

סימן סג

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

בס"ד חשון התשפ"א.

זכינו ובדור האחרון האיר אור ממזרח בדמותו של מרן מאור ישראל הגר"ע יוסף זצ"ל, אשר האירה הארץ מכבודו, והחזיר עטרה ליושנה בהנהגתו ובתורתו, והעמיד פסקי מרן הש"ע ז"ל על תילם, והשאיר אחריו ברכה עשרות חיבורים בכל מקצועות התורה בבקיאות רבה ובעיון נפלא. ובעוד השמש בתוקפה, אור חדש על ציון האיר בדמות מוה"ר הגאון המופלא רבי משה הלוי זצ"ל, אשר שם מול עיניו את דמותו של הגר"ע יוסף, ואכן בשנות חייו הקצרים עמל בכל כחו בעומקה של הלכה, והניח ברכה אחריו בספרים רבים בכמה נושאים בעניני הלכה בסדר מופתי ובכללים ברורים. ואף שבאופן כללי רוב פסקיהם חופפים זה לזה, מ"מ כדרכה של תורה לעיתים אף חלק על מרן הגר"ע יוסף, ולעיתים הגר"ע יוסף עצמו כארי יקום וכלביא יתנשא לחזור על הנושא בספריו האחרונים ולהשיב כדרכה של תורה או בברכת ההוראה. ולעיתים קרה שלא ראו זה דברי זה הן מחמת שהספר עדיין לא יצא לאור או שבאותו רגע לא היו הדברים מול עיניהם. ובזמנו היו שניסו לעשות את מהר"ם הלוי כתנא ופליג בכל דבר על הגר"ע יוסף, עד שקם מו"ר ועט"ר אביר המעיינים מרן מלכא ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א, והתריע על כך בכמה הזדמנויות בכתב ובעל פה, שלא זו הדרך ואין הדברים מדויקים. ושוב נשלח אליו (באדר התשע"ד) מכתב מחכם אחד ר' יב"ד מעיה"ק ירושלים בו מנה 182 מקומות אשר מהר"ם הלוי חולק על הגר"ע יוסף. ובאמת שפעמים רבות אין זה בגדר נעשה חולק עליו, כי בשעה שכתב לא יצא ספרו של הגר"ע יוסף, ולעיתים אדרבה נמשך אחרי הגר"ע יוסף, אלא שהגר"ע יוסף שוב במשנה אחרונה חזר בו. ואין הוא נביא לדעת את דברי הגר"ע יוסף שכתב אחר דבריו. ועוד שבחלק גדול מהמקרים אינם חולקים כלל ורק היתה אי הבנה מצד מחפשי מחלוקות, ולעיתים המחלוקת רק בפרט קטן או כיצד עדיף לנהוג או רק בטעמי הדבר ולא לדינא. ולעיתים אכן יש מחלוקת באופן שראו אחד את דברי השני, ולעיתים מחלוקת בלי שראו אחד את השני. ועתה שואל הבן מה יעשה וכיצד ינהג. וכבר כתב מו"ר נר"ו בספרו הנפלא מגדולי ישראל ח"ג (עמ' שי"ז): "ואולי יקום חכם אחד מעיין בדורנו (לאו דוקא "מגדולי הדור") אשר כחו במתניו ואונו בשרירי קולמוסו ואין לו משוא פנים, ויעיין בכל המחלוקות ויכריע בדברים ברורים ובלשון כבוד ובקצרה..." וזכינו ומו"ר נר"ו בעצמו פירסם תחילת המכתב הנ"ל באור תורה (כסלו תשע"ח סי' ל"ב) עם הערות קצרות וקולעות יפות ונאמנו"ת [על סעיפים א – ט, וכאן ממשיך הה"כ נר"ו בהערות מסעיף י' ואילך. העורך]. ומאז עוד לא התפנה להמשיך בזה. ועתה הטיל עלי המלאכה, ואף ידיענא בנפשאי דלא חכימאמא אנא ולא חוזהא אנא, ובמקום גדולים אל תעמוד, הריני נושא ונותן בדבריהם כנס על גבי ענק בלשון של זהורית ללא משוא פנים וכדרכה של תורה, בהכוונת מי שגדול מרן עט"ר נר"ו. וה' יעזרנו שלא נכשל בדבר הלכה. וסייעתא דשמיא בכל דברינו תהיה נסוכה. ובמהרה נזכה לגאולת עולם והיתה לה' המלוכה. אמן.

י. בברכת ה' [ח"ב פ"א עמ' פ"ח הערה 102] פסק דאיסור אכילה קודם התפלה הוא מן התורה, וזה דלא כמו שהעלה ביביע אומר ח"ד (סי' י"א).

תשובה: המעיין בברכת ה' שם יראה שלא כתב כלל דאיסור אכילה קודם התפלה מן התורה, והילך לשונו: הואיל ולדעת הרא"ה בספר פקודת הלויים והחינוך [כ"ה הרבה מאד סוברים דהרא"ה לחוד וספר החינוך לחוד כידוע] אסור מן התורה לאכול ולשתות מזמן עלות השחר קודם תפלת שחרית כמ"ש בשו"ת יביע אומר ח"ד (חאו"ח סי' י"א אות א'), ולדעתם בודאי שאין להתיר לו לטעום מהאוכל וכו', ואפילו לדעת תר"י והרא"ש ומרן הב"י שסוברים שאין באכילה קודם תפלת שחרית איסור מן התורה רק מדברי סופרים וכו' מ"מ הוא איסור חמור כיון דאסמכוה אקרא וכו'. ע"כ. הרי שהביא שדעת תר"י והרא"ש ומרן שהוא מדרבנן וכדברי היב"א, ורק הזכיר שיש הסוברים שהוא מה"ת, ולא שכך סבר. וזה פשוט. וכן העיר בזה גיסי הגרא"ב מאדאר באו"ת (אדר תשע"ח סי' נ"ח).

אם כי בעיקר הנדון בברכת ה' בענין המברך על מאכל קודם התפלה, השיב על דבריו בשו"ת יביע אומר חלק י' (חאו"ח סי' ו' אות ו') כדרכה של תורה בלשון של זהורית: ולפע"ד נראה שאף להרא"ה והחינוך דס"ל שאיסור אכילה קודם תפלה הוא מן התורה, מודים הם בטעימת כל שהוא, כנ"ד, שאין בו איסור מן התורה רק מדרבנן בעלמא וכו'. ע"ש. וכן העיר בזה מו"ר נר"ו בהערותיו (בספר ברכת ה' ח"ה עמ' 64), דבכה"ג יש לטעום, כיון שכבר התפלל ערבית, ועוד דמדאורייתא לא נאסרה טעימה ועוד טעמים. ע"ש. וע"ע בשו"ת אלישיב הכהן חלק א' (סי' א') ובמה שכתבנו בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סי' ח'-ט') באורך.

יא. בברכת ה' ח"א (עמוד רל"ה הערה 62) פסק, התחיל להתפלל על דעת לסיים ופסק באמצע, דלא הוו ברכותיו לבטלה, וחלק על היביע אומר, ראה בעין יצחק ח"ב (עמוד שצ"ה).

תשובה: המעיין ביב"א ח"ב (חאו"ח סי' י' אות י"א) יראה שאף הוא כתב שדעת מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קכ"ד ס"ק י"ב) ומהר"י עייאש שהובא שם, והשד"ח בשם הרב שפת הים, דלא הוי ברכותיו לבטלה, ושכן בשו"ת יד אליהו הביא לזה ראייה מרבינו יונה (ריש פרק תפלת השחר). רק בסוף דבריו כתב שעדיין יש להעיר בזה מדברי הריטב"א שמשמע אחרת ונשאר בצ"ע. ע"ש. ובברכת ה' הושה גם דעת

הריטב"א לדעת שאר הפוסקים. ועיין בתשובה שאחרי זה. ועכ"פ לא חלק על הרב יביע אומר, אלא תירץ הצ"ע שלו וקיים דעת ארבעה פוסקים שאין ברכותיו לבטלה.

יב. ביביע אומר ח"ב (סי' י') הבין בדעת הריטב"א שמי שהפסיק באמצע תפילה, נחשבות כל ברכותיו לבטלה, אך בברכת ה' ח"ד (עמוד רל"ו) לא כתב כן.

תשובה: כבר נתבאר בהערה הקודמת. ובעין יצחק הנזכר לעיל טען שבברכת ה' השמיט עיקר ראיית מרן היבי"א מהריטב"א שדימה לדין המובא בסי' ר"ו ס"ו בנטל פרי לאכול ונפל מידו. ע"ש. והנה זה לשון הריטב"א (תענית דף ג' ע"ב) לגבי השוכח להזכיר גשמים וחתם ברוך אתה ה' ונזכר: מסיים כקורא בתורה למדני חוקיך כדין כל שרצה לברך ונפלו הפירות מפיו וכיו"ב שנמצא שלא סיים ברכתו וחוזר לאומרה כראוי וכו'. ע"כ. וכתב היבי"א, הרי שהותר להפסיק כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. ובברכת ה' כתב, שאין הכרח דהכי סבירא ליה, ויתכן וכוונתו שלא יסיים מחיה המתים, שאם יסיים מחיה המתים הרי הפסיק בברכתו הראשונה וצריך לחזור לראש ולגרום להרבות שתי ברכות שהיה יכול למנוע אמירתן ע"י שיסיים למדני חוקיך, שאסור לגרום ברכות שאינן צריכות. ע"ש. ומה שהזכיר הריטב"א הדין של התחיל לברך בא"י ונפל הפרי שיאמר למדני חוקיך, ושם הטעם הוא משום ברכה לבטלה, י"ל שאין הכרח שגם כאן הוא מטעם זה, רק למד משם את האפשרות שאף שהתחיל על דעת לברך יכול לסיים כקורא בתורה. ולאפוקי שלא נאמר שעושה הפסק בתפלה כדעת הרב אגרות משה (הובא בשו"ת יחו"ד ח"ה סי' מ"ט בהערה).

יג. בשו"ת תפלה למשה ח"ד (סי' ה') כתב לחלוק על היבי"א בענין פסיעות אחר הקדישים.

תשובה: התשובה בתפל"מ שם היא מימי בחורותיו (בשנת התשל"ט), ולא זכר ש'ר כלל בדבריו לתשובת היבי"א ח"ה (חאו"ח סי' ט'). כך שאי אפשר לומר שחלק עליו. וגם בתשובה בתפל"מ שם סיים בפירוש שהפוסעים בכל הקדישים יש להם על מה שיסמוכו. ואינה מחלוקת מהקצה אל הקצה. ואדרבה בסוף ימיו ראו את מוה"ר תפלה למשה זצ"ל שפסע בקדיש אחר השיעור, ושאלו על כך ידי"ן הרב אושרי חדאד והשיבו שכן פשט מרן וכדברי היבי"א (כך רשום אצלי משנת התשס"ח). ועכ"פ המנהג ברוב קהלות הספרדים לא לפסוע אלא בקדיש תתקבל וכמ"ש הרב מטה יהודה והכה"ח ועוד (והביאם היבי"א גופיה), ואף הרב שלמי תודה שכתב

לפסוע בכל הקדישים (והובא ביבי"א), העידו תלמידיו שלמעשה נהג שלא לפסוע רק בקדיש תתקבל כי גדול כח המנהג, כמו שכתב מו"ר נר"ו באור תורה (טבת תשד"מ סוף סי' מ"ג). ומה גם שכן מתבאר מדברי התה"ד (סי' י"ג). וגם משאר הראשונים שמשמע אחרת (ע' ביבי"א שם), המעיין בהם יראה שלא כתבו בפירוש לפסוע בכל הקדישים, וא"כ לכל צד יש לו ע"מ לסמוך.

יד. בברכת ה' ח"ב (עמוד כ"א) בענין מי שהכניס משקין לתוך פיו, כתב שאין ענין שיהרהר הברכה בלבד, כיון שכאשר אינו יכול לברך בפיו לכ"ע אין הברכה בהרהור הלב מועילה, ולכן השיג על הבא"ח והילקו"י (ג', קנ"ט) שכתבו שטוב שיהרהר הברכה ויסמוך על הרמב"ם והסמ"ג שהרהור כדיבור. ע"ש. וראה בחזו"ע ברכות (עמוד ע"א).

תשובה: בברכת ה' שם כלל לא הזכיר מדברי הילקו"י, רק מדברי הבא"ח. וחלק עליו וביאר טעמו דלא שייך לומר ככה"ג דהרהור כדיבור כיון שאינו יכול לדבר וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו. ע"ש. ואפריו"ן מדברי הגאון משכיל לאיתן בספר נחל איתן (דף כ' ע"ד) הובא בספר הליכות עולם ח"ב (עמ' ק"כ) ובספר חזון עובדיה – ברכות (עמ' ע"א). אם כי מרן הגר"ע יוסף עצמו סבר כהבא"ח בזה (ולא זכר מדברי הברכ"ה כלל).

ומ"מ למעשה נראה שכן נכון לעשות לברך בהרהור, כיון דבדואי ליכא איסורא להרהר ויש הסוברים שיועיל לו במקום ברכה. ומה גם שיש קצת מקום לשאת ולתת בדברי מוה"ר הברכ"ה, שמה שהקשה על הבא"ח שא"כ מדוע רוב הראשונים דס"ל שלא לברך לא חייבוהו להרהר. וא"ת דלרש"י לא מהני הרהור אף במקום אונס, ומרן דס"ל דמהני ס"ל כדעת ר"ח דבנ"ד לא שייך לברך על מים אלו כיון שנמאסו, א"כ אנן למאן ניחוש. ע"ש. ולכאורה י"ל שאין המחלוקת תלויה זו בזו, ולכן המהרהר בנ"ד יוצא אי קיי"ל דהרהור במקום אונס מהני, וקיי"ל נמי דראויים המים לברכה. וכיון שיתכן ומתקן לאיזה דעות, הכי עדיף למיעבד. וע"ע בהגהות איש מצליח שבסוף משנ"ב ח"ב (סי' קע"ב) מה שהעירו עוד בדבריו. אולם אם יש לפניו עוד מים ורוצה לשתות מהם, בזה אין נכון להרהר הברכה שאח"כ אין פשוט שיכול לברך שנית, ובזה נכון שיפלוט המים (ואם חשובים לו יבלעם ללא ברכה) ויברך על המים ששותה אח"כ, וכמ"ש מו"ח נר"ו בהערותו בהגהות אי"מ שם ושכן הסכים מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו. ע"ש.

טו. בברכת ה' ח"ג (עמוד שפ"ב) בענין ברכה אחרונה אם אכל כזית מהכרפס, שדעת מרן (חזו"ע א', י"ח) דאמרינן סב"ל, ואיהו פליג ופסק לברך ברכה אחרונה.

תשובה: אדרבה בברכת ה' שם (עמוד שפ"א) כתב בפירוש בהאי לישנא: מי שטעה ואכל בליל פסח מהכרפס שיעור כזית ויותר, לא יברך אחר אכילת המרור בורא נפשות כדי לפטור את הכרפס מברכה אחרונה וכו' שמן הסתם עד אכילת המרור עבר שיעור עיכול של הכרפס וכו'. וא"ת יברך עליו מיד אחר אכילתו, בודאי שזה אינו, שא"כ יוצא שאוכל את המרור בלי ברכת הנהנין לפניו לפי דעת רשב"ם וסיעתו שסוברים שהמרור אינו נפטר בברכת המוציא וכו'. עכ"ל. ובסוף דבריו הביא שכן פסק גם בחזו"ע מטעם סב"ל שיש אומרים שנפטר בברהמ"ז, וכתב שאין טעם זה מספיק, אחר שרק גורם ברכה שאינה צריכה וזה איסור יותר קל מברכה לבטלה, והותר במקום מחלוקת, אלא עיקר הטעם כמו שביאר לפני כן, שאחר הכרפס לא יברך משום שצריך לפטור בברכה זו את הכרפס, ואחר המרור לא יברך שכבר עבר שיעור עיכול. ואם כן לדינא לא פליגי, רק בברכ"ה הוסיף טעמים יותר מרווחים.

טז. בברכת ה' ח"ג (עמוד של"ט) כתב שאפילו פת פחות מכזית פוטר כל הדברים שדרך בנ"א לאכול בסעודת פת וכו'. וזה שלא כדעת היביע אומר בח"י (סי' י"ז). וגם תמוה דלגבי ביטול כלי מהיכנו הצריך כזית.

תשובה: מה ענין ביטול כלי מהיכנו לכאן? ופשט לשון המשנ"ב (סי' קע"ז סק"ג) כהבנת הרב ברכת ה' ע"ש ועיין בהגהות איש מצליח שם. ואם תאמר בכזית, אכתי אין זה עיקר הסעודה רק אכילת עראי כמו בסוכה. **נאמ"ן ס"ט** [ומה שכתב ביבי"א שלשון המג"א הטעהו להברכ"ה בזה, הנה הפמ"ג שם להדיא כתב כדברי מוה"ר הברכ"ה, וכן הבינו בדעת המג"א, הרב חיי אדם (כלל מ"ג סעיף י"ב) והרב אבן העזר (סי' קע"ד) והרב אליה רבה (סי' קע"ז) ובשו"ת משיבת נפש (סי' ה'). וע"ע בשו"ת מגדל חננאל ח"א (סי' א') ובירחון אור תורה (אלול תשע"ח סי' קכ"ו אותיות כ"א-כ"ב). ואם כן בודאי אין לברך עכ"פ מספק. והרוצה לחוש לחולקים יברך על שאר הדברים לפני שאוכל הפת, וכיון שעושה כן כדי להוציא עצמו מהמחלוקת אין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה. וכמו שכתב גם בשו"ת מגדל חננאל שם בסוף דבריו].

יז. בברכת ה' ח"ג (עמוד שס"ד) חלק על היביע אומר בענין ברכת הקפה ותה בתוך הסעודה.

תשובה: בברכת ה' שם פסק שלא יברך עליהם בתוך הסעודה. ולא הזכיר כלל שביבי"א חולק על כך. ואדרבה ראינו בשו"ת יבי"א ח"ה (חאו"ח סי' י"ז אות ב') שגם הוא כתב כן בפירושו. ואין בזה מחלוקת. ושמה הכוונה שבשו"ת יבי"א כתב שמהיות טוב יניחנו אחר ברהמ"ז. ואילו בברכ"ה כתב בהערה שהוא דוקא לענין קפה, אבל לגבי תה אין להחמיר בזה. מ"מ מלבד שאין זה בגדר מחלוקת בעיקר ההלכה, עוד בה שבברכת ה' ביאר טעמו שאין הוא חולק על האחרונים שהחמירו בזה, אלא שבזמננו שהרבה שותים את התה בתוך הסעודה בימי החורף הקרים במקום לשותות שאר משקים, מפני שגם הוא משקה קל כמים ושאר משקים ואינו מכביד על הקיבה כמשקה הקפה, לכ"ע אין צריך להחמיר בזה. ע"ש. ואם רוצה להחמיר, בלא"ה יש ענין להחמיר אף במים שיברך שהכל לפני הסעודה ויכוין לפטור המים (וכן את התה) שבתוך הסעודה כמ"ש בש"ע (סי' קע"ד ס"ז).

יח. בברכת ה' ח"ג (עמוד שע"ח) חלק על מ"ש ביחו"ד (א, פ"ב) בענין מי שאכל או שתה כשיעור קודם ברכת המוציא, אם יברך ברכה אחרונה, שדעת מרן (יחו"ד א, פ"ב) דאמרינן סב"ל, ואילו בברכ"ה כתב שיברך ברכה אחרונה אם אכל קודם שבירך המוציא, ורק ביין תמרים ומיני דגן דסעדי לא יברך.

תשובה: בברכת ה' שם הביא דברי הרב רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' מ"ז) והכה"ח (סי' קע"ד ס"ק מ"ז) שכיון שלדעת האר"י אין ברכת המזון פוטרת את הברכה האחרונה שעל המים, לא אמרינן סב"ל נגדו. וכתב שאף לחולקים על כך יכול לברך ברכה אחרונה כיון שעוד לא בירך ברהמ"ז וממילא רק גורם ברכה שאינה צריכה, ומותר לגרום ברכה שאינה צריכה במקום שיש מחלוקת אם נפטר בברכה השניה. ומזה העיר על מה שכתב בספר ילקוט יוסף ח"ג (עמוד קע"ד) בשם אביו מרן הגר"ע יוסף שלא יברך. ע"ש. ואף שיש מקום לדון בדברי מוה"ר ברכ"ה, שמה שכתב דבכה"ג מותר לגרום ברכה שאינה צריכה, המעיין בראיותיו יראה דאיירי היכא דמכוין מעיקרא שלא לפטור הכל או שעושה מעשה לחייב עצמו. משא"כ בזה (עיין בהגהות איש מצליח ח"ב בהערות שבסוף הספר סי' קע"ד). מ"מ הכא שאני שגם ע"פ הפשט כן דעת רוב ככל הפוסקים. ואף הגר"ע יוסף הדר תבריה לגזיזה בספר

הליכות עולם ח"ב (עמ' כ"ח) וכתב שהרוצה לברך יש לו על מי שיסמוך. ע"ש. וכן בילקו"י במהדורא החדשה שינה את ההלכה ע"פ הכתוב בהליכות עולם. ואחר שכן פסק בברכ"ה ע"פ הפשט והקבלה, ואף הגר"ע יוסף מודה שיש לו ע"מ לסמוך, כן ראוי להורות. ומ"מ החכם עיניו בראשו לא ישתה רביעית קודם הסעודה, ואם הוא צמא מאד ישתה לאט לאט באופן שלא יתחייב בברכה אחרונה כמ"ש מור"ב בהגהותיו שבסוף בא"ח (שנה א' פר' נשא סעיף ב').

יט. בברכת ה' ח"ג (עמוד שפ"ה) בענין לאכול קודם נטילת ידיים דברים שנפטרים בברכת המוציא, דעת מרן שרשאי (חזו"ע ט"ו בשבט דיני עיקר וטפל), ואילו בברכ"ה כתב דהוי ברכה שאינה צריכה.

תשובה: בברכת ה' כתב בפירוש שאם מחמת סיבה מסויימת אינו יכול לברך המוציא מיד כגון שצריך להמתין לאורחים, וכן בשבת לצורך השלמת מאה ברכות, רשאי לברך עליהם קודם המוציא. ע"ש. ואף בחזון עובדיה לא היקל בפשיטות אלא כתב (עמ' י"ג): ומנהג יוצאי מרוקו לברך על הדגים קודם סעודת שבת, אחר הקידוש, "ויש להם על מה שיסמוכו". וכבר האריך בזה בשו"ת ויאסוף שלמה (חאו"ח סי' א' וב'). ע"ש. וע"ע להרה"ג רבי יצחק חזן בשו"ת יחווה דעת ח"ב (סי' כ"ג). עכ"ל. והמעייין בספרים שציין יראה שגם הם סוברים שאין לגרום ברכה שאינה צריכה לכתחילה אא"כ יש סיבה לגרום. ע"ש. וכשיש סיבה לדבר בברכת ה' כתב להתיר אף לכתחילה. וא"כ אין מחלוקת ביניהם. וע"ע בשו"ת יבי"א ח"ז (חאו"ח סי' ל"ב עמ' פ"ט בהערה). ודו"ק.

כ. בדין ביצה אם יש לה דין אוכל או משקה, כתב בברכת ה' [חלק ג' פ"ז עמוד קנ"ד] לחלוק על היביע אומר בזה.

תשובה: המעייין בברכת ה' שם יראה שאין כל מחלוקת ביניהם, ואדרבה כתב בפירוש בהאי לישנא: למעשה יש להחמיר גם בחלבון לחושבו משקה ואין לברך ברכה אחרונה לאחר גמיעת כזית ממנו, אלא בגמיעת רביעית. וכן העלה בשו"ת יביע אומר ח"א (חאו"ח סימן י"א). ע"כ.

כא. לגבי שנים שאכלו פת והשלישי רוצה לאכול ירק אם יכול לעשות כן ולהצטרף לזימון, שכתב מרן בשו"ת יחווה דעת ח"ד (סי' ...)

י"ג עמוד ס"ו (בהערה) שרשאי לעשות כן. אך בספר ברכת ה' ח"ב (פ"ו הערה פ"ג עמוד תס"ט) פליג ע"ז.

תשובה: הנה מרן בשלחן ערוך (סימן קצ"ז סעיף ג') כתב בפירוש שאם אין השלישי רוצה לאכול כזית פת אלא ירק וכיוצא לא יתנו לו לאכול עמהם שלא יכניסו עצמם לספק זימון. והחק"ל (חאו"ח סימן מ"ז) תמה על רבותיו של הכנה"ג שנהגו להביא לשלישי ירק, שמה כחם יפה לפסוק להקל נגד מרן ורוב הפוסקים. וכן הסכימו עוד אחרונים. ובשו"ת יחו"ד שם תירץ שמה שחששו מהר"ם ומרן לדעת הרי"ף והרמב"ם שלא לזמן לכתחילה על מי שאכל כזית ירק זהו לפי מה שנהגו מקדם שהמזמן מברך והשאר שומעים ויוצאים יד"ח, וכיון שאם לא התחייבו בזימון אסור להם לצאת בברכתו דשנים שאכלו צריך כל אחד לברך לעצמו, לפיכך חששו מהר"ם ומרן שלא לזמן בכה"ג. אבל בזמן רבותיו של הכנה"ג כבר התפשט המנהג שאע"פ שמזמנים כל אחד מברך ברהמ"ז לעצמו וכמ"ש בש"ע (סי' קפ"ג ס"ז) שכן ראוי ונכון לנהוג, לפיכך אין כל חשש לזמן אפי' כשאחד אכל כזית ירק שיש לסמוך בזה על דעת הרא"ש וסיעתו שסוברים שמצטרף לזימון, שהרי אין כאן חשש הזכרת ה' לבטלה. עכ"ל. ואף שיתכן וזו סברת רבותיו של הכנה"ג, מ"מ העיר בברכת ה' שם שעדיין אין ישוב זה מספיק, שא"כ היה להם למהר"ם ומרן לומר שאם אינו רוצה לאכול כזית פת יזמנו עליו ויברך כל אחד ברהמ"ז לעצמו, שהרי לדעת מרן מה שנהגו שהמזמן מברך לכולם אינו מצד זימון, ורשאים לכתחילה לזמן יחד ולברך כל אחד לעצמו, ואדרבה לדעת מרן בזה"ז שאין מכוונים היטב נכון שיברך כל אחד לעצמו. ובפרט שבב"י הביא דברי מהר"ם בסתמות ולא חילק בין אם המזמן מברך לכולם או כל אחד מברך לעצמו. לפיכך נראה שאע"פ שאין בזימון בשלושה חשש הזכרת ה' לבטלה, מ"מ חששו מהר"ם ומרן לדעת הרי"ף והרמב"ם אסור להם לזמן אחר שהוא כעין דבר שבקדושה (עיין בחידושי הריטב"א בברכות דף מ"ה ע"ב), ולכן אם אפשר לכתחילה שלא לעבור איסור לדעת הרי"ף והרמב"ם בודאי שיש לחוש לדעתם. ע"ש. ומכל מקום אם עברו ונתנו לו לאכול יזמנו עמו כמו שכתב בש"ע שם.

כב. לענין ברכה ראשונה על גלידה בגביע, בספר חזון עובדיה הלכות ברכות (עמוד רצ"א) כתב בזה"ל: ובספר ברכת ה' (ח"ג עמוד ש"ו) דחק לפרש משמעות דברי במש"כ בשו"ת יביע אומר ז'

(חאו"ח סי' ל"ג אות ג'), דהיינו אפילו אינו מתכוין לאכול אלא את הגלידה בלבד, וכתב להשיג עלינו וכו'.

תשובה: אין הכי נמי ואחר דבריו בחזון עובדיה, הרי ביאר כוונתו שאין מחלוקת ביניהם בזה, ואיהו לא איירי אלא באופן שחפץ גם בביסקויטים שהם טעימים וחשובים. אבל במקום שרצונו ליהנות מהגלידה ואוכל הביסקויט עמה רק כדי שלא יטפנו ידיו, גם החזו"ע מסכים ומודה שיש לו לברך ב' ברכות, מזונות על הביסקויט כיון שיש בו טעם ונהנה מאכילתו, ושהכל על הגלידה כיון שזה עיקר כוונתו באכילתו. ואם חפץ מראש ליהנות מתערובת טעם הגלידה והביסקויט (אף שעיקר כוונתו לגלידה) גם בברכת ה' מסכים ומודה שיברך רק מזונות. [ומה שבברכת ה' חלק על היבי"א, הוא לפי שסתם לשונו בזה, ואחר דבריו בחזו"ע אין מחלוקת].

כג. בילקו"י ח"ג (סי' קס"ח עמוד י"ח בהערה, ועמוד ק"ל) מובא בשם מרן זיע"א שאין לברך המוציא ובהמ"ז על עוגה אא"כ אוכל שיעור ע"ב דרהם. אך בברכת ה' ח"ב (עמוד קפ"ח) חלק ע"ז מטעם ס"ס במצוה שי"א שהיא מה"ת. אך שאני התם דלא איתחזק חיובא וחיישינן ללא תשא. וראה ביביע אומר ח"י (אורח חיים סי' י"ח).

תשובה: המעיין בברכת ה' שם יראה דלא איירי בעוגה אלא בחלה מתוקה, וביאר טעמו שבשיעור כזה נחשב שאוכל מהם שיעור קביעות סעודה, שהרי דרך בני אדם לאכול מהם שיעור כזה בסעודה במקום לחם רגיל ואין אוכלים מהם שיעור שלוש וארבע ביצים. והאריך שם בהערה (עמ' קפ"ט-קצ"ט) להביא לזה חמשה טעמים, ושחלק מהם נראים מוסכמים, ושעכ"פ לא מצאנו מי שיחלוק על כל חמשת הטעמים יחדיו, ולכן לא חיישינן לסב"ל (ולא בא שם כלל מטעם ס"ס). ובפרט שיש סוברים שאין יוצאים יד"ח ברהמ"ז בברכת מעין שלוש. ע"ש. וע"ע למו"ר נר"ו בספר ה' נסי ח"ב (סי' ל"ב עמ' תכ"ו) שהביא תנא דמסייע ליה הוא מרן החיד"א במורה באצבע (אות רט"ו). וכתב שלכתחילה הרוצה להוציא עצמו מכל הספיקות יקח חלה רגילה. אך אם הביאו לפניו חלה מתוקה יכול לסמוך על דברי הגר"מ לוי. ע"ש.

כד. בברכת ה' [חלק ג' פרק י"א סעיף ט'] כתב לחלוק על מרן זיע"א [בהליכות עולם ח"ב פר' בהעלותך סעיף ג'] ופסק שהיוצא באמצע הסעודה לחדר אחר, כשיחזור יברך בהמ"ז ושוב פעם המוציא וכדברי מרן הש"ע [סי' קע"ח ס"א].

תשובה: הנה גם בהליכות עולם שם מודה שהמברך יש לו ע"מ לסמוך. ופשוט שכן הוא אחר שכן דעת מרן, וכבר כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סי' ט"ו) שהרוצה לנהוג כדעת מרן הש"ע אין למחות בידו שיש לו ע"מ לסמוך. אלא שבברכת ה' כתב לנהוג אף לכתחילה כדעת מרן, שאין כאן חשש ברכה לבטלה, רק חשש גורם ברכה שאינה צריכה. אלא שרוב האחרונים, גם מרבתינו הספרדים, נטו מדעת מרן משום סב"ל (עיין בכה"ח שם ס"ק י"ד). ונראה דס"ל דלא אמרינן דשרי לגרום ברכה שאינה צריכה, אלא היכא דמכוין מעיקרא שלא לפטור הכל או שעשה מעשה לחייב עצמו. וכמו שהאריכו בזה בהגהות איש מצליח הארוכות שבסוף משנ"ב ח"ב (סי' קע"ד). וע"ע בספר הלכה ברורה חלק ט' (קונטרס אוצרות יוסף סי' ז'). ולפ"ז בנ"ד חיישינן לסב"ל. ומ"מ גם להורות לו להמשיך לאכול בלי ברכה, קשה הדבר, אחר שלדעת מרן הרי הוא אוכל בלא ברכה. לכן הנכון למעשה שיברך ברכה אחרונה ויסיח דעתו מהאכילה, כגון שילמד או יעשה איזה דבר חצי שעה, ושוב יאכל שנית בברכה, כמ"ש בהגהות איש מצליח הארוכות (סי' קע"ח). והמברך אף בלי להמתין כדעת מרן יש לו ע"מ לסמוך.

כה. בברכת ה' ח"ב (עמוד רל"א) כתב דמי שיצא באמצע סעודה בשוגג צריך לחזור ולברך במקום שאכל. וזה שלא כדעת מרן בהליכות עולם (ב', פרשת בהעלותך) שאינו צריך לחזור לברך במקום שאכל. ובשו"ת אלישיב הכהן (סי' ז') העיר ע"ז.

תשובה: הנה עיקר מחלוקתם מה דעת מרן הש"ע ז"ל, שכתב (סימן קפ"ד ס"א) וז"ל: ואם יצא ממקומו וכו' ואם היה בשוגג להרמב"ם יברך במקום שנזכר ולהר"ר יונה והרא"ש גם הוא יחזור למקומו ויברך. ע"כ. ובאמת שרבינו יונה סובר כהרמב"ם כמבואר בב"י. ולכן כתב מרן הגר"ע יוסף בהליכות עולם שם להגיה "להרמב"ם ולהר"ר יונה יברך במקום שנזכר ולהרא"ש יחזור למקומו ויברך". וממילא הלכה כהרמב"ם ור"י שהם הרבים. והוי כיש אומרים ויש מי שאומר. ע"ש. ולעומתו מוה"ר הגר"מ לוי בברכת ה' שם שאין הכרח להגיה כן רק למחוק תיבות "ולהר"ר יונה", וממילא הלכה כיש בתרא. ע"ש. אלא שלכאורה קשה מאד להגיה כן דא"כ איך הגיעו תיבות אלו לתוך דברי מרן. ולכאורה יותר עדיף להעבירם לדעה הראשונה. אף שגם זה דוחק. ובשו"ת אלישיב הכהן שם האריך בזה, ואסיפא דמילתא הביא דברי מר חמיו מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו, שיותר נראה לומר, שבשעה שכתב מרן הלכה זו בש"ע היה זכור לו שרבינו יונה כתב שהלכה

כב"ש, ולא זכר שהביא זאת בשם הגאונים ודחאם, ולכן כתב בש"ע דעת רבינו יונה עם הרא"ש, ואילו היה זוכר שרבינו יונה דחה דברי הגאונים היה מזכירו עם הרמב"ם. וא"כ הלכה כב"ה. ואפילו אי נימא שהיה משמיט לגמרי דעת רבינו יונה, אין הכרח לומר שכיון שהזכיר את הרא"ש לבסוף דנקיט כוותיה, שי"ל שכתב כן לפי סדר הדורות (כמ"ש הכנה"ג יו"ד סי' קכ"ג הגהב"י אות ז'). וא"כ אין דעת מרן ברורה. וכיון שדעת הרי"ף נראית כהרמב"ם הכי נקטינן כשנים מעמודי ההוראה. עכ"ד. ודפח"ח (וע"ע בהערות מו"ר שנדפסו בברכת ה' ח"ה עמ' 65 שכתב בזה בקצרה). ועל כן העיקר לדינא שאין צריך לחזור למקומו הראשון. ומ"מ כיון שאין ברור בהדיא דעת מרן, והרא"ש ועוד ראשונים מחמירים, אם יכול בקלות לחזור למקומו תבוא עליו ברכה. וכן הסכים בהליכות עולם שם.

כו. בברכת ה' ח"ב (עמוד רצ"א) כתב לחלוק על היחוד"ד (ו', י' עמוד נ"ה) בענין בהמ"ז באשה המסופקת אם בירכה בהמ"ז.

תשובה: המעיין בברכת ה' שם יראה שכלל לא חלק עליו לדינא, ושניהם שוים לטובה שאשה המסופקת אם בירכה ברהמ"ז אינה חוזרת לברך שום ברכה. רק העיר על היחוד"ד שכתב שהספק ספיקא אינו מתהפך, אלא דלא בעינן מתהפך, והעיר שבאמת הוא מתהפך, כי אפשר להתחיל בצד שמא אינה חייבת בברהמ"ז מן התורה ואת"ל שחייבת מן התורה מ"מ שמא בירכה. ואפשר להתחיל בצד שמא בירכה ואת"ל שלא בירכה שמא אינה חייבת מן התורה. ע"ש.

כו. בברכת ה' ח"ב (עמוד ש"ה) חלק על היחוד"ד דעת (ו', י') בענין מי ששמע ברכת המזון מאשה, שלדעת היחוד"ד בדיעבד יצא, אך בברכת ה' חלק על זה.

תשובה: הנה מפורש בדברי מרן בש"ע (סי' קפ"ו ס"א) שאין אשה מוציאה אלא למי שאין חיובו אלא מדרבנן. רק בשו"ת יחוד"ד שם צידד להקל שבדיעבד יצא, משום שגם לסוברים שיש ספק אם אשה חייבת בברהמ"ז מן התורה יש ספק ספיקא, שמא כמ"ד ספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת והרי היא חייבת מן התורה ומוציאה איש יד"ח, ואת"ל כמ"ד סד"א לחומרא מדרבנן מ"מ שמא בספיקא דדינא או עכ"פ במצות עשה לכ"ע סד"א לחומרא מה"ת. ע"ש. ובברכת ה' שם העיר על דבריו כמה הערות, והערתו העיקרית היא על הספק האחרון, דהפוסקים שכתבו כן דיברו לענין מי שמחוייב בודאי לקיים איזו מצות עשה מה"ת ומסופק אם קיים אותה, כגון

שמסופק אם שמע קול שופר, משא"כ הכא יש ספק אם בכלל חייבות מה"ת. וגם הרמב"ם הרא"ש ושאר הראשונים שכתבו שאשה לא תוציא איש יד"ח בברהמ"ז, על כרחך דלא ס"ל שחייבת מה"ת בתורת דאי שא"כ למה אינה מוציאה איש אפילו לכתחילה. ע"ש. ואף שכן נראה עיקר, מ"מ למעשה גם בברכת ה' כתב שם שאם אפשר לאכול לפחות שיעור כזית לחם נכון שיעשה כן ויברך ברהמ"ז לכל הדעות.

כח. בברכת ה' ח"ב (עמוד שכ"ה) בענין מי שאכל ולא שתה ותאב לשתות ובירך ברכת המזון ושתה אח"כ, וחלק על הערתו של מרן זיע"א על הבן איש חי בענין זה.

תשובה: אחר המחילה, אין זה נכון, ולא חלק על הערת מרן הגרע"י על הבא"ח, ולא ראינו שום הערה מהגרע"י בזה על הבא"ח, לא בהליכות עולם שכולו סובב סביב הבא"ח ולא בשאר ספריו, רק בילקוט יוסף ח"ג (עמ' ר"צ) מדנפשיה העיר על הבא"ח שלא היה לו להביא סברת היראים שמי שאכל ושתה והיה תאב לשתות ולא שתה חייב בברהמ"ז מדרבנן, שמא יבואו לטעות ולברך ברהמ"ז שנית אם ישתו לאחר ברהמ"ז. והעיר על דבריו בברכת ה' שגם להיראים אינו צריך לחזור ולברך כיון שכבר בירך ברהמ"ז תחילה והסיח דעתו מהאכילה הקודמת. ושגם למטוניה דהילקו"י לא מובן מה הרעש שהרעיש על הבא"ח, וכי סברא זו שצריך לחזור ולברך היא כ"כ פשוטה עד שכל עם הארץ ידענה ויבוא לטעות ולברך שנית ברהמ"ז בגלל הוראת הבא"ח?! ועוד העיר בברכ"ה שם על מה שכתב בשארית יוסף ח"ג (עמ' ש"י), שמי שאכל ושבע ולא שתה והוא תאב לשתות ונסתפק אם בירך ברהמ"ז, יש מחלוקת אם צריך לחזור ולברך, ולכן יש תקנה שישתה מים בלי ברכה ויברך ברהמ"ז מספק. והעיר בברכ"ה שאחר שמסופק אם בירך ברהמ"ז הרי כבר הסיח דעתו מלאכול ולשתות, ולא יגהה מזור שישתה מים ויברך כי שתיה זו אינה שייכת לאכילה שאכל תחילה. אם כי לדינא מי שאכל ושבע ולא שתה ומסופק אם בירך, חוזר ומברך כדעת רוב הראשונים דשתיה אינה מעלה ואינה מורידה בחיוב ברהמ"ז מה"ת. וסיים: וכ"כ הילקו"י בשארית יוסף שם בשם מו"א מרן הגאון הראש"ל (שליט"א). וכן עיקר. ע"כ. וא"כ בברכ"ה סבר בזה כמרן הגרע"י (רק חלק על הילקו"י גופיה).

סימן פח

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

(בהכוונת והגהת מרן ראש הישיבה הנאמ"ן שיבל"א)

[המשך מחוברת אדר תשפ"א סי' סג]

כט. בברכת ה' ח"ג (עמוד מ"ו) חלק על היביע אומר (ז', ל"א) במ"ש בענין ברכה על גרעיני פירות שיש לברך בורא פרי האדמה ואין לחוש לסב"ל, ובברכת ה' כתב שכיון שאין על גרעינים שם פרי הרי זה שיקר בברכתו.

תשובה: באמת שאף מרן הגר"ע יוסף הדר תבריה לגזיזה, ובספרו האחרון שהוציא בחיים חיותו ספר חזון עובדיה הלכות תרומות ומעשרות (עמוד קכ"ג) חזר בו, וכתב שאף שבחזו"ע – ברכות העלה לברך על הגרעינים בפה"א, מ"מ אחר שהביא עתה להקת אחרונים שהסכימו למרן החיד"א שמברך שהכל (וכדעת הרשב"ץ), כן ראוי להורות לברך שהכל. ע"ש. אף שבודאי שהמברך בפה"א (כדברי היבי"א הראשונים) יש לו ע"מ לסמוך.

ל. בברכת ה' ח"ג (עמוד שכ"ד) בענין ברכת מרק ירקות כתב שיש לברך על המרק ועל הירקות כיון שאינם מעורבים. אך בחזו"ע ברכות (עמוד קס"ד) מבואר לא כן.

תשובה: בברכת ה' ביאר טעמו שיש לברך על מי המרק שהכל, דלא מבעיא לדעת הרא"ה והריטב"א שסוברים שעל מי שלקות מברכים שהכל ולא בפה"א כיון שהם משקה ולא פרי, אלא אפילו לדעת רוב הראשונים שמברכים על מי שלקות בפה"א וכ"פ בש"ע (סי' ר"ה ס"ב), מ"מ יודו בנ"ד לברך על המרק שהכל, דהתם המים באו רק לבשל את הירקות, משא"כ בזה שנתן מים גם כדי לשתות. וכן מתבאר משו"ת הרא"ש (כלל ד' סימן ט"ו). ולכן הסיק לברך על הירקות בפה"א ועל המרק שהכל. עכת"ד. ואילו בחזו"ע שם כתב שאע"פ שהלכה כדברי מרן לברך על המרק בפה"א, נכון לחוש לסכרת החולקים לברך שהכל משום סב"ל (וגם בברכ"ה מסכים לזה). ומ"מ אם אוכל גם מהירקות יברך על הירקות בפה"א ויפטור את המרק. ע"ש. ולא

הזכיר שם מדברי ספר ברכת ה'. ומ"מ בין דבריו בהערה הביא מה שכתב בספר פני האריה החי להוכיח מתשובת הרא"ש שאם נתנו מים בירקות יותר מכדי השיעור הנצרך לבישולם מברכים על המרק בפה"א. והוסיף שכן מתבאר משו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ד"פ סי' קנ"ד). והוא כדברי הברכה"ה. ואם כן יתכן והחזו"ע מסכים לדברי הברכה"ה בזה עכ"פ כששם הרבה מרק. וכן נראה מגוף ההלכה שכתב שאם בירך על הירקות בפה"א פטר את המרק "לכל הדעות". ואיך יכתוב כן, והרי בהערה הביא שמהר"ם והרא"ש פליגי אם שם מרק יותר ממה שצריך לבישול הירקות. ועל כרחך לומר דמסתבר דלא איירי אלא ששם מים לבישול הירקות וגם שותה המים, אך היכן ששם הרבה מים גם הוא יודה. ועכ"פ בודאי שעדיף לברך ב' ברכות אחר שמותר לגרום ברכה שאינה צריכה כדי להוציא עצמו ממחלוקת (וכמו שכתב החזו"ע גופיה בכמה מקומות כגון בעמ' רפ"ג). ומ"מ כיון שיש ראשונים שנראה מדבריהם דבכל גוונא בפה"א מוציאה את המרק עדיף להקדים ברכת שהכל לברכת בפה"א כמו שכתבו בהגהות איש מצליח הארוכות (סי' ר"ה). ע"ש.

לא. בברכת ה' ח"ג (עמוד של"ג) בענין האוכל מרק אטריות פסק לברך גם על המרק וגם על האטריות, ובחזו"ע ברכות (עמוד קס"ו) פסק לברך מזונות בלבד.

תשובה: בחזון עובדיה שם פסק כן דוקא היכן שיש באטריות "כמות חשובה", שמברך על מין דגן ופוטר את המרק. ומה שבברכת ה' פסק שיברך ב' ברכות מסתבר דמיירי שיש מעט אטריות בהרבה מרק והמרק עיקר. וכן העמידו דבריו בהגהות איש מצליח הנ"ל. ואין כל הכרח דפליגי.

לב. בברכת ה' ח"ג (עמוד נ"ד) פסק לברך על אתרוג שהכל. והוא שלא כמו שנתבאר בחזון עובדיה ברכות (דיני ברכת היין ופירות האילן) דאתרוג שנעשה ממנו מרקחת בדבש ברכתו בורא פרי העץ.

תשובה: לא ראינו שחלקו בזה, כי בברכת ה' שם כתב: ומ"מ אתרוגים שמצויים בזמננו בארץ ישראל שקליפתם מרה ואין דרך לאוכלה כמות שהיא חיה רק מרוקחת בסוכר, מי שאוכל אותה חיה צריך לברך עליה שהכל. ע"כ. אבל אם ריקחו אותו בדבש וסוכר גם הוא מסכים לברך בפה"ע, וכדברי החזו"ע. וגם בחי שפסק לברך שהכל הוא דוקא בכה"ג שהקליפה מרה. אבל אתרוגים תימניים המצויים כיום וכן אתרוגים מרוקאים, גם כשהם חיים הרי הם טעימים לחך וברכתם בפה"ע. עיין בירחון אור תורה (אדר תשע"ג עמוד תקמ"ח) ובדברי מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה שם.

לג. בברכת ה' ח"ג (עמוד נז) בענין ברכת הצנובר פסק לברך "העץ". וזה שלא כמ"ש בחזון עובדיה ברכות (דיני ברכת פירות הארץ סעיף ג').

תשובה: אדרבה המעיין בחזון עובדיה שם (עמוד ק"נ) יראה שאין כל מחלוקת ביניהם, ובפירוש כתב בהאי לישנא: ופירות חשובים שבהם כגון פניונס וכיו"ב ברכתם בורא פרי העץ. ע"כ. אמנם בברכת ה' שם (עמוד ס') חלק בזה על מה שכתב בספר הליכות עולם ח"ב (פרשת מטות סעיף ב') שפסק לברך שהכל, והעיר דלא זכר ש"ר שבה"ג והאשכול והרשב"ץ כתבו במפורש לברך על פניונס (צנובר) בפה"ע. ע"ש. אבל שוב בחזון"ע הדר הוא לכל חסידיו וכדעת מוה"ר ברכת ה'.

לד. לענין לימוד בליל שבועות אם יברכו על כל כוס וכוס, שביביע אומר ח"ו (או"ח סי' כ"ז) וביחודה דעת ח"ו (סי' י"א) כתב שכל זמן שלא יצא החוצה פטר בברכה אחת, אך בספר ברכת ה' ח"ג (עמוד תי"ט, ת"כ) כתב לחלוק על דבריו. וראה בחזון עובדיה על הלכות ברכות (עמוד קע"ד הערה ב').

תשובה: הנה מרן הגר"ע יוסף זצ"ל ביבי"א ויחז"ד שם, הביא דברי המג"א (סי' קפ"ד סק"ט) שאם עבר שיעור עיכול צריך לחזור ולברך ברכה אחרונה. ובספר אבן העזר השיג על דבריו מהרמב"ם (פרק ד' מהלכות ברכות הלכה ז') שאם לא גמר בלבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות אפילו פסק כל היום כולו א"צ לחזור ולברך. ושכן תמהו הרב גינת ורדים והרב ערך השלחן ועוד רבים מגדולי האחרונים. ע"ש. ומ"מ מוה"ר הגר"מ הלוי בברכת ה' שם קיים דברי המג"א, דהרמב"ם מיירי במי שהפסיק אכילתו ושתייתו מחמת איזו סיבה ועדיין לא גמר את מה שהיה בדעתו לאכול ולשתות בשעה שבירך ברכה ראשונה, ובזה א"צ לחזור ולברך שנית, ואדרבה בשעה שהפסיק עדיין עומד בדעתו הראשונה ורוצה לאכול. והמג"א איירי במי שידע שישעה זמן ארוך במקום אחד ויצטרך לאכול או לשתות ב' פעמים מחמת שירעב או יצמא בינתיים. ע"ש. ולענ"ד נראה דאף שמסתבר מאד שכך כוונת המג"א וכך הבין בדעת הרמב"ם, מ"מ מדברי רוב האחרונים שחלקו על המג"א מדברי הרמב"ם אלו, מוכח שהבינו דהרמב"ם איירי בכל אופן אף בנדון דהמג"א, וכפשט לשון הרמב"ם שלא חילק שום חילוק מחמת מה פסק אכילתו, אלא כתב "ואם לא גמר בלבו אלא דעתו לאכול ולשתות, אפי' פסק כל היום כולו, אינו צריך לברך שנית". וכעין מה שכתב מרן זקני מוהר"ח זצ"ל בשו"ת שמחת כהן מהד"ב חאו"ח (סימן מ"ח) על דברי הרב חוקי חיים שכתב לתרץ דברי המג"א בכיו"ב, שמכל האחרונים שחלקו על המג"א מכח דברי הרמב"ם נראה דלא ניח"ל בחילוק זה. ע"ש. וכבר כתבתי זה בספר ילקוט כהונה חאו"ח (עמוד ס"ג), ושכן הסכים מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו. ושוב הופיע ס'

חזון עובדיה, ושם גם תמה כן על הברכה (והזכיר מדברינו). ועל כן יותר נכון לכוין בפירוש בברכה על הכוס הראשון על כל הכוסות שעתיד לשתות. והרוצים לברך על כל כוס וכוס עליהם לכוין בפירוש שלא מוציאים אלא כוס זה בלבד כמ"ש בספר ברית כהונה (או"ח מע' ה' אות י"ט). אלא שעדיין אין דרך זו מוציאתו מידי חשש ספק ברכות כמ"ש הגר"ע יוסף בהסכמתו לברית כהונה ח"ג (ונדפסה גם בשו"ת יחו"ד ח"ז סי' רט"ז אות ד'). והנכון לנהוג כדרך הראשונה.

לה. בברכת ה' ח"ג (עמוד קצ"ג) וח"ב (עמוד רנ"ד) כתב לחלוק על מ"ש ביביע אומר ח"א (סי' י"ב אות ז') במי שטעה ובירך נפשות במקום מעין שלש, ולדעתו יחזור לברך ברכה מעין שלש.

תשובה: בשו"ת יבי"א שם חשש בזה לסב"ל, כיון שיש כמה אחרונים שכתבו שיצא יד"ח. אולם בברכה שם כתב שאין לחוש בזה לסב"ל, אחר שמהתוס' הרשב"א הרא"ש ותרומת הדשן, וכן מדברי מרן הש"ע (סי' ר"ב סעיף י"א), מוכח שאין ברכת בורא נפשות פוטרת ברכת מעין שלוש, וכן דעת רוב האחרונים, ובכל כהאי גוונא לא אמרינן סב"ל אחר שהאחרונים שחלקו לא ראו דברי הראשונים. וכבר האריך בזה בשו"ת יוסף לקח ח"א (סי' י"ד). ע"ש.

לו. בברכת ה' ח"ב (עמוד קד) כתב שאם אכל חצי כזית תפוח וחצי כזית ענבים, יברך ברכה מעין שלש כדי שלא יתבטל מברכה אחרונה לגמרי. וחלק על היבי"א ח"א (ס"ס י"ב). וראה ביביע אומר ח"י (או"ח סי' י"ז-י"ט).

תשובה: הנה בברכת ה' שם הסביר טעמו כיון שברכת על העץ שייכת גם בפירות העץ שאינם משבעת המינים וכמו מי שאכל תאנים ותפוחים וכיוצא שמברך רק מעין שלוש כמ"ש בטוש"ע (סי' ר"ח סעיף י"ג). ואע"פ שלכתחילה לא תיקנו לברך על העץ ועל פרי העץ רק על פירות שהם משבעת המינים, מ"מ בנ"ד נחשב כדיעבד, שהרי אינו יכול לברך בורא נפשות, וכדי שלא יתבטל מברכה אחרונה לגמרי, ראוי איפוא לברך על העץ, כיון שאינו משקר בברכתו. ואמנם ביבי"א ח"י (סוף סי' י"ט) הביא דבריו והעיר שהרי לדעת מהר"י מטריל (מרבני ירושלים הקדמונים משנת ה'רס"ט) כל שלא נתחייב לברך מעין שלוש מפני שלא אכל כשיעור משבעת המינים אינו רשאי לברך על הצירוף משאר פירות האילן ברכה מעין שלוש, כי אם בירך עליהם מעין שלוש אפילו כדיעבד לא יצא. ע"ש. אולם בברכת ה' שם התייחס לזה, וכתב שיתכן ולא איירי אלא היכן שאכל כזית שלם מאותם פירות ונתחייב לברך בורא נפשות, ולכן אין ברכת מעין שלוש פוטרת במקום בורא נפשות אפי' שאינו משקר בברכתו, שצריך לברך ברכה אחרונה כתקנת חכמים. אבל בנ"ד שלא התחייב לברך בורא נפשות כיון שלא אכל כזית שלם משאר פירות העץ, מסתברא שכדי שלא יתבטל מברכה אחרונה לגמרי,

יברך על העץ כיון שברכה זו שייכת גם על שאר פירות העץ אגב גררא. ואפי' אם אין סברא זו מוכרחת בדעת מהר"י מטרייל, מ"מ כיון שעצם דבריו אינם מוסכמים, אין לנו לחוש כ"כ לספק ברכות. ע"ש. וכן יש לעמוד על דברי היב"א שם בשאר דבריו, עיין בירחון אור תורה (אלול תשע"ח סי' קכ"ו אותיות כ"ד-כ"ט) בדברי מו"ר ועוד. ואכמ"ל.

לז. בדין חתימת הברכה על המחיה ועל הכלכלה, שבשו"ת יביע אומר ח"ו (חיו"ד סי' ל"ח אות א') ובח"ח (חאו"ח סי' י"א אות ל"א) ובהליכות עולם ח"ב (עמוד קכ"א) ובחזו"ע ברכות (עמוד קצ"ח) פסק שאין לסיים "ועל הכלכלה", ובברכת ה' ח"ב (עמוד קי"ז, קי"ח) חלק על מרן זיע"א. וראה בהליכות עולם א' (עמוד נ"ו).

תשובה: הנה ביב"א שם עיקר פקפקו על החותמים "ועל הכלכלה", דהא קי"ל (ברכות דף מ"ט ע"א) דאין חותמים בשתים. אלא שבברכת ה' הביא שרבים מהראשונים גרסו תיבות אלו, הראב"ן (ברכות סי' ק"צ), חידושי הרשב"א (ברכות דף מ"ד ע"א), בספר צרורות לתלמידו, בספר התדיר (סי' נ"ז), בספר השלחן (שער ג'), הרד"א (הל' ברכות שער השני), והטור (סי' ר"ח) ועוד. ובודאי שלא נעלמה מהם גמרא מפורשת שאין חותמים בשנים. ואדרבה הרשב"א בפירוש כתב שם שאין בזה משום אין חותמים בשנים, אחר שהכוונה על הארץ שמוציאה אוכל שמחיה ומזין. ואף שהרי"ף הרמב"ם והרא"ש לא גרסו "ועל הכלכלה", לפי האמור פשוט הדבר שרק גירסאות שונות הם, ולא שלדעתם אסור להוסיף תיבות אלו. וכן יש להוכיח ממה שהטור גרס תיבות אלו, ובודאי שלא יזוז מדעת אביו, וכנראה שסבר שאין בהוספה זו כל קפידא (ויתכן והרא"ש כתב לפי הנוסח באשכנז, והטור כתב לפי הנוסח בספרד אחר שעברו לשם). ואחר שכן המנהג פשוט בכל ערי מרוקו (כמ"ש בשו"ת יחו"ד חזן ח"ג חאו"ח סי' ט') ובערי תוניסיה ובבבל ועוד קהלות רבות, ומקורם מדברי כמה ראשונים, וגם הראשונים שלא גרסו כן לא פקפקו בזה מטעם אין חותמים בשנים, בודאי שיכולים להמשיך במנהג זה לכתחילה. וכל אחד ינהג בזה כנוסחת אבותיו, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. וע"ע למו"ר במבוא לספר ארים נסי' – גיטין (עמ' 81) ובאו"ת (אב תש"ע סוף סי' קמ"ג, תמוז תשע"ב סי' קי"ד עמ' תתקי"ט), ובמה שכתבו בזה בשו"ת יוסף לקח ח"א (סי' י"ג) ובשו"ת אלישיב הכהן ח"ב (סי' י"ט).
לח. בברכת ה' ח"ב (עמוד נ"ח) חלק על היביע אומר (ה', י"ח) במ"ש שהאוכל גלידה אינו מברך ברכה אחרונה כדין משקה.

תשובה: בברכת ה' ביאר טעמו, שכיון שצריך עכ"פ ללועטו בפה ולהמיסו ואי אפשר לשתותו ישר כמו משקה צלול, הרי זה בכלל אוכל, דמה לי לעיסה בשנים ומה לי לעיסה בפה. ושכן מתבאר מלשון מרן בש"ע (סי' ר"ח ס"ו). ושכן בספר הבתים (שערי

ברכות שער רביעי דין ח' העתיק לשון הרמב"ם (שממנו מקור הש"ע) בלשון "וללועטו", וכן הוא הנוסח בלשון הרמב"ם בספר מעשה דוקח, ובמהדורת הרב קאפח. ע"ש. ויש להוסיף שכן הגירסא ברמב"ם כת"י בספר החתום על ידו, וכמ"ש בשו"ת מגדל חננאל ח"א (סי' ב' אות ג'). וע"ע למר בריה דרבינא בספר הלכה ברורה חלק י' (סימן ר"י, בירור הלכה אות י"ב) שכן העלה, ושהציע כל זאת לפני מר אביו, ואמר לו שאף הוא לא כתב אלא בלשון לכאורה, ולענין הלכה אף הוא כעת סובר דבכל כה"ג חשיב לעיטה ואכילה ולא משקה. ע"ש. וע"ע למור"ר בספר מגדולי ישראל חלק ג' (עמ' שט"ז) שהביא שכן הסכים הגר"ע יוסף עפ"ד הברכה"ה. ע"ש (וע"ע לו בהערותיו לספר ברכת ה' ח"ה עמ' 63). וכן העלה בשו"ת יורו משפטיך חלק א' (חאו"ח סי' ד') ושכן הסכים הגר"ע יוסף. וא"כ איהו נמי אזיל ומודה עכ"פ במשנה אחרונה כדעת מוה"ר ברכת ה', והדר הוא לכל חסידיו.

לט. בברכת ה' ח"ג (עמוד רנ"א) כתב שאין לכלול על הספק בברכת מעין שלש, אך בחזו"ע (ברכות, דין ברכה מעין שלש סעיף ח') מבואר לא כן. ואין זו דעתו של מרן זיע"א.

תשובה: המעיין בברכת ה' שם יראה שסמך בכל כחו על פשט לשון מרן בש"ע (סי' ר"ח סעיף י"ח), ובסוף דבריו כתב: וכ"כ מרן הראש"ל (נר"ו) בשו"ת יחזק דעת ח"ו (סימן י"ד) בדעת מרן וכו', אלא שבסוף התשובה כתב, שאם אכל שליש ביצה שלדעת הרמב"ם אכל כזית, הרוצה לסמוך על האחרונים שחלקו על מרן ולהוסיף בברכת מעין שלש כדי לצאת יד"ח הרמב"ם, יש לו על מה שיסמוך. ע"ש. ומ"מ בספק אחר יש להחמיר שלא להוסיף כדעת התה"ד ומרן. עכ"ל הברכה"ה. והדברים בחזו"ע הם הם הדברים שכבר נדפסו כלשונם ביחוד הנ"ל. ואין כל מחלוקת ביניהם, ולדעת שניהם המסופק אם אכל כזית מהפירות אין לו לכלול את הפירות בתוך מעין שלש שמברך על מיני דגן, אולם אם אכל כשליש ביצה ורוצה לכלול יש לו ע"מ שיסמוך.

מ. בברכת ה' ח"ג (עמוד רכ"ט) בענין קדימת יין לתמרים כתב מרן בקול סיני שאין קדימה ליין על תמרים, ובברכת ה' הבין בדברי הב"י לא כך.

תשובה: הנה עיקר טעמו של מרן הגר"ע יוסף הוא מדברי מרן הב"י (סי' רי"א) שכתב שדעת כל המפרשים דלא כרבינו פרץ וכן מנהג העולם שלא כדבריו. ובברכת ה' העיר על כך, שאין הכרח לומר שמרן חלק על הטור, שמה שכתב שדעת כל המפרשים דלא כר"פ, הוא בתחילה כשהקשה על הטור, אבל אח"כ כשתירץ דברי הטור יוצא איפוא שאין דעת ר"פ נגד כל המפרשים. וגם מ"ש מרן שמנהג העולם דלא כר"פ, כוונתו למ"ש תחילה בשם הסמ"ק, ושכן העירו בזה על הגר"ע יוסף, מור"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו באו"ת (שבט תשל"ז סי' צ"ב בהערה), ולהבה"ח הגר"י זליכה והגר"ר מרדכי בן

שמעון וצ"ל בספריהם. ע"ש (ודברי מו"ד נדפסו שוב בספרו שו"ת בית נאמן חיו"ד סי' י"ב בהערה). ע"ש. ועכ"פ אף את"ל שיש מקום לומר אחרת, הרי בודאי שאם יקדים היין לתמרים הוי שפיר לכ"ע, וא"כ כן נכון לנהוג, וכן הסימן ידוע בפי כל מג"ע א"ש (מזונות, גפן, עץ, אדמה, שהכל).

מא. בענין מי שבירך על פרי שברכתו ודאית, והיה לפניו פרי שברכתו מסופקת, שביבי"א (ח', כ"ו) כתב שאינו רשאי לברך על הפרי המסופק אם בירך בסתמא, ואילו בספר ברכת ה' ח"ג (עמוד רל"ט) חלק על זה.

תשובה: הנה עיקר טעמו של היבי"א שם, מדברי האחרונים שחלקו על המג"א בדין פת הבאה בכיסנין בסעודה, ופסקו שלא לברך עליה בורא מיני מזונות, משום שיש לחוש למ"ד דברכתה המוציא שבירך כבר על הלחם, ומוכח דמסתמא מחית נפשיה לספיקא ודלא כהפמ"ג ודעמיה. ע"ש. אך בברכ"ה שם העיר שלכאורה יש לחלק בין הנושאים, דהפמ"ג איירי בדבר שיש ספק אם ברכתו עץ או אדמה וברכת הודאי היא עץ, ובזה ס"ל דמסתמא לא מחית נפשיה לספיקא לפוטרו בברכת הודאי, שכיון שאינו נפטר לכ"ע, למה יכניס עצמו לספק. משא"כ דברי האחרונים הנ"ל דאיירי בדבר שיש ספק אם ברכת הודאי היא ברכתו גם לכתחילה, אבל בדיעבד בודאי שנפטר בברכת הודאי אם התכוין לפוטרו, ובזה ס"ל שאם בירך על הודאי תחילה, מן הסתם התכוין לפטור את הספק, ולא חשיב מחית נפשיה לספיקא כיון שיוצא לכ"ע עכ"פ בדיעבד. ע"ש באורך. ואחר שיתכן וכ"ע יודו לדברי הפמ"ג ודעמיה בזה, כן נראה עיקר (וגם הרווחנו שאין דברי הרב בן איש חי סותרים זה את זה, עיין ביבי"א שם סוף אות ב' שנשאר בזה בצ"ע). אם כי בודאי שלכתחילה נכון שיכוין בפירוש שלא לפטור את הפרי המסופק ובזה יוצא גם יד"ח היבי"א.

מב. בענין ברכה על מסטיק, שבקול סיני וכן בשו"ת יביע אומר ח"ז (או"ח סי' ל"ג) פסק שיש לברך עליו ברכת הנהנין, אחר שבולע מהרוק שיש בו מתיקות. ואילו בספר ברכת ה' ח"ב (עמ' מ"א-מ"ה) חלק עליו.

תשובה: הנה עיקר טעמו של היבי"א שם, כיון שנהנה מן המתיקות, אף שהיא טפילה למסטיק, מ"מ כשאין ברכה על העיקר צריך לברך על הטפל, שהרי אין שיעור לברכה ראשונה. ולא דמי למטעמת שא"צ ברכה כמ"ש בש"ע (סי' ר"י ס"ב), דשאני התם דליכא כוונת אכילה כלל. ע"ש. אולם בברכ"ה שם העיר על דבריו, שאף שכן חילק הרב חיי אדם (כלל נ"א דין ט"ו), מ"מ מדברי כל הפוסקים משמע שאין לחלק בזה אלא לדעת הרמב"ם שהביא מרן בש"ע בדעה ראשונה שמטעמת אינה צריכה ברכה אפי' שבולעה, והיינו משום שאינו מתכוון להנאה ולאכילה רק לדעת טעם התבשיל.

אבל לדעת הסוברים שמטעמת אינה צריכה ברכה משום שפולט, אין לחלק בזה, שהרי הטעם שאינה צריכה ברכה משום שהבולע ופולט אינו נחשב אוכל. לפיכך אפילו כשמתכוון לטעום כדי ליהנות אינה צריכה ברכה. והוסיף להוכיח בדבריו מראבי"ה (תענית סי' תתס"א) שמדין מטעמת ופולטת שמותרת בתענית, יש ללמוד שמותר ללעוס עצי קנמון בתענית כדי ללחלח גרונו ולפלוט. וכ"פ הטור והרמ"א (סוף סי' תקס"ז). וכ"כ המג"א (סי' תקס"ז סק"א) שהשרוי בתענית מותר לו לטעום התבשיל ולפלוט אפי' כשמתכוין ליהנות ממנו ולא רק כשמתכוין לדעת מה טעמו. ושכן מוכח מעוד אחרונים. ושהסכים עמו מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו באו"ת (ניסן תשד"מ סי' ע"א). ע"ש. ואמנם ראיתי ביבי"א ח"ט (חאו"ח סי' ק"ח אות צ"ד) שכתב לדחות דבריו, שאין ראיה מהמג"א, דשאני תענית שלא קיבל עליו שלא ליהנות, אבל לגבי ברכת הנהנין שאסור ליהנות מן העולם בלא ברכה, אין לו ליהנות מן המתיקות בלי ברכה. ע"ש. ואחמה"ר הרי מוה"ר ברכת ה' בראש דבריו (עמ' מ"א) הביא דברי המג"א (סי' ר"י סק"ט) שדין ברכה שוה לדין תענית אף שמתכוין ליהנות. ע"ש. וע"ע בדברי מר גיסי הרה"ג רבי יעקב הכהן נר"ו שנדפסו בסוף ספר ברכת ה' חלק ה' (סי' א') באורך. ומ"מ מסטיק שכאשר שוברים אותו נשפך סוכר בודאי שיש לברך עליו שהכל וכמ"ש מו"ר בספר מקור נאמן ח"א (סי' ש"ז). וגם שמעתי שיש מסטיקים שיש להם ציפוי עבה של סוכר שיש בו ממשות, ובזה נראה לברך שהכל, ולא גרע מבולע גרגירי סוכר שיברך שהכל.

מג. בברכת ה' ח"ג (עמוד רצ"ז) בענין אכילת דג מלוח עם פת כתב "על פי האמור יש לעמוד על דברי הרב יבי"א ז', ל"ב".

תשובה: הנה ביבי"א שם הביא דברי מרן בב"י (סי' רי"ב) שכשמברך על העיקר ופוטר את הטפילה הוא גם מברכה אחרונה. ושוב הביא דברי הל"ק"ט ח"ב (סי' נ"ט) דמ"מ אם הפת היתה טפילה למליח, אם אכל ממנה כדי שביעה צריך לברך ברהמ"ז, אחר שכבר חיובו בברהמ"ז מה"ת, ושכ"כ עוד אחרונים. ע"ש. אולם בברכת ה' שם הוכיח מדברי ספר המכתם (ברכות דף מ"א ע"ב) והאו"ח (הל' ברכות אות כ"א) והכל בו (ד"כ ע"א) שהיכן שהוא טפל אינו חייב לברך עליו ברכה אחרונה מדאורייתא אלא מדרבנן ודינו כדין העיקר שעמו. ע"ש. ואחר דברי הראשונים בודאי שכן עיקר. ולא יהא אלא ספק, סב"ל.

מד. בברכת ה' ח"ג (עמוד ש"ו) בענין ברכת ה' קסטה" הביא דברי מרן ביביע אומר (ז', ל"ג) שהעלה לברך על קסטה מזונות בלבד, והבין מדבריו שאפילו שעיקר רצונו ליהנות מהגלידה יברך רק מזונות, וכתב עליו שזה אינו, אך בחזו"ע (ברכות עמוד רצ"א) כתב על דברי ברכת ה' ששגה בזה.

תשובה: כבר נכפל לעיל (אות כ"ב), רק שם קרא לזה גלידה וכאן קסטה. וביארנו שם דלענין הלכה אין כל מחלוקת ביניהם בזה.

מה. בענין ברכת הריח על לימון, שבספר ברכת ה' ח"ב (עמוד תקט"ז) וח"ג (עמוד תקי"ז) כתב שאין הריח יוצא מהפרי עצמו, לכן אין לברך עליו ברכת הנותן ריח טוב בפירות. ועיין במנוח"א (ח"ב עמוד קס"א). אך אין זו דעתו של מרן בשו"ת יביע אומר ח"ט (או"ח סי' ק"ח אות ק"ו).

תשובה: הנה בברכת ה' הסביר טעמו, כי הריח אינו מהפרי אלא מהקליפה, ולדעת הרשב"א (ברכות דף ל"ו ע"ב) אין על הקליפה שם פרי משום שדרך לזרקה ואינה נחשבת פרי מצד שימושה. וכל שכן שאין לברך הנותן ריח טוב בפירות על לימונים חמוצים שגם על הפרי עצמו אין שם פרי. ע"ש. וביבי"א שם כתב שאע"פ שהוא חמוץ ואינו נאכל בפני עצמו, מ"מ כיון שמשתמשים בו לסלט וכיו"ב שם פרי עליו. ע"ש. ומ"מ לא השיב על מה שטען בברכ"ה דהא הריח הוא מהקליפה ולא מהפרי. ומה שיש שטענו שכיון שהקליפה דבוקה לפרי הרי היא נגדרת אחר הפרי. הוא תמוה, וכי האוכל קליפת תפוז בעודה דבוקה לתפוז יברך עליה עץ כי היא נגדרת אחר הפרי? ! וכבר האריך להשיב על דבריהם בשו"ת אלישיב הכהן ח"ב (סי' כ"ג). ע"ש. ומ"מ שמעתי ממו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, ליישב מנהג העולם ודעת הגר"ע יוסף, לברך הנותן ריח טוב בפירות על לימון, לפי שהלימון נאכל כשהוא כבוש יחד עם קליפתו. וכן בסלט. וא"כ בכלל הפרי הוא. וכ"כ בשו"ת אלישיב הכהן בסוף דבריו. ומה שכתב בקונטרס ישיב משה הנד"מ (ברכות, עמ' ק"ח) לדחות זאת, שמה שכובשים עם קליפתו אינו משום שרוצים בכך אלא משום שא"א לכבוש פרי בלי קליפתו, וכן בסלט א"א לחותכו ללא קליפתו. ע"ש. אחהמ"ר אין דבריו מובנים, שהרי אחר שבמציאות כך כובשים אותו, וכן חותכים אותו כך בסלט, הסועדים אוכלים גם את הקליפה, ונהנים משניהם יחדיו, ושפיר חשיב כחלק מהפרי. ואתי שפיר מנהג העולם.

מו. גם מ"ש עוד שם לענין ברכת הריח על פירות לחלק בין אם קונה לשם אכילה לבין אם קונה לשם ריח, ראה מה שהשיג על זה ביביע אומר ח"ט אות ק"ה [צ"ל סי' ק"ח אות ק"ז].

תשובה: נראה שכוונתו למה שכתב בברכת ה' שם (עמ' תקי"א והלאה) שעל פירות יש לברך הנותן ריח טוב בפירות כיון שעומדים בעיקר לאכילה. אבל אם יחדום להרחח בלבד הרי הם נקראים בשמים, ולפיכך על נענע שיחדוהו להרחח בלבד מברך בורא עשבי בשמים. ע"ש. ואין זה ענין למה שהשיג ביבי"א שם על הרב אור לציון שכתב שאם קונה דבר שיש בו ריח לאכילה, אפילו כעת מריח בו לא יברך משום ספק

ברכות. ועל זה השיג שאף שקנו אותו לאכילה, כיון שעתה לקחו ביד כדי להריח בו הרי זה מברך. ע"ש. וגם בברכת ה' לעולם לא חילק בין אם קונה לשם אכילה או קונה לשם ריח.

מז. במנוח"א ח"א (עמוד ר"ז סעיף כ"ד) כתב לגבי פלפל שחור שאם ייחדו לאכילה נכון לקחת מעט בידו ולייחדו להריח בו ולא יחזירו למקומו הראשון. ע"ש. וזה לא לפי המבואר בחזו"ע ברכות [עמוד שכ"ז].

תשובה: הן אמת שבמנו"א כתב לחוש לדעת החזו"א בזה, מ"מ אחר כך בספרו ברכת ה' ח"ג (פרק י"ב סעיף ו' ובהערות שם) האריך הרחיב בזה, והסיק שאין צורך לייחד להריח. והיא משנה אחרונה. ואין כל מחלוקת בינו לבין החזו"ע בזה. ולא ידעתי למה מונה מחלוקות אלו התעלם מזה, אף שהזכיר בסעיפים אלו כמה פעמים מהסעיפים הסמוכים לזה בברכת ה'.

מח. בברכת ה' ח"ג (עמוד תקי"ח) בענין ברכת הציפורן כתב כלל שיש לברך עליהם "מיני בשמים". וזה לא דעתו של מרן זיע"א, שבחזו"ע (ברכות עמוד שי"ט) כתב שהמנהג לברך "בורא עצי בשמים".

תשובה: בברכת ה' שם כתב שעל מיני תבלין כגון קנמון, פלפל שחור טחון, צפורן וכו', יש לברך בורא מיני בשמים. וסיים: ואם ייחדם להרחח בלבד, כגון גרעיני צפורן שהרכה בני אדם נוהגים לייחד בקופסא מיוחדת להריח בהבדלה, צריך לברך על ריחם בורא עצי בשמים. ע"כ. וכתב בהערה שכן המנהג וכמו שכתב הרב בן איש חי. ע"ש. וכן בחזו"ע מסתמך ואזיל בעיקר על הבא"ח בזה ושכן המנהג, ואין הכרח שיחלוק על החילוק שכתב בזה בברכת ה', כיון דאיהו נמי איירי בצפורן שמייחדים להרחח.

מט. בברכת ה' ח"ב (עמוד ק') כתב להשיג על היביע אומר, וכתב שלא דקדק בדברי הפני יצחק. וראה ביביע אומר ח"י (או"ח סי' י"ט בהערות) מה שכתב על דבריו.

תשובה: הנה בדבר זה אין כל מחלוקת בהלכה ביניהם, וגם בברכת ה' סובר שמאכלים שברכתם האחרונה שונה, אינם מצטרפים לשיעור כזית לברך בורא נפשות, ואין מברך שום ברכה, וכתב בפירוש בהערה: וכן העלה מרן הגאון יביע אומר (נר"ו) ח"א (חאו"ח סימן י"ב) ושכ"פ גם בספר זכרונות אליהו וכו'. רק העיר הערה קטנה שמה שכתב שכן דעת הרב פני יצחק, אין זה מדויק. והנני להסביר דברי שניהם. זה לשון הרב פני יצחק (מע' ברכות אות צ"ד): אכל חצי שיעור משבעת המינים וחצי שיעור משאר פירות יברך באחרונה בנ"ר, כמ"ש הכנה"ג בסי' ר"י והרב בית יהודה

ח"ב סי' צ"ח, והרב חסד לאלפים שם דקכ"ז ע"ב אות ב' כתב וז"ל אם אכל חצי זית וכו' שאינו מברך כלל, ושוא"ת עדיף. עכ"ל. ודינו הראשון וכו'. עכ"ל הפנ"י. וכתב היבי"א בחלק י' שם, אתה הראת לדעת שלא כתב להעיר אלא על הדין הראשון וכו', אבל על הדין האחרון של החסל"א הסכים לדבריו דשוא"ת עדיף. ע"ש. ובאמת כוונת מוה"ר ברכת ה' לדקדק מהפנ"י שכתב בפשיטות בתחילת דבריו, אכל חצי שיעור משבעת המינים וחצי שיעור משאר פירות יברך באחרונה בנ"ר כמ"ש הכנה"ג וכו'. ומשמע דאזיל ומודה להכנה"ג שמברך בנ"ר, דאם איתא שרק הביא דעת הכנה"ג ואיהו ס"ל כהחסל"א שלא יברך, הול"ל אכל חצי שיעור וכו' כתב הכנה"ג שיברך באחרונה אבל החסל"א כתב וכו'. וכבר העיר בזה באו"ת (אלול תשע"ח סי' קכ"ו אות כ"ז). ע"ש. ומה גם שהפנ"י גופיה לעיל מיניה (אות כ"ט) הביא דברי הכנה"ג בשתיקה. וכמו שהעיר בברכת ה' שם. וביבי"א השיב על זה דבכה"ג אזלינן בתר משנה אחרונה. ע"ש. ולפי האמור אין כל הכרח שיש סתירה בין משנה ראשונה למשנה אחרונה. ועכ"פ לדינא אין כל מחלוקת ביניהם בפרט זה. [אמנם יש מחלוקת ביניהם בענין דומה, היכן שאכל חצי כזית מפרי משבעת המינים וחצי זית מפרי שאינו משבעת המינים, וכבר נתבאר לעיל אות ל"ו].

נ. שתה מים בתחלה ונתחייב בנפשות ואח"כ שתה יין, פסק בברכת ה' ח"ג (עמוד שצט) שיברך נפשות ואח"כ על הגפן. אולם זו אינה דעתו של מרן זיע"א בשו"ת יביע אומר ה' (חאו"ח סי' י"ז אות ז').

תשובה: באמת שגם בספר ברכת ה' שם פסק שלהלכה המים נפטרים בברכת על הגפן שמברך על היין, משום שספק ברכות להקל, ושכן פסק בשו"ת יבי"א. רק סיים שלכתחילה נכון לצאת ידי חובת כל הפוסקים ולברך תחילה נפשות על המים, ואח"כ יברך על היין ברכת על הגפן. והוסיף בהערה שאפילו לראשונים שכתבו שברכת מעין שלוש פוטרת ברכת בורא נפשות, היינו רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לברך בורא נפשות. ולכן נכון לכתחילה להקדים בורא נפשות ויצא יד"ח כולם. ואם הקדים על הגפן, לא יברך אח"כ בורא נפשות, וכמו שסבר גם היבי"א.

[המשך יבא אי"ה]

סימן צז

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

(בהכוונת והגהת מרן ראש הישיבה הנאמ"ן שיכל"א)

[המשך מחוברת אייר תשפ"א סי' פח]

נא. בברכת ה' ח"ב (פ"א הלכה כ"ז עמוד פ"ח) כתב שמי ששכח ובירך על מאכל קודם שחרית אסור לו לטעום. ואין זו דעתו של מרן זיע"א. וראה ביביע אומר ח"ב (יו"ד סי' ה') וביחזה דעת ח"ד (סי' מ"א) וביביע אומר ח"י (או"ח סי' ו').

תשובה: הנה בברכת ה' ביאר טעמו, הואיל ויש הסוברים שאסור מה"ת לאכול אחר עלות השחר, ולדעתם בודאי שאין להתיר לו לטעום מהאוכל ולעבור איסור תורה כדי להנצל מאיסור ברכה לבטלה. וכ"ש שאיסור ברכה לבטלה הוא מדרבנן לדעת רוב הראשונים. ע"ש. אך ביבי"א שם השיב על דבריו שאף לסוברים שאיסור אכילה מה"ת, מודים שבטעימה כל שהוא אין בזה אלא איסור דרבנן. וכיון שאין עושה כן דרך גאווה רק להנצל מאיסור מותר כמו שמותר לאכול ולשתות לרפואה. ואילו ברכה לבטלה סוגיין דעלמא שהוא מה"ת, ולכן אמרינן סב"ל אפילו נגד מרן, ואפילו נגד הרוב, וכן אפילו כשיש ספק ספיקא. ע"ש. וכן דעת מו"ר נר"ו (בהערותיו שנדפסו בספר ברכת ה' ח"ה עמ' 64) דבכה"ג יש לטעום, כיון שכבר התפלל ערבית, ועוד טעמים. ע"ש. וע"ע בשו"ת אלישיב הכהן חלק א' (סימן א') ובמה שכתבנו בשו"ת ויען הכהן חלק א' (סי' ח'-ט') באורך.

נב. בברכת ה' ח"ב (עמוד פ"ה) כתב לחלוק על מרן זיע"א במ"ש בקול סיני דמי ששכח ובירך על מאכל בתענית צבור ונזכר מהתענית, שיטעם מעט שלא תהיה ברכתו לבטלה, ואילו איהו כתב דאסור לו לטעום כלום. וראה תשובה על דבריו ביביע אומר בח"י (או"ח סי' מ"א).

תשובה: הנה בברכת ה' שם ביאר טעמו שהרי לדעת הרא"ה והריטב"א והמאירי שסוברים שאין לברך על שום אוכל ביום תענית כיון שהאכילה אסורה ביום תענית וכו'. ומה שכתבו בשו"ת הלק"ט ח"א (סי' רנ"ב) ועוד אחרונים שיטעם, אינהו איירי בתענית יחיד. משא"כ בתענית צבור שעובר איסור בעצם האכילה שאסורה חכמים ביום זה. ע"ש. וביבי"א שם השיב על דבריו שהעיקר שיטעם, אחר שלדעת הרמב"ם ומרן איסור ברכה לבטלה מה"ת, ומכיון דקי"ל (בר"ה דף י"ח ע"ב) רצו מתענים רצו אין מתענים, יכול לטעום טעימה כל שהוא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה. וכן מוכח מלשון הרמב"ם (פ"ה מהלכות תעניות ה"ד) שרק נהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות. ע"ש. ויש להוסיף שאף שבברכ"ה הביא ראשונים כדבריו, המעיין בהם יראה דאיירי גבי יוהכ"פ, וממילא אין מהם ראיה לתענית דרבנן.

נג. בברכת ה' ח"ב (עמוד פ"ד) כתב שהספק דשמא הלכה כהראב"ד והרא"ש שמותר לברך על מאכל איסור אינו ספק טוב, כיון שהיא דעה דחוויה ודעת מיעוט. ובשו"ת יביע אומר ח"י (יו"ד סי' ג') כתב ע"ז דאשתמטיתה שיש רבים וגדולים דס"ל כהראב"ד.

תשובה: הנה בברכת ה' ביאר טעמו, שאף שלכאורה יש ס"ס, שמא כהראב"ד והרא"ש שמברך על איסור כשנהנה ממנו, וממילא אם יאכל מתקן בזה את איסור ברכה לבטלה, ושמא כדעת התוס' שמותר לו לטעום (בשר) אפי' לכתחילה כיון שכבר בירך ברכה אחרונה, וכמ"ש הגר"ע יוסף. מ"מ אין לסמוך על כך אחר ששני הספיקות בנויים על סברות דחיות שאינן שקולות לסברות שכנגדן. ע"ש. וביבי"א שם השיב על דבריו, שרבים וגדולים ס"ל כהראב"ד והרא"ש: האו"ת, התוס' ישנים, הר"ש, הרשב"א, המאירי, וספר השלחן. ושגם בספק השני כדעת התוס' עומדים כל חכמי צרפת ונרבונא שנהגו בזה היתר. וגם הוסיף שאף להרמב"ם ומרן שאסור לברך על דבר איסור, שאני הכא שהמאכל מותר מצד עצמו, ושפיר תועיל טעימתו להנצל מאיסור ברכה לבטלה. והרי מבואר באחרונים שלצורך חולי קצת יש להתיר לאכול מאכלי חלב אחר שעה אחת מסעודת בשר. ע"ש. וע"ע בספר הוראה ברורה (ביה"ל הארוך ר"ס פ"ט). ובפרט אם זה היה בימות החורף שיש לצרף גם דעת הפר"ח דסגי בד' שעות (עיין בכה"ח יו"ד סי' תפ"ט סק"ו). וכן מו"ר בהגהותיו לברכת ה' (שנדפסו שם בחלק ה' עמ' 64) שהעיר על הברכ"ה שהפריז על המדה, ואפשר להקל אחר שלש שעות, ובפרט בעוף דהוי תרתי דרבנן. ואם ניקה שיניו היטב יש להקל גם

בתוך שלש שעות. ע"ש. וכן העלה מו"ר בהגהתו בספר ברוך השלחן ח"ב (פ"א הערה ח'), ועיין שם בהסכמת הגר"ע יוסף.

נד. בברכת ה' ח"ד (עמוד קמ"ו) כתב דסומא אינו מברך שהחיינו על פירות חדשים. וזה לא דעתו של מרן זיע"א. וראה בחזון עובדיה ברכות (עמוד תמ"ה).

תשובה: בברכת ה' שם ביאר טעמו, עפ"ד הרדב"ז בתשובה (ח"א סי' שי"ט) שברכת שהחיינו אינה על הנאת אכילת הפרי אלא על השמחה בראיית הפרי סמוך לאכילתו. ע"ש. ובחזו"ע שם נמשך אחר דברי מרן החיד"א בברכ"י (סי' רכ"ד) ושאר האחרונים שיברך. אך לא זכר ש"ר מדברי הרדב"ז והברכ"ה בזה. ומ"מ לפענ"ד נראה עיקר כדברי האחרונים, אחר שאין הכרח מדברי הרדב"ז נגד דבריהם, שאמנם הרדב"ז כתב שעיקר הברכה היא על הראיה, וכל שאכלו כבר עברה הראיה ואפילו יחזור ויאכל מאותו פרי אינו חוזר ומברך, מ"מ מסוף דברי הרדב"ז מתבאר שלמנהג שנהגו להמתין מלברך עד שעת אכילה, היינו אפילו ראה ולא בירך ואח"כ ראה ורוצה לאכול הרי זה מברך. ועל כרחק טעמו שאף שנתקנה הברכה בעיקר על הראיה, מ"מ עיקר ההנאה באכילה, וכל שלא אכל יכול לברך. ולפ"ז יתכן וגם הרדב"ז יודה לדברי שאר האחרונים. ואפושי פלוגתא לא מפשינן. וכ"כ בספר הלכה ברורה חלק י"א (סי' רכ"ה, בירור הלכה אות ל"ה). ע"ש. וע"ע בשו"ת ויען הכהן ח"ג (קונטרס קרן אור סי' כ"א אות ג').

נה. בענין סב"ל נגד האר"י ז"ל, בברכת ה' (עמוד ק"א הערה 37, ח"א פ"ב הי"ד עמוד צ"ח) כתב לחלוק על היבי"א ח"ב (או"ח סי' כ"ה אות י"ב-ט"ו) וח"ג (תאה"ע סי' י"א אות ד') וח"ד (או"ח סי' כ"ב אות ב') וח"ו (סי' ח' אות ב') וח"ח (או"ח סי' כ"ב אות כ"ח) וח"ט (או"ח סי' ק"ח אות ט') ובהליכות עולם ח"ב (עמוד כ"ז, ע"ח, פ"ו, קי"ט) ובהליכות עולם ח"ז (עמוד ד') דאמרינן סב"ל נגד האר"י ז"ל.

תשובה: הנה ביאור שיטותיהם בזה מבוארים היטב בספריהם, והאריכות אך למותר. אך למעשה כמעט ואין נפק"מ למעשה, שהרי לא מצאנו שהאר"י חלק על הפוסקים בעניני ברכות והכריע לברך זולת במי ששתה רביעית מים לפני הסעודה, ובענין זה כל זמן שלא בירך ברהמ"ז צריך לברך על המים ששתה בנ"ר ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה, אלא שגורם להרבות בברכות ומוטב לעשות כן במקום

מחלוקת, כמ"ש בברכ"ה שם. ולענין ברכת הנותן ליעף כח, ושאר ברכות השחר אע"פ שלא נתחייבנו בהם, לכ"ע המנהג לברך. וע"ע בספר ברכת ה' חלק ה' (עמ' 41 והלאה) במאמר ידידנו הרה"ג רבי אמיר דאדואנד הי"ו באורך.

נו. בברכת ה' ח"א (עמוד ל') פסק כדעת האומרים דאיסור ברכה לבטלה מדרבנן, וחלק על מ"ש ביביע אומר ח"א (סי' ל"ט אות ז').

תשובה: הנה רוב הפוסקים (כשלושים במספר) סוברים דאיסור ברכה לבטלה מדרבנן. אולם מרן בש"ע יו"ד (סי' של"ד סעיף ל"ז) פסק שהמברך ברכה שאינה צריכה חייב נידוי. ודחה זאת בברכת ה', שמרן רק חשש להרמב"ם ולא שפסק כמותו. ולכן העיקר כדעת רוב הראשונים שאיסור ברכה לבטלה הוא מדרבנן. ע"ש. וכבר השיב על דבריו מו"ר נר"ו בשו"ת בית נאמן ח"א (חאו"ח סי' כ"א), דאדרבא היה לו למרן לחוש לאידך גיסא שלא לנדות מי שאינו חייב נידוי, דא"כ המנדה יהיה חייב נידוי ב"מ כמבואר בש"ע יו"ד שם (סוף סעיף מ"ג) שהמנדה למי שאינו חייב נידוי הוא חייב נידוי. אלא ודאי דמרן והרמב"ם סברי תרוייהו דברכה שאינה צריכה איסורה מדאורייתא וכדברי מרן החיד"א והגר"ע יוסף. ע"ש נפלאות מתורתו. ונפקא מינה לנשים שמברכות על הלולב נגד הרמב"ם ומרן, שלדעת הגר"ע יוסף עוברות איסור דאורייתא, ולדעת הגר"מ לוי יש להוכיחן בנחת. וכבר הביא דבריו הגר"ע יוסף בחזון עובדיה – סוכות (עמוד קנ"א) ושיבח אותו. ע"ש. ותלמידי חכמים מרבים שלום בעולם.

נו. בברכת ה' (עמוד קפ"ג) חלק על היביע אומר (ח"ח סי' כ"ד) במי ששמע ברכה מחבירו ונתכוין לצאת, דאם ענה אמן אינו רשאי לברך בעצמו, אך אם לא ענה אמן רשאי לברך אח"כ בעצמו. ובספר ברכת ה' כתב, "איני רואה סברא לחלק אם ענה אמן או לא, ובכל אופן אינו רשאי לחזור ולברך".

תשובה: הנה ביבי"א שם (אות ה') הביא לשון הרב אהל מועד ח"א (שער הברכות, דרך א' נתיב י', דף צ"ה רע"א) שכתב: ואם ענה אמן הרי הוא כמברך וכו'. ולמדנו עתה שאם מברך אדם ברכה לעצמו, ברכה הצריכה לו, ושמע חבירו כל הברכה מתחילה ועד סוף וענה אמן, שאינו רשאי לחזור ולברך כיון שיצא כשענה אמן, ואם בירך הרי זו ברכה לבטלה. לא ענה אמן אחר המברך, כל שנתכוון בה יצא. ע"כ. ודייק מכאן היבי"א שאם לא ענה אמן רשאי לחזור ולברך בעצמו. ויש לדחות. ע"כ. ואילו בברכת ה' כתב דממ"ש שאינו רשאי לחזור ולברך כיון "שיצא" כשענה אמן,

ולא כתב "כיון שהרי הוא כמברך כשענה אמן" משמע דלאו דוקא כשענה אמן אסור לו לברך אח"כ אלא כל שיצא יד"ח אסור לו לברך שוב. ע"ש. וכנראה זאת כוונת היב"א שכתב שיש לדחות. אך פשט לשון הרב אהל מועד לכאורה יותר נראה כהיב"א, שהרי בפירוש כתב בלשונו שאם שמע כל הברכה "וענה אמן" אינו רשאי לחזור ולברך וכו'. והסברא לחלק בין ענה אמן ללא ענה אמן, שכמו שאם לא ענה אמן רשאי להמליך על שמיעתו ולא לאכול מאותו דבר (וגם בברכ"ה מודה לזה כמבואר שם סעיף ט'), כיון שרק ע"י עניית אמן נחשב כאילו בירך בעצמו, רשאי גם לא לצאת בברכה זו ולברך בעצמו. ומ"מ למעשה נראה שגם להיב"א אין נכון שיברך שוב בעצמו משום דהוי גורם ברכה שאינה צריכה. וכ"כ בפשיטות בספר הלכה ברורה חלק י"א (סי' רי"ג, שער הציון אות כ"א).

נח. בברכת ה' ח"א (עמוד ר"מ) כתב לחלוק על היביע אומר ח"ד (סי' ג') בדין המהרהר ברכה אחרונה [מדרבנן] שאינו חוזר לברך, אך בברכת ה' חלק על זה.

תשובה: בברכת ה' ביאר טעמו, ע"פ מאי דכ"ל לן שכשדעת מרן לברך וגם דעת רוב הפוסקים לברך, לא חיישינן לספק ברכות להקל נגד דעת מרן, דתרי חומרי לא עבדינן. ע"ש. ומו"ר נר"ו (בהערותיו בספר ברכת ה' ח"ה עמ' 60), השיב על עצם הכלל, דא"כ נפל הכלל דאמרינן סב"ל נגד מרן בבירא, שהרי ע"פ רוב מרן מכריע כדעת רוב הפוסקים. ע"ש. וממילא הדרינן לפסוק כהיב"א בזה.

נט. בברכת ה' ח"א (עמוד ע"ג) כתב דבמקום ספק ברכות שרוב הפוסקים פסקו לברך אין ליהנות, דאע"פ שספק שקול הוי דרבנן ולכן יכול ליהנות כדין ספק דרבנן, אבל אם יש רוב פוסקים שמחייבים לברך אין ליהנות. ע"ש. אולם להמבואר בחזו"ע [עמ' רי"ג והלאה ורס"ח והלאה] ובילקו"י ח"ג (ברכות עמוד קכ"ד, ר"ח, תש"ח) מבואר דאינו כן.

תשובה: באמת שגם בברכת ה' מודה להחזו"ע, והאריך לחלוק על הרב דבר משה בזה. רק שחידש שבמקום שרוב הפוסקים (היינו רוב בנין ורוב מנין) פסקו לברך, אף שמחמירים לא לברך מטעם סב"ל, מ"מ היכן שבא ליהנות בקום ועשה יש להחמיר שלא יהנה לחוש לדעת רוב הפוסקים. ולא ראינו להחזו"ע דנחית לחלק בהך מילתא. ובלא"ה בחזו"ע כתב עצה בכיו"ב, להרהר הברכה בלבד שבזה יוצא לדעת הרמב"ם והסמ"ג.

ס. בברכת ה' ח"ד (עמוד תכ"ט) בענין ברכת הגומל למי שירד לרחוץ בים, פסק שדוקא אם היה בסכנת טביעה וניצל, ואילו בחזו"ע הלכות ברכות [עמוד שס"ג] כתב שאע"פ שלא היה בסכנת טביעה, כל שירד לתוך הים, הוי בכלל יורדי הים.

תשובה: המעיין בחזו"ע יראה שלא כתב "אע"פ שלא היה בסכנת טביעה", אלא כתב טעמו "שהרי כמה פעמים אירעו שם אסונות ונטבעו בים", והיינו כשהיה במקום שיכול להגיע לידי סכנה, ולא רק במכנים רגליו בים. ואם לא תאמר כן, קשה לומר שיברך הגומל, ומעולם לא ראינו כן. ועיין בספר הלכה ברורה חלק י"א (עמוד ר"ט) שחלק על מר אביו בזה. ע"ש. ואילו אחיו הגאון ילקוט יוסף העמיד דברי מר אביו דלא איירי אלא במים עמוקים דוקא (הובא בספר ואין למו מכשול, שמירת הדיבור ח"ב עמ' של"ח). וכן ביאר את דבריו מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו, כפי ששמענו כמה פעמים מפיו (וכן הוא בדבריו בגליון בית נאמן גליון 69 אות כ"ח). ע"ש. וע"ע בספר המציאות בהלכה (סי' ב' אות ב') ובאו"ת (תשרי תשע"ח סימן ב').

סא. בברכת ה' ח"ב (עמוד כ"ו) בענין שיעור כזית וכביצה, כתב שיש לשער רק בנפת. אך בכל ספרי מרן זיע"א לא הזכיר אפילו פעם אחת לשער בנפת, אף שכן הוא מעיקר הדין, וסמך על תשובת הגאונים שנהגו לשער במשקל, שלא לבלבל את המון העם.

תשובה: אדרבה בשו"ת חזון עובדיה חלק א' כרך ב' (עמוד תקי"ח), הביא דברי הראשונים והאחרונים שיש לשער בנפת ולא במשקל, ושלא כמבואר בתשובות הגאונים. ע"ש. וציין לו בברכת ה' שם. אם כי נכון הדבר שמרן הגר"ע יוסף בשאר ספריו ושיעוריו היה אומר השיעורים לפי משקל, אך בתורה שבעל פה הסביר טעמו להרה"ג רבי יהודה ברכה, שכיון שלהרב פתח הדביר יצא בבדיקתו שהמשקל חופף לנפת, ואילו היום כל חכם בודק ויוצא לו שיעור אחר, לפיכך הולך הוא בעקבות בדיקת הפתה"ד, ומי שבדק ויצא לו שיעור אחר בודאי שיש לו לעשות לפי בדיקתו. והוא מורה כהפתה"ד "לחומרא". והביא דבריו מו"ר נר"ו בספר ה' נסי ח"ב (סוף סימן מ"ה). ע"ש. אך בודאי שגם לדעתו אין להקל לפי המשקל היכן שהנפת פחות מהמשקל. והרי זה כל הויכוח בינו ובין חכמי בבל בענין שיעור הקמח להתחייב בחלה, שדעת הבא"ח דמ"ג ביצים דרהם קמח לפי חשבון י"ח דרהם לביצה, ודעת הגר"ע יוסף שהם ק"ך דרהם לפי הנפת. וזה פשוט.

סב. בברכת ה' ח"ד (עמוד ס"ד) פסק שמברכים ברכת הטוב והמטיב על הולדת הבן, [יותר מבואר הדבר בברכ"ה שם עמ' קפ"ד והלאה]. וזה לא דעתו של מרן זיע"א שכתב שהמנהג לפטור ברכה זו בברכת שהחיינו בברית מילה.

תשובה: אף שבספר חזון עובדיה (עמוד שפ"ח) כתב שהמנהג לפטור הברכה בברכת שהחיינו על המילה, מ"מ בודאי שסובר שהרוצה לברך ברכה זו כפי עיקר הדין המבואר בש"ס ובראשונים ובטוש"ע יכול לברך. וכן מצאתי בשו"ת אדרת תפארת חלק ה' (סוף סימן ט"ז) שכתב ששאלו על כך, והשיבו שאפשר לברך ברכה זו אף לכתחילה.

סג. בברכת ה' ח"ד (עמוד פ"ה) חלק על היחוד"ד (ג', ל"ד) בענין נשים המברכות שהחיינו בהדלקת נרות יו"ט, ובברכת ה' חלק ע"ז שאין למחות בהן.

תשובה: בברכת ה' שם כתב ש"אין למחות בהם בחזקה", ואין הכרח שהגר"ע יוסף יחלוק על כך. ואדרבה מצאתי לו בספר חזון עובדיה - יום טוב (עמוד ש"ו) שכתב בפירוש "ומ"מ אין למחות בחזקה בנשים המברכות שהחיינו". ונמצאו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד.

סד. בברכת ה' ח"ד (עמוד קמ"ד) פסק שאם טעם מעט מפרי חדש אינו רשאי לברך שהחיינו, ואין זו דעתו של מרן זיע"א, עיין בחזו"ע ט"ו בשבט [עמ' תל"ח] שכתב שאם עסוק באכילה ראשונה רשאי לברך.

תשובה: הנה בברכת ה' חשש בזה לסב"ל מחמת דברי הפמ"ג (סי' רכ"ה א"א אות ז') והבא"ח (שנה א' פרשת ראה סעיף ט"ו). אולם אחהמ"ר אין הכרח שכן דעתם. שזה לשון הפמ"ג: ואם אוכל מעט ואח"כ מברך שהחיינו, אפשר נמי דנכון הוא, ומ"מ לכתחילה ראוי לברך שהחיינו קודם אכילה. ע"כ. ובאמת שאין הכרח שהיכן שאכל יותר ממעט לא יברך שהחיינו אף בדיעבד, אחר דהפמ"ג איירי כיצד לנהוג לכתחילה דוקא. וכן בדעת הבא"ח אין הכרח שסובר להחמיר בזה, שזה לשונו: אכל ושכח ולא בירך שהחיינו, יש אומרים יברך על מה שיאכל אחר כך, ויש אומרים דאין לברך מאחר שכבר אכל. וספק ברכות להקל ולא יברך. ע"כ. ובאמת שאין הכרח ממה שכתב "מאחר שכבר אכל" דאיירי אפילו באכל מעט, ויתכן ואיירי בגמר

אכילתו הראשונה. תדע, שהרי הביא שיש בזה מחלוקת הפוסקים, וכל מחלוקת הפוסקים היא אם לברך באכילה שניה ולא כשעוסק באכילה ראשונה. ואחר שמצינו לכמה פוסקים (והביאם בברכ"ה) שמתירים לברך אף באכילה שניה, ובאכילה ראשונה לא מצינו מי שסובר שלא יברך, נראה שבדיעבד אם שכח לברך קודם אכילתו יכול לברך כל זמן שעוסק באכילה ראשונה. וכן העלו בהגהות איש מצליח שבסוף משנה ברורה ח"ב (סי' רכ"ה). ע"ש.

סה. בברכת ה' ח"ד (עמוד קצ"ט) בענין ברכת הטוב והמטיב על היין, ולדעתו אפילו אם שותה שלא בסעודה יש לברך ואין לחוש לסב"ל. ואין זו דעתו של מרן זיע"א, עיין ביבי"א (ט', ק"ח, פ"ה).

תשובה: הנה עיקר טעמו של היבי"א, עפ"ד הרב גינת ורדים (כלל א' סימן מ"ד) שדקדק מרש"י (ברכות דף נ"ט ע"ב) שכתב שזה יין "בסעודה" והביאו לו יין אחר מן הראשון א"צ לברך בורא פרי הגפן. והוסיף שכן הוא לשון המאירי והריטב"א ורבי ישעיה מטרנאני. ואף שמהר"ר יוסף הלוי בגו"ר שם (סי' מ"ה) כתב לדחות הראיה מרש"י דמ"ש בסעודה לאו דוקא וכו'. מ"מ מידי ספיקא לא נפקא. ע"ש. ובאמת שהמעין בתשובת מהר"י הלוי שם יראה שהסביר דבריו באר היטב, שרש"י כתב בסעודה כלפי ברכת בורא פרי הגפן שאין צריך לברך בסעודה על יין אחר דלא הוי נמלך, משא"כ שלא בסעודה. ובספר ברכת ה' שם הביא דבריו, וכתב: ודבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. ושאל לחוש בזה לסב"ל, שאין זה ספק כלל, אחר שמפורש בדברי הרמב"ם והתוס' והטור שאפי' שלא בשעת הסעודה מברכים הטוב והמטיב, ומדברי רש"י אין הכרח כלל שחולק. ע"ש. וע"ע בדברי ידידנו ש"ב הרה"ג רבי חננאל הכהן נר"ו בקובץ ויען שמואל כרך כ"ג (סי' מ"א) שהביא עוד ראשונים רבים שעומדים בשיטה זו. וכן נראה עיקר. אלא אם כן בלא"ה עומד לעשות סעודה דמהיות טוב עדיף שיברך ברכת הטוב והמטיב בתוך הסעודה לצאת יד"ח כולם. וכן קידוש הסמוך לסעודה לכ"ע חשיב כבתוך הסעודה גם לעת הגר"ע יוסף כמ"ש בספר הלכה ברורה ח"ט (סי' קע"ה בירור הלכה ס"ק כ"ד). וע"ע בשו"ת בשובך לציון ח"א (סי' ו').

טו. בברכת ה' [ח"ד] (עמוד רי"ב) בענין ברכה על עצירת גשמים כתב שנהגו היום שלא לברך. ואין זו דעתו של מרן זיע"א, עיין בחזו"ע ט"ו בשבט [עמ' שפ"ו] שפסק שיש לברך גם היום.

תשובה: אמנם בברכת ה' נתן טעם שלא נהגו לברך היום כיון שמצויים מים בכל בית כל הזמן ואין חשים צער בעצירת גשמים. וברכה זו היא דוקא אם מצטער ולכן לא נהגו לברך במדינות שאין מצטערים בעצירת גשמים (כמ"ש בב"י סי' רכ"א בשם הסמ"ק והכל בו). אבל כתב בפירוש שאלו שיש להם שדות שמצטערים בעצירת גשמים גם בזמננו צריכים לברך. ע"ש. ונראה ברור שמודה הוא גם אם זמן רב היה עצירת גשמים שאף סתם בני אדם היו בצער. וכן כתבו בדעתו בהגהות איש מצליח על משנ"ב (סי' רכ"א). ע"ש. ואין כל הכרח לעשות מחלוקת בזה בינו לבין החזו"ע.

סז. בברכת ה' ח"ד (עמוד רכ"ד) בענין ברכת שעשה את הים הגדול פסק שאין לברך אלא על האוקיינוס בלבד. ואין זו דעתו של מרן זיע"א, עיין בחזו"ע ט"ו בשבט [עמ' תס"ז] שפסק שיש לברך על הים התיכון.

תשובה: באמת שבזמן שכתב כן בברכת ה', כן סבר גם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, וכמו שכתב כן בפשיטות בילקוט יוסף חלק ג' (עמוד תרכ"ד) וז"ל: מנהגנו שלא לברך ברכת הים הגדול בשם ומלכות וכו' ולכן הרואה את הים התיכון וכו' אינו מברך בשו"מ. ע"כ (וכתב הגר"ע יוסף בראש הספר שעבר על כל ההלכות סעיף אחרי סעיף). ובקונטרס ילקו"י על ברכות (שנת התשס"ז, עמוד י') מנה הלכה זו בין ההלכות שאח"כ חזר בו הגרע"י בחזו"ע, וסיים שהעושה כמו שנתבאר במשנה ראשונה בילקו"י בודאי שאינו משתבש אחר שכן דעת הרבה פוסקים, וספק ברכות להקל. ע"ש. ומה יש להתלונן על מהר"ם הלוי בזה אחר שגם הוא הלך בדרך זו. אם כי בודאי שהמברך על הים התיכון שעשה את הים הגדול כדעת מרן הש"ע וכמו שהסיק בחזו"ע, יש לו אילן גדול לסמוך עליו. וכן פסק מו"ר נר"ו בשו"ת בית נאמן ח"א (תאו"ח סימן כ"ד), וסיים שהרוצה לצאת יד"ח כל הדעות, יברך עושה מעשה בראשית. ע"ש.

סח. בברכת ה' [ח"ד] (עמוד ר"ל) בענין ברכת החמה אם רשאי להתפלל קודם שיברך, שדעת מרן (יחו"ד ד', י"ח) שתדיר ואינו תדיר תדיר קודם, ולכן קודם יתפלל שחרית ואח"כ יברך, אך בברכת ה' חלק על זה.

תשובה: בברכת ה' ביאר טעמו, שכיון שהן מצוות שונות, אין בזה משום אין מעבירין על המצוות, וצריך לברך ברכת החמה מיד אחר שראה גלגל החמה אע"פ שעדיין לא קרא ק"ש של שחרית ולא התפלל שחרית. ע"ש. וכן כתב עוד בברכ"ה

שם (פ"ד הערה 63) לגבי ברכת הלבנה וערבית. ע"ש. ובספר חזון עובדיה – ארבע תעניות (עמ' תי"ג) חלק על דבריו, עפ"ד הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס (ברכות דף כ"ב ע"ב), שהמאחר את המילה לא חשיב העברה על המצוות, משום שהעברה היא רק אם המצוה מסתלקת בינתיים שעשה המצוה לאחר זמן שאינו ראוי למצוה, אבל במילה שכל היום כשר למילה ואינו מסתלק מן המצוה כשהוא מל באיחור זמן ביום ההוא, שבכל רגע ורגע הוא יכול למול, והוא מקדים ומל בבוקר זהו בגדר זריזים למצוות. ולפ"ז בברכת הלבנה ותפלת ערבית, כיון שעדיין יכול להתפלל תפלת ערבית ולהקדים ק"ש ותפלה התדירים, ואין מצות ברכת הלבנה מסתלקת ממנו, יש לו לעשות כן. עכת"ד. ואחיהמ"ר שאני נדונו של הגר"י ענגיל שאינו מתעסק במצוה אלא שהגיע זמנה, ובזה חידש שגם בכה"ג אין לאחר המצוה משום אין מעבירין על המצוות, והני מילי שהזמן אח"כ אינו ראוי למצוה, הא לאו הכי אין בזה משום אין מעבירין, אך בהחזיק במצוה, מבואר בש"ע (סי' כ"ה ס"א) שאם פגע בתפלין קודם הנחת הטלית יניחם קודם משום אין מעבירין על המצוות, אף שטלית תדירה יותר. ולפ"ז בנ"ד שכבר ראה את החמה או הלבנה, והראה תנאי הכרחי לקיום המצוה, הו"ל מתעסק במצוה דומיא דתפילין שהקשירה וההנחה היא המצוה ולא האחיזה. וכן ראיתי לידידנו הרה"ג רבי חננאל הכהן נר"ו בשו"ת מגדל חננאל ח"א (קונטרס זיו התורה סי' ד') שהאריך להשיב על דברי מרן החזו"ע בזה גבי ברכת הלבנה. ע"ש. ולמעשה גבי ברכת החמה, אין כמעט נפק"מ, אחר שלכל הדעות נכון וראוי להתפלל בנץ קודם ברכת החמה וכן המנהג (וכמבואר בחזו"ע ובברכ"ה), ותפלת הנץ קודמת לברכת החמה. ועיי' בשו"ת איש מצלית ח"א (חאו"ח סי' ט"ו הספק הששי). ע"ש.

סט. בברכת ה' ח"ד (עמוד רמ"א) בענין ברכת הרעמים כתב שאם היה ער כל הלילה ולא התפזרו העננים אינו חוזר ומברך למחרת. ואין זו דעתו של מרן בחזו"ע [עמ' תס"ז], ולדעתו יש לחזור לברך בעלות השחר.

תשובה: בברכת ה' הסביר טעמו, שכיון שלא ישן, לא הסיח דעתו מהם. ואין זה דומה לברכות השחר שתיקנו חכמים לברך בכל יום, דשאני הכא שהברכה על גדולת ה' שניכרת בברק, וכיון שלא הסיח דעתו מהברק הקודם, א"כ נחשבים כברק אחד ודי בשבח שאמר תחילה, ומה בכך שהוא יום אחד. ע"ש. ובחזו"ע חלק על כך, ועיקר טעמו שהרי בברכות התורה אם לא ישן כל הלילה קי"ל שחוזר ומברך ביום. ע"ש. ולכאורה יש לחלק, דשאני ברכות התורה שכך תקנו חז"ל לברך כל יום, וכל שעלה עמוד השחר של היום שלאחריו חשיב כיום אחר לענין זה, משא"כ לענין

ברקים ורעמים דבהיסח הדעת תליא מילתא, מסתבר שכל זמן שלא ישן בלילה ולא התפזרו העננים כלל חשיב כאותו יום לענין זה. וכן ראיתי למר בריה דרבינא בספר הלכה ברורה חלק י"א (סימן רכ"ז, בירור הלכה אות י"ח) שחלק על מר אביו מטעם זה. ע"ש. וכמו זר נחשב לומר שאם התחילו הברקים והרעמים כמה דקות קודם עלות השחר (ולא ישן בלילה), ובירך עליהם, שאחר כמה דקות שעלה עמוד השחר יברך שוב, והרי לא היה כל היסח הדעת. ולכן מסתבר שכל שלא ישן ולא התפזרו העננים לא יברך.

ע. בברכת ה' ח"ד (עמוד רנ"א) בהגדרת ת"ח לענין ברכת "שחלק מחכמתו" כתב "אפילו לא למד את כל הענינים הנוהגים בזה"ז, אבל כשתבוא לפניו שאלה ידע לדון בדברי הפוסקים מהגמ' טור והשו"ע אפשר לברך עליו". ע"ש. אך מדברי מרן בהליכו"ע בהלכות ת"ת מבואר שצריך שיהיה בקי ברוב ההלכות המצויות, ולא רק שיודע לברר הלכה כשתבוא לפניו.

תשובה: בספר הליכות עולם חלק ח' בהלכות תלמוד תורה לא מצאתי שכתב בזה, רק בהליכות עולם חלק ב' (עמ' קע"ט והלאה) הובאה התשובה שכבר נדפסה בשו"ת יחיה דעת ח"ד סימן ט"ז (שכבר ציין לה בברכת ה' והסתמך עליה), ושוב נדפסה גם בחזו"ע (עמ' ת"ה והלאה), וגם שם לא מבואר כן. ואדרבה הביא את דברי מרן בשו"ת אבקת רוכל (סי' ר"ב) שמהם דייק בברכ"ה את דבריו, שכתב שם: ומה שהצריך הרשב"ץ שלמד כל התלמוד, נראה שלבני דורו כתב כן, אבל בדורות הללו לא ימצא מי שלמד כל התלמוד כי אם אחד מעיר. ועוד דיחיד הוא בדבר כי לא נמצא לו חבר לא בראשונים ולא באחרונים. עכ"ל. ודון מינה שאין צריך שילמד כל המקומות בתלמוד בענינים הנוהגים בזה"ז, אבל כשתבוא שאלה לפניו יודע לתלמוד את הסוגיא השייכת לה בתלמוד, ויודע לישא וליתן ביושר בדברי הפוסקים כדי להורות הלכה למעשה, וכמובן בקי בטוש"ע ונושאי כליהם בענינים הנוהגים הלכה למעשה בזמננו, הרי זה חכם שאפשר לברך עליו. ע"ש. אם כי יש הסוברים שלא נהגו לברך בזה"ז גם על חכמים מופלגים. וכן דעת מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה גר"ו עפ"ד הבא"ח (שנה א' פרשת עקב סעיף י"ג). וע"ע לו בדבריו בגליון בית נאמן (מס' 174 אות ו').

סימן קיב

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

(בהכוונת והגהת מרן ראש הישיבה הנאמ"ן שיבל"א)

[המשך מחוברת סיון תשפ"א סי' צז]

עא. בברכת ה' ח"ד (עמוד רנ"ד) כתב שאין לברך על נשיא או מלך עם שם ומלכות. אמנם מרן בחזו"ע [עמ' תי"ב] כתב לברך כל שיש בידם סמכות לחנינה מגזר דין מות.

תשובה: באמת שאין כל מחלוקת ביניהם, ובברכת ה' כתב שאין לברך בשו"מ היכן שהמלך או הנשיא לבוש בבגדים רגילים ולא בבגדי מלכות, ושכן פסק הגר"ע יוסף בשו"ת יחיה דעת ח"ב (סי' כ"ח), והם הדברים שנדפסו אח"כ גם בחזו"ע. וכן כתב בפירוש בשו"ת יבי"א ח"ח (חאו"ח סי' כ"ב אות כ"ה) שבירך על נשיא ארה"ב שביקר בארץ בלי שו"מ מטעם זה. ע"ש. ואדרבה בברכת ה' צידד שגם באופן כזה אפשר לברך, כיון שניכר כבוד הנשיא בחיילים ההולכים לפניו וכיוצא (אלא שסיים שאין זה מוכרח ולכן כתב לברך בלי שו"מ). וכן הזכיר סברא זו מו"ר נר"ו בגליון בית נאמן (מס' 197 אות י"ד) וסמך עליה. ע"ש.

עב. בשו"ת יביע אומר ח"ד (סי' ז') כתב אודות מי שקם באשמורת ואומר בקשות או פסוקים או מזמורים עד עלות השחר, שאין חייב לברך קודם ברכת התורה, וכתב ליישב המנהג בזה. אך בברכת ה' ח"ד (עמוד רנ"ו) כתב שאין להקל בזה.

תשובה: לא מצאתי בברכת ה' ובשאר ספריו שדן בענין זה. אך לא ידעתי למה מביאים את המשנה ראשונה של הגר"ע יוסף בזה, ומתעלמים ממשנה אחרונה שחזר בו מדבריו ביבי"א, וכתב שנכון להחמיר בזה אחר שמרן לא ראה תשובת הרמב"ם שפסק להחמיר בזה, וגם שאין הכרח מרב עמרם גאון ודעמיה להקל, וכמבואר בספר

ילקוט יוסף ח"א (עמ' נ"ז). והניף ידו שנית בשו"ת יבי"א ח"ט (חאו"ח סי' ק"ח אות כ"ט).

עג. בספר מלוה ה' ח"א (עמוד רפ"ט-רצ"ב) כתב לחלוק על מרן זיע"א בלוי' חן (סי' א') לענין רבית דרבנן לצורך סעודות שבת. וראה ביבי"א ח"ה (חיו"ד סי' י"ג אות ג') והליכו"ע ח"ג (עמוד מ"ט) וחזו"ע שבת א' (עמוד ה').

תשובה: במלוה ה' הביא שרוב הראשונים אוסרים ברכית של תורה, ומדבריהם נראה שאין לחלק בזה בין דאורייתא או דרבנן. ובחזו"ע השיב על דבריו דלא מסתברא לאסור בדרבנן. ע"ש. ומ"מ בספר הוראה ברורה על רבית (ביאור הלכה הארוך שבסופו, סי' ק"ס סעיף י"ח) הביאו דברי הרא"ש בתשובה (כלל י"ג סי' ז') שמוכח מדבריו שאוסר גם ברכית דרבנן לצורך מצוה. ושכן נראה מהמאירי והתרומות ועוד ראשונים. ע"ש. ובהגלות נגלות אלו הראשונים בודאי שנכון להחמיר בזה.

עד. במנוח"א ח"א (עמוד ס"ב) חלק על מרן זיע"א וכתב שאין למחות במקילין לערות רותחין לתבשיל שמצטמק, ובנה יסודו בכך שהב"י כתב רק פירוש אחד. אולם המעיין בב"י יראה שכן הביא שני הפירושים.

תשובה: המעיין במנוח"א שם יראה שלא כתב שמרן לא הביא אלא פירוש אחד, רק כתב: ושם לא נזכר בפירוש הטעם השני שכתב רבינו יונה, כמו שיראה המעיין שם. ע"כ. וכן הוא האמת כמו שיראה הרואה בב"י שכתב וז"ל: כתוב בנימוק"י בשם רבינו יונה ומכשלה גדולה תחת מקצת העם וכו' ופעמים שהאחר אין היד סולדת בו והאחר היד סולדת בו ומתבשל זה עם זה ונמצאו מבשלין בשבת, ואע"פ שהן רותחין אם פסקה כח רתיחתן יש בהן משום בישול. ע"כ. הרי שלא הזכיר בפירוש את הטעם השני שכתב ר"י שאפילו אם היד סולדת בשניהם מ"מ עירוי אינו ככלי ראשון וכו'. רק נרמז בסוף לשונו, ולכן נחלקו האחרונים אם הנמוק"י ס"ל גם כטעם השני שכתב ר"י (עיין בתפל"מ ח"א סי' ה' אות י"א), והיותר נראה שנשמטה שורה בלשון הנמוק"י וכמ"ש בתפל"מ שם בשם מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו. ועכ"פ לא ידעתי למה מונה המחלוקת מנה זה כמחלוקת אחר שהוא רק חלק מהסבר של המחלוקת שבאות הבאה.

עה. ובמנוח"א ח"א (עמוד ס"ה טור ב') דחק בדברי רבינו יונה דאיירי בחום שהיס"ב בדיוק, ורק בכה"ג אסור לערות. וכ"ה בשו"ת תפלה למשה (שבת סימן ה'). אך כבר העיר עליו בהסכמה של מרן זיע"א.

תשובה: עיין בשולי הסכמת מרן הגר"ע יוסף בתפל"מ מה שהשיבו מוה"ר הגהמ"ח. והמעין בשום שכל יראה שיש צדדים לכאן לכאן. וע"ע בקובץ ויען שמואל חלק י' (בקונטרס זיו התורה ח"ד שבסופו סי' ב') בדברי ידידנו הרה"ג רבי תומר זינאר נר"ו באורך. רק מה שנקט כאן מונה המחלוקת דבתפל"מ כתב דרבינו יונה איירי בחום שהיס"ב בדיוק, אין זה מדויק, אלא כתב דרבינו יונה איירי היכן שלא ברור לנו כמה שיעור החום (ואי אפשר לברר זה בשבת), וכל שיש חשש שאחר עירויים לא יהיו שיעור היס"ב יש לאסור. ולדינא גם במנוח"א לא כתב להקל אלא רק שאין למחות בנוהגים לערותם היכן שעומדים על גבי אותה אש. [ובפרט שזה מנהג קדמון באלג'יר ובתונס לפני מרן והובא בפוסקים. נאמ"ן ס"ט]. ומ"מ לכתחילה בודאי שנכון להורות לאסור בזה.

עו. בתפלה למשה ח"א (סי' ו' אות ד'-ה') ובמנוח"א ח"א (עמוד ע"א) כתב להשיב על מ"ש ביבי"א ח"ו (סי' ל"ג) לענין כיסוי הקדירה הנמצאת על פלאטה חשמלית בבגדים.

תשובה: ביבי"א שם נימק טעמו דבפלאטה חשמלית שאין כל אפשרות להגביה את מדת החום שלה, ולא שייכא בכה"ג הגזירה דשמא יחתה בגחלים, אפילו הרשב"א ורבינו יונה ומרן (סי' רנ"ז ס"ח) דס"ל דלא מהני הפסק אור בלבד בין הקדרה לגחלים יודו להקל. והוסיף שחכם אחד חשב לדחות טעם זה, דבהטמנה בדבר המוסיף הבל הגזירה היא משום שמא יטמין ברמץ, וברמץ אסור שמא יחתה, וא"כ כל הטמנה אסורה אפילו אין בדבר ההוא משום חיתוי. ודחה דבריו, דאף דמצינו כיו"ב למהרש"ל בתשובה, מ"מ הרמ"א (ס"ס רנ"ז) כתב, והטמנה שנהגו להטמין בתנור וטחין פי התנור בטיט, שרי לכ"ע. וכ"כ הא"ר (שם ס"ק י"ח) שכל שהוא טוח בטיט לא גזרינן שמא יחתה. וכ"פ בש"ע הגר"ז. וכן מבואר להדיא באור זרוע וכו'. ע"ש. אולם בתפל"מ ח"א (סי' א' אותיות י"ג-י"ד, וסי' ו' אותיות ד'-ה') העיר על דבריו, דבמג"א (ס"ק י"ט) והט"ז (סק"ו) מבואר דכוונת הרמ"א על שהייה, ולא היו מכסים הקדרה שבתוך התנור בבגדים, ומוכח מדבריהם שאם היו מכוסים בבגדים היה אסור אע"ג דלא שייך חשש חיתוי עתה וכסברת מהרש"ל. וכן יש לפרש בכוונת

האו"ז, שלא מפורש בו יותר ממה שמפורש בדברי הרמ"א. ועוד, שהמעין באו"ז יראה שכוונתו לשהייה בתנור בלתי גחלים כמדוקדק בלשונו. ע"ש. וכן העיר בשמו מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו בגליון שו"ת יבי"א ח"ו (והוב"ד בשו"ת יצחק ירנן ח"א כרך ב' סי' ל"ד אות ו'), ומסיק דסברת מהרש"ל במקומה עומדת. ע"ש. אלא שאין למחות בנוהגים להקל בזה, אחר שנהגו להקל בזה בהרבה קהלות מזמן קדום, אף שנכון להחמיר, וכמו שכתב בתפל"מ שם (וכן ביבי"א לענין הנוהגים להשהות על כיריים של גז).

עז. במנוח"א ח"א (פרק ג' הלכה כ"ז עמוד ע"ח) ובספרו תפלה למשה (ח"א בחידושי שבת סי' י') חלק על מרן זיע"א ביבי"א ח"ו (סי' ל"ג), ופסק שיש הטמנה באוכלים. וראה בהליכות עולם ח"ד (עמוד נ"ג).

תשובה: ראשית יש להבהיר, שבמנוח"א כתב מדנפשיה להחמיר, ולא חלק על מרן הגר"ע יוסף שלא דיבר בזה לפני כן. והציון שצינו מוני המחלוקות ליבי"א ח"ו, אינו מדויק, דלא איירי התם בהכי, רק בהליכות עולם ח"ד כתב להקל בזה בין היתר ע"פ דבריו ביבי"א. וכן הציון לתפל"מ, לא מצאתיו, רק בתפל"מ (סוף סי' ל"ד) התייחס לחזו"א שהזכיר אח"כ בהל"ע בענין זה. ומ"מ נכון הדבר שספרי הליכות עולם ח"ג וח"ד יצאו בחודשים האחרונים לחיי מוה"ר הגר"מ הלוי זצ"ל, והגה בהם בחיבה וזכורני בשבת האחרונה לחייו, ו' חשון התשס"א, בבואי לביתו ראיתיו יושב על הספה ושקוע בלימוד בספר הליכות עולם, תנצבה"א, וראה דבריו בענין זה, ועמד על משמרתו להחמיר בזה (כפי ששמעתי בזמנו, בתמוז התש"ס, שדיבר על זה בהרחבה בשיעוריו).

ובעיקר הדבר, במנוח"א כתב לאסור להכניס אורז או חיטה בשקיות בישול (קוקיס) ולהניחן בתוך סיר חמין דהוי הטמנה בדבר המוסיף הבל. ובהליכות עולם כתב להקל עפ"ד החזו"א (סי' ל"ז אות ל"ב) שאף אם טומן כלי מבעוד יום לתוך קדרה של חמין אין בו איסור משום הטמנה. ע"ש. וכבר בתפל"מ (ס"ס ל"ד) השיב ע"ד החזו"א, שאם סברתו דכשמטמין בתוך מים חמים לא חשיב כמטמין כיון שאין נותן כיסוי אחר לבד המים, א"כ ה"ה כשהמים חמים נמצאים באמבטי של חמי טבריא לא היה לנו לאסור, דמה לי מים חמים שבכלי או במקום אחר. ע"ש. וכן בשו"ת שבט הלוי ח"ג (סי' מ"ז) שציין לו במנוח"א כתב שהסכמת האחרונים דלא כהחזו"א בזה. ומה שצירף עוד בהל"ע דברי האחרונים שנהגו להקל להטמין בבגדים המוסיפים

הבל מחמת האש שתחתיהם, ודלא כמרן, וכמבואר ביבי"א ח"ו (סי' ל"ג). הנה מלבד דהמנהג הנ"ל הוא נגד מרן, והבו דלא לוסף עלה להקל גם בנ"ד, עוד בה דשאני הכא, שבשקית המונחת בתוך הקדירה המתבשלת על גבי האש כל עצמו מתכוין שתהיה הקדירה חמה. משא"כ כשנותן שמיכות ע"ג תבשיל שעל הפלאטה וכיו"ב, אינו מתכוין לבישולו, רק לשמור על חום התבשיל, וכמ"ש מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו (הובא בירחון אור תורה סיון תשע"א סימן קט"ז הערה 9). ויש עוד דרכים לחלק בין הכא להתם. עיין בדברי אחי הרה"ג רבי רזיאל הכהן נר"ו בשו"ת מחקרי ארץ ח"ב (סימן י"ח) באורך. ומה שכתב עוד בהליכות עולם שמוהרנ"ך בשו"ת מעשה נסים ח"א (סי' קס"ג) העיד ג"כ על המנהג, ושמהר"ם הלוי בתשובת שם השיב לו להחמיר. וסיים: ומ"מ נ"ל שכיון שכבר נהגו כן יש להסתמך על דברי הפוסקים הנ"ל והחזו"א. ע"כ. באמת שמוהרנ"ך שם לא העיד כלל על מנהג בזה, רק הרב השואל רבי יוסף הכהן צירף מכתב שכתב למהר"ם הלוי בזה, ובין דבריו כתב שמנהג העולם להקל. אך אינו מנהג קדום. וכבר העיר בזה הרב השואל גופיה בשו"ת וישב יוסף ח"א (חאו"ח סי' כ'). ועוד שגם אלו שנהגו להטמין בחו"ל לא נהגו אלא בשקיות בד שהמרק נכנס דרכה וחשיבא כחדא עם התבשיל שבקדרה, וכמ"ש מהר"ם הלוי במכתב שנדפס במנוח"א ח"ד (סי' ו'). וע"ע בקובץ ויען שמואל ח"ו (סי' ט"ז).

עת. לענין מנחה אחר קבלת שבת, במנוח"א ח"א (עמוד ק"ג ס"ו ועמוד ק"ד) כתב לחלוק על לוי' חן (עמוד ג' ורכ"ט) וכתב שלא דיבר נכונה, ושם עמוד קד ד"ה גם, חלק על יבי"א ח"ב סי' ט"ז אות י'. והעיר עליו בחזו"ע שבת א' (עמוד קצ"ב).

תשובה: הגר"ע יוסף בספריו ביאר טעמו, ע"פ תירוצי האחרונים בסתירה בדברי מרן בין סי' רס"א לסי' שצ"ג, שיש חילוק בין קבלת שבת בצבור שאסור לעשות שבות לבין קבלת שבת ביחיד שיש להתיר לו שבות במקום מצוה. ותפלת מנחה קיל מאיסור שבות, ושכן כתבו הגר"ח פלאגי ועד אחרונים רבים. ואילו במנוח"א דחה דשאני תפלת מנחה שאם כבר קיבל שבת הוי תרתי דסתורן, דעצם תפלת מנחה של חול היא מוכיחה שעדיין חול אצלו. ע"ש. ובחזו"ע השיב על כך בשם כמה אחרונים, שגם בשבת היה ראוי להתפלל שמונה עשרה, אלא דלא אטרחוהו רבנן. ע"ש (ולהמנוח"א י"ל שאחר שתקנו חז"ל שלא להתפלל שמונה עשרה בשבת, הוי תרתי דסתורן). אולם אחר שרבים מהאחרונים כתבו להקל בזה, וס"ל שאין בזה סתירה (כל שגומר מנחה לפני השקיעה), בדיעבד שקיבל שבת ביחיד ורוצה

להתפלל מנחה יש לו ע"מ לסמוך. ומ"מ יתכן שגם להגר"ע יוסף הוא דוקא היכן שישאר קצת זמן לתוספת שבת לפני השקיעה, וכמ"ש מו"ר נר"ו באו"ת (אייר תשד"מ סי' פ"א). אלא שביבי"א ח"ז (תאו"ח סי' ל"ד בהערה) כתב אחרת. וע"ע בשו"ת תפל"מ ח"ז (סי' כ"ג) ובהערות מו"ר שם.

עט. במנוח"א ח"א (עמוד פ"ה) חלק על מרן זיע"א בביאור דברי החיד"א, בענין בת נשואה המגיעה לשבת לבית הוריה לגבי הדלקת נר שבת. וכ"ה בשו"ת תפלה למשה (סי' ח').

תשובה: בתפל"מ שם (אות ד') לא חלק עליו בביאור דברי החיד"א, רק "שאינ הכרח כל כך" לדייק מדברי החיד"א כדבריו. ועכ"פ לדינא אין כל מחלוקת ביניהם בדין זה.

פ. בתפלה למשה ח"א (סי' ט') ובמנוח"א ח"א (עמוד פ"ח-פ"ט) כתב לחלוק על מרן זיע"א בענין הדלקת נרות שבת לבני ישיבות, שנפטרים בהדלקת הנרות בחדר האוכל וידליקו בחדרים בלי ברכה, וחלק על מרן זיע"א בקול סיני (עמוד 248) ובחזו"ע שבת ח"א (עמוד ר"ב).

תשובה: בתפל"מ ביאר טעמו דדוקא בחורים המתארחים אצל בעה"ב, והוא חייב להדליק נרות במקום שאוכל, והם חייבים להדליק במקום שישנים, ראוי שכל אחד מהם יברך על נרות שמדליק ולא ישתתפו. אבל בנדון שלנו שכל תלמידי הישיבה הסועדים בחדר האוכל דינם כבעה"ב שחייב להדליק במקום שאוכל ובחדר שישן שלא יכשל, שחדר האוכל וחדרי השינה כאילו מושכרים להם, מצוה שיברכו וידליקו בחדר האוכל (היינו אחד בשליחות כולם), ובחדרי השינה ידליקו בלי ברכה (ובזה"ז שיש מנורות חשמליות א"צ להדליק שם כלל) כדין בעה"ב. ולא דמי לאורח שמתארח אצל בעה"ב שחדר האוכל אינו מיוחד לו ועל כן עדיף שיברך וידליק במקום המיוחד לו. ע"ש. ובחזו"ע שם הביא דבריו, ושכן בשו"ת דברי יציב כתב שאצלם לא נהגו הבחורים להדליק מטעם כיו"ב. וסיים, מ"מ המנהג שהבחורים מדליקים בחדרי השינה בברכה. ושכ"כ עוד מאחרוני הזמן. ע"ש. ונראה שגם הוא מודה שאין ברור הדבר, והיכן שאין מנהג ברור שב ואל תעשה עדיף. [ובפרט אם יש חשש דליקה ב"מ. נאמ"ן ס"ט].

פא. בתפלה למשה ח"א (סי' ז') כתב להשיג ע"ד היבי"א בנידונו בדין הדלקת נרות שבת.

תשובה: אדרבה בתפל"מ שם (אות ה') כתב שדברי היבי"א ומנהגו וסברתו נאמנו מאד, ואפשר להדליק נרות שבת כשאור החשמל דלוק. רק שהעיר שהכרחו מראבי"ה לא מוכרח. ולא חלק עליו לדינא.

פב. לענין מי ששכח לקדש כל היום אם יקדש בבין השמשות של מוצאי שבת, שבמנוח"א ח"א (עמוד קכ"ז סוף סעיף א') כתב לחלוק על מרן זיע"א במ"ש בלויית חן (סי' ט"ו). וראה בחזו"ע שבת ב' (עמוד ע"ג) מה שכתב להשיב על דבריו.

תשובה: בלויית חן בתחילה כתב שלא יקדש כיון שאין כאן חזקת חיוב וכו', ולבסוף ביאר טעמו להקל לקדש בבין השמשות, מספק ספיקא, שמא הלכה כר"ת שאין בין השמשות מתחיל אלא לאחר שלושת רבעי מיל ורביע משקיעת השמש, ושמא הלכה כרבי יוסי דס"ל שכל משך זמן בין השמשות דרבי יהודה וביה"ש הוי לאחר מכן כהרף עין. ע"ש. ובמנוח"א שם כתב שבתשובה כת"י העלה שאין לסמוך על ס"ס זה. ונראה שכוונתו למה שכתב בספרו יוסף דעת (סי' י"א), וע"ע לו בשו"ת תפלה למשה ח"ז (סי' כ"ו-ל"ב), ובדברי מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו שהובאו שם. וע"ע למו"ר בשו"ת בית נאמן ח"א (סי' כ"ה-כ"ח) שגם האריך למעניתו לבאר למה אין לצרף סברת ר"ת לס"ס. ולכן נראה שאין לו לקדש בכה"ג. ומ"מ כל זה יותר בדרך לימוד, אך למעשה קשה למצוא מציאות כזו שבליל שבת וכל יום השבת לא קידש כלל לא על היין ולא על הלחם, ואף לא התפלל שום תפלה, ורק בבין השמשות קודם צאת שבת נתאפשר לו לקדש.

פג. לענין לערב יין אדום לתוך יין לבן אם יש לחוש בזה לאיסור צביעה בשבת, שבמנוח"א (ח"ג פרק י"ג ס"ח עמוד י"ז הערה 30) אסר בזה, וכתב לחלוק בלשון חריפה על מ"ש בסידור חזו"ע בשם מרן זיע"א (שכן הוא בקול סיני). וראה בחזון עובדיה כרך ה' (עמוד ל"ו והלאה) מה שהשיב על דבריו.

תשובה: קודם שנתייחס לגוף הענין, רציתי להבהיר, שמה שכתבו מוני המחלוקות שבמנוח"א כתב בלשון חריפה נגד סידור חזון עובדיה בשם מרן הגר"ע יוסף, אין זה נכון, ובסידור חזון עובדיה אף שצויין שם מקור להלכה זו משו"ת יחו"ד ח"ו (סי'

כ"ג), אין זה מדויק, כי ביחוד שם לא איירי בנדון שרוצה לצבוע המשקים בשביל שיקדש על יין אדום (שרק בזה אסר במנוח"א), וגם בקול סיני בהלכות שבת והלכות פסח לא ראיתי שכתב זאת (ועכ"פ לא צויין בסידור לקול סיני). וגם מר בריה דרבינא הגאון ילקוט יוסף – שבת ח"ד כרך א' (עמ' רפ"א) כשבא להשיב על דברי מוה"ר הגאון מנוחת אהבה בזה, ייחס הלכה זו שכתבה בסידור כאל חידוש שחידש מעצמו, ורק בסוף דבריו סיים שכן הסכים עמו גם מר אביו. ע"ש. ועיין מה שהשיב על דבריו מוהר"מ הלוי גופיה בשו"ת תפלה למשה ח"א מהדורא שניה (סי' מ"ה אות ז'), וכן במכתב שנדפס בשארית יוסף ח"ג (עמ' שצ"א), וגם על מה שהשיב שם בשנית, השיב לו במנוח"א ח"ד (סי' מ"ב). ע"ש. וע"ע בקובץ ויען שמואל כרך י' (קונטרס זיו התורה סי' ג') ובשו"ת אשבח בתהלתך ח"א (חאו"ח סי' ל') מה שכתבו עוד בזה. שנית, לגבי חריפות הלשון, אמינא נייתי ספרא ונחזי, וז"ל במנוח"א: ובסידור חזון עובדיה התיר בזה מטעם שאין צביעה במשקין. ע"ש. ולא ירד לחילוק שכתבנו. והעיקר לפע"ד לאסור בזה כמ"ש בס"ד. עכ"ל. והיכן היא הלשון "החריפה" שטרחו לציין אליה? ! שלישית, מה שכתבו שבמנוח"א אוסר לערב יין אדום בלבן, אין זה מדויק, ולא אסר אלא דוקא כשעושה כן כדי להאדים את היין שיהיה כשר לקידוש לכ"ע, אבל בעלמא גם הוא סובר שאין צביעה באוכלין ובמשקין. וכן בחזון עובדיה – שבת כרך ב' (עמ' פ"ז) וכרך ה' (עמ' מ') מנה בין הפוסקים המתירים בזה את שו"ת תפל"מ. ע"ש.

ובעיקר הדין, בחזון עובדיה כרך ה' שם גם כתב לחלוק על מה שכתב במנוח"א בזה, ואף שיש צדדים לכאן ולכאן, מ"מ בעיקר טענותיו נרגש במנוח"א, שמה שהקשה שהרי אף כשעיקר מטרתו לכוונת צביעת המאכל הוא מותר, כמו בנתינת כרכום לתוך התבשיל שעיקר כוונתו לחזותא בעלמא. כבר ביאר בתפל"מ (אות ז') דשאני התם שרוצה בצבע זה שכך יהנה יותר מאכילתו, ואיכא סרך אכילה, משא"כ כשכל כוונתו לצבעו שיהיה כשר לכ"ע. ומה שכתב בחזו"ע שבאוכלין אין ענין צביעה כלל וכמ"ש במנוח"א גופיה. גם בזה הסביר בתפל"מ שהוא דוקא כשעושה כן דרך אכילה ושתיה ולא שמתכוין לצבוע למטרה שלא קשורה לדרך האכילה. וכן בשאר הטענות יש פנים לכאן ולכאן כאשר יראה הרואה.

ולדינא נראה שאחר שיש תקנה קלה לצאת אליבא דכ"ע, על ידי שנותן היין הלבן לתוך היין האדום, כודאי שכך יש להורות. ובפרט שגם בחזו"ע (עמ' מ"ב) הביא כמה אחרונים שכתבו לעשות כן עכ"פ בדרך חומרא.

פד. לענין ברכת אשר נתן בבהמ"ז בסעודת שלישית [צ"ל סעודה ראשונה ושניה], בספר ברכת ה' (ח"ב עמוד שס"א, שס"ד) חלק על מ"ש ביביע אומר חלק ו', וחזר בו ממ"ש איהו גופיה במנוח"א. ע"ש. ובשו"ת יביע אומר חלק ט' (סימן ק"ח אות צ"א) העיר בזה.

תשובה: המעיין בברכת ה' שם יראה שטעמו ונימוקו עמו, שכן מוכח מלשון הרמב"ם והאוי"ז והראב"ה והחינוך והריטב"א, שכל שהתחיל אפילו תיבה אחת מברכה רביעית חוזר לראש, וכן דעת רוב האחרונים ובהם הגר"ז והחיד"א והמאמ"ר והבא"ח. ולא שייך בזה סב"ל, מאחר ואיך שנעשה אין נמלטים מחשש ברכה לבטלה. ומה גם שאם ימשיך שנתן שבתות וכו' כדעת הרב חיי אדם, הרי הוא מברך ברכה לבטלה לפי דעת רוב האחרונים, אבל אם יחזור לראש ברהמ"ז אינו מברך ברכה לבטלה שהרי בברהמ"ז שבירך תחילה לא אמר רצה ולא ברכת הנותן שבתות, וכיון שחייב לומר מעין המאורע א"כ אינו מברך ברכה לבטלה כשחוזר, רק לדעת הח"א כיון שיכול לתקן ולומר שנתן וכו' וא"צ לחזור, אם יחזור הרי הוא גורם ברכות שאינן צריכות. ומוטב שיחזור לראש כדעת רוב האחרונים ופשט לשון הראשונים אע"פ שגורם ברכות שאינן צריכות לדעת הח"א, מלהמשיך שנתן וכו' כדעת הח"א ולברך ברכה לבטלה לדעת רוב הפוסקים שסוברים שצריך לחזור לראש. ועוד האריך בזה. ע"ש. וביבי"א שם רק כתב בקצרה שאין דבריו מוכרחים. ושוא"ת עדיף. ובפרט דקי"ל ספק ברכות להקל. ע"ש. ואחר שביאר בברכת ה' למה לא שייך בזה סב"ל, נראה דהכי נקטינן.

פה. בתפלה למשה ח"ב (סי' י"ב) ובמנוח"א (עמוד קל"ה) העיר על יחווה דעת ח"ו (סי' כ"ח) בענין המנהג לומר בפסח כל נוסח הקידוש עם המקדש בקול רם, ורק בפתיחה וחתימה שומעים מהמקדש, שאין זה מנהג נכון, ובמנוח"א חלק ע"ז.

תשובה: ראשית יש להבהיר שגם בשו"ת יחו"ד לא כתב שאין המנהג נכון, אלא סיים בפירוש שיש להם על מה שיסמוכו, והביא סמוכות לזה מדברי מרן בב"י (סי' ג"ט) בשם תלמידי רבינו יונה, שאף שחצי הברכה באמירה וחציה בשמיעה שפיר דמי. ע"ש. ובתפל"מ יישב מנהג זה אליבא דכ"ע, ומה שמבואר בש"ע (סי' קצ"ד ס"ג) שאין ברכה לחצאין, הוא דוקא שאחד אומר החצי הראשון ואחד אומר החצי השני, ונהי שהיודע את החצי הראשון של הברכה ושומע מחבירו את החצי השני של הברכה יכול לענות אחריו אמן והו"ל כמוציא ברכה מפיו, מ"מ השני אינו יכול

לענות אמן, דהו"ל עונה אחר ברכותיו, ולדידיה הו"ל ברכה לחצאין, שתחילת הברכה רק שמע ולא הוציא מפיו, וממילא גם אינו יכול להוציא את חבריו אפילו חבריו יענה אמן, דכיון שהוא לא יצא יד"ח בברכה, לא שייך שיצא חבריו בברכתו. ע"ש. וכן כתב בשמו מו"ח נר"ו בהגהתו בשו"ת איש מצליח ח"ב (תאו"ח סי' ב' עמ' י'), וע"ע בספרו שו"ת כסא אליהו ח"א (תאו"ח סי' ה' אות ז'). וע"ע בספר ה' נסי ח"ב (פרק כ"ג הערה 58).

פו. בברכת ה' ח"ב (עמוד שע"ב ועמוד שע"ד) לגבי המסופק אם אמר רצה והחליצנו בשבת שחוזר לברך. ואין זו דעתו של מרן זיע"א (יבי"א ז', כ"ח).

תשובה: ביבי"א שם ביאר טעמו, שאע"פ שבספק הזכיר ר"ח בתפלה חוזר, מ"מ שאני הכא שיש לומר אימת שבת עליו ותזקה שהזכיר רצה והחליצנו, כמו שצידד הגר"ש קלוגר בחכמת שלמה. ותנא דמסייע ליה הוא הרמ"ע מפאנו באלפסי זוטא (ברכות דף י"ב ע"ב) שכתב שאם נסתפק בחוה"מ אם אמר יעלה ויבוא, וכן בשחרית ומנחה של ר"ח, צריך לחזור, כי מה שהוא למוד הוא מחזיר, אבל בשבת ויו"ט בג' תפלות חומרו של יום גורם דרמי אנפשיה באותה שעה ומדכר, לפיכך אינו חוזר על הספק. והובא במחזיק ברכה (סי' רס"ח סק"ה). וכן פסקו בבית מנוחה ובחסד לאלפים. וה"ה לפי דעתם בספק הזכיר רצה והחליצנו בברהמ"ז שאינו חוזר אפי' בסעודה ראשונה ושניה. עכת"ד. אולם בברכת ה' שם העיר שקשה לסמוך על סברת אימת שבת עליו בענין ספק הזכיר רצה והחליצנו בברהמ"ז, שאע"פ שאימת שבת יכולה לגרום לאדם לברך בכוונה ולשים לב לומר רצה והחליצנו ולא לשכוח מלאומרו, אבל אם אדם אומר לנו שאינו זוכר מה שאמר בברהמ"ז, על כרחך שלא בירך בכוונה ואימת שבת לא היתה עליו, ומן הסתם לא שת לבו לומר רצה והחליצנו כהרגלו בשאר השבוע. וכיון שרוב האחרונים סוברים בספק הזכיר ר"ח בתפלה שחוזר מפני שענינו הרואות שאין אדם מזכיר יעלה ויבוא כשמתפלל בלי כוונה [וכן פסק בספר ברית כהונה (או"ח מע' י' אות א')]. **נאמ"ן ס"ט**, ה"ה בספק אם הזכיר רצה והחליצנו. ומ"ש הרמ"ע מפאנו שתומרו של יום גורם דרמי אנפשיה ומדכר, שאני התם דמיירי במי שמסופק אם התפלל תפלה של חול, ובזה רחוק שלא יזכור שהוא יום שבת במשך התפלה ויתפלל שמונה עשרה, שאפי' מי שאינו מתפלל בכוונה, מ"מ הרי ניכר שהוא יום שבת או יו"ט [ובפרט אם הוא מתפלל בביהכ"ג שהאירה שם בשבת ויו"ט שונה לגמרי מימי החול. **הנ"ל**] ומן הסתם היה נזכר

באמצע התפלה שטעה והיה חוזר לשל שבת. משא"כ גבי רצה בברהמ"ז, אדרבה מסתבר שמה שהוא למוד מזכיר. וכן ביבי"א בסוף התשובה כתב חילוק זה. ואין ללמוד מדברי הרמ"ע ודעמיה לנ"ד. עכת"ד בברכ"ה. וכן הסכים מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו כמובא בהגהות איש מצליח על משנ"ב ח"ב (סי' קפ"ח).

פז. בברכת ה' ח"ב (עמוד שנ"ט סעיף י"ז) לגבי מי שבירך ברוך אתה ה' כדי לומר בונה ירושלים, ונזכר שלא אמר רצה והחליצנו, כתב שיסיים בונה ירושלים ויברך אשר נתן. אולם אין כן דעת מרן זיע"א בחזו"ע ח"ב (עמוד קצ"ב).

תשובה: בברכת ה' ביאר טעמו, שאם יסיים למדני חוקיק, הרי הוא עושה הפסק באמירת פסוק בברהמ"ז, ואסור להפסיק בברהמ"ז כמו שאסור להפסיק בתפלה כמבואר בש"ע (סי' קפ"ג ס"ח). ואע"פ שאם יסיים בונה ירושלים אמן, יצטרך לברך ברכת שנתן בשם ומלכות, מ"מ אינו מברך ברכה לבטלה ח"ו, שכך תיקנו חכמים למי ששכח לומר רצה והחליצנו. וכן דעת החיד"א והרב בית מנוחה ועוד. וכן מבואר ברשב"ץ בפירושו להרי"ף (ברכות דף מ"ט ע"ב) ובספר המכתם (שם). ואף שהרב חיי אדם והרב בן איש חי והמשנ"ב כתבו לסיים למדני חוקיק. [וכ"כ האחרונים במי ששכח יעלה ויבא בשחרית דר"ח וחתם בא"י, שיסיים למדני חוקיק ויחזור לרצה. ויש לחלק. נאמ"ן ס"ט]. אולם בהגלות נגלות דברי הרשב"ץ והמכתם, בודאי שהעיקר כהחיד"א וסיעתו. ע"ש. ובחזון עובדיה שכתב אחרת לא ביאר טעמו בזה, וכפי הנראה נמשך אחר הבא"ח ודעמיה. ובהגלות נגלות דברי הראשונים כדעת החיד"א, בודאי דהכי נקטינן. וכן בספר הלכה ברורה ח"ט (סי' קפ"ח סעיף י"א) פסק בזה כדברי הראשונים וברכת ה', וחלק על מר אביו בזה (אף שלא הזכירו).

פת. בברכת ה' ח"ב (עמוד שס"ד) חלק על יבי"א ח"ו (סי' כ"ח) בענין מי ששכח לומר רצה והחליצנו בברהמ"ז של שבת והתחיל לומר ברכה רביעית וכשאמר בא"י אמ"ה מיד נזכר. וראה ביבי"א (ט', ק"ח, צ"א) ובחזו"ע שבת ח"ב (עמוד קצב הערה ט').

תשובה: כבר נכתב לעיל (אות פ"ד). ונכפל כאן שוב בטעות. וראה בדברינו שם.

פט. בברכת ה' ח"ב (עמוד ת"ה) חלק על היתוה דעת (ג' עמוד קע"ד) בענין הסועד סעודה שלישית סמוך ליציאת השבת כשערב

ר"ח חל בשבת ואכל כזית אחר צאת השבת, יאמר גם "רצה והחליצנו" וגם "יעלה ויבא" ואין בזה תרתי דסתרן. אך ביחו"ד מבואר שיאמר "רצה והחליצנו" בלבד.

תשובה: בשו"ת יחו"ד שם הביא שכדבריו פסקו הרב שאגת אריה והרב שואל ומשיב והרב פעולת צדיק, לומר רק רצה שלא יהא תרתי דסתרן, ושכן הסברא נותנת שהואיל ונתחייב בהזכרת שבת בשעת אכילתו, תו לא פקע חיובו גם כשיצא שבת. ע"ש. ולעומתו בברכת ה' שם כתב שאם יאמר שניהם אין באמירתו יעלה ויבא הוכחה על סילוק קדושת השבת, שהרי על כרחך קדושת השבת נמשכת אפילו כשנכנס יום ראשון מדין מצות תוספת מחול על הקודש. ואזיל לשיטתיה לעיל (הערה 101) ליישב הסתירה בדברי מרן, שאף שבסימן קפ"ח כתב שהולכים אחרי תחילת הסעודה, מ"מ בסימן רע"א פסק שמי שגומר סעודתו קודם שבת ומברך ברהמ"ז בשבת שאומר רצה, מפני שגם לסוברים שהולכים אחרי תחילת הסעודה, וא"צ להזכיר של שבת, מ"מ רשאי להזכיר, שהרי באמת הוא יום שבת, וכיון שכן חשש מרן לדעת הסוברים שהולכים אחרי השעה שמברך. ע"ש. אלא שאין זה מוכרח, שיתכן שהסוברים שהולכים אחרי תחילת הסעודה יסברו שכיון שלא תקנו חכמים בכה"ג להזכיר את ההזכרה של זמן הברכה (ובנ"ד הוא יעלה ויבא), לכן אינו רשאי להזכיר מחשש הפסק וכיו"ב. ואף שלמעשה אין לנו לזוז מפסקו של מרן בש"ע סי' רע"א שהאוכל קודם שבת ונכנסה שבת אומר רצה בברהמ"ז. מ"מ בנ"ד שלא מצינו גילוי בדעת מרן שמזכיר של ר"ח אף שמזכיר גם של שבת (אף שזה שכיח על פי רוב כמה פעמים בשנה שחל איזה חג או ר"ח במוצ"ש), יתכן ויודה מרן שיש להעמיד על עיקר הדין כדעת רוב הראשונים שסוברים ללכת אחרי תחילת הסעודה, ואין להזכיר יעלה ויבא. ובפרט דמחזי קצת כתירתי דסתרן, שבברכה אחת מזכיר הזכרה של היום שעבר ושל היום הבא. וזו לא מצאנו. ובפרט שלכל הדעות אם לא הזכיר של ר"ח יצא יד"ח. ושב ואל תעשה עדיף. וכן דעת מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה כפי שהובא בשמו בהגהות איש מצליח על משנ"ב (ס"ס קפ"ח). וכן כתבנו בס"ד בשו"ת ויען הכהן ח"א (סי' י"ד או' י"ב-י"ג), והוספנו שיותר נכון להשתדל לגמור סעודתו קודם צאה"כ ולברך אז ולהזכיר רק של שבת לכל הדעות. וכמו שנהג החת"ס (כמובא בספר מנהגיו פרק ו' אות י"ב). ע"ש.

[המשך יבא אי"ה]

סימן קכא

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

(בהכוונת והגהת מרן ראש הישיבה הנאמ"ן שיכל"א)

[המשך מחוברת תמוז תשפ"א סי' קיב]

צא. במנוח"א ח"ב (עמוד ת') חלק על מרן זיע"א ופסק להחמיר לגבי שרייתו זהו כיבוסו גם בבגד נקי. וזה נגד מה שנתבאר ביביע אומר עפ"ד הדרכי נועם.

תשובה: כנראה כוונתם ליבי"א ח"ד (חאו"ח סי' ל' אות י"ט). אך לא הכריע כן בפירוש להקל. וכן בילקוט יוסף – שבת כרך ב' (עמ' י"א) רק כתב שמשמע מהיבי"א שם שמיקל. אך כתב שבעל פה השיב לו להקל. ע"ש. ובעיקר הנדון, יש צדדים לכאן ולכאן. שמצד אחד כתב מרן בש"ע (סי' שי"ט ס"י): יין או מים שהם צלולים מותר לסננם במשמרת, אבל בסודר "מים אסור משום ליבון" ויין ושאר משקים מותר. ע"כ. ומשמע דאמרינן שרייתו זהו כיבוסו. וכן משמע מהש"ע (סי' של"ד סעיף כ"ד) גבי טלית שאחז בה האור שכתב: י"א וכו' וי"א שמותר לעשות כן בשאר משקים חוץ מן המים משום כיבוס. וי"א וכו'. ודברי סברא שנית עיקר. ע"כ. ומצד שני מפורש בש"ע (סי' ש"ב ס"ט): אבל בגד שיש עליו לכלוך אסור אפילו לשכשכו וכו'. ע"כ. ולפ"ז היכא שהוא נקי לא אמרינן שרייתו זהו כיבוסו. ומכאן זה הסיק המג"א (סי' שי"ט ס"ק י"א) להקל, ובסי' שי"ט ושל"ד שאסר היינו משום שמא יסחט. ע"ש. וכן הסכימו אחרונים רבים, וביניהם מז"ק בשו"ת שמחת כהן מהד"ב (חי' ש"ע סי' שי"ט) ושכן הסיק זקנו מהר"ם הכהן בכת"י (כעת נדפס בספר פני משה), ושכן נראה מהב"י סי' ש"ב שהביא דברי המתירים באחרונה. ע"ש. ובשו"ת תפל"מ ח"א (סי' ט"ו אות ד') כתב שפעמים רבות מצאנו שמכריע בב"י דלא כדעה אחרונה שהביא כיון שספר ב"י עיקרו אסיפת דעות שונות. ע"ש. ומ"מ בודאי שגם

בב"י כיוון להכריע כמבואר בהקדמתו, ועל פי רוב פוסק כדעה אחרונה שהביא בפרט אם כתבה בלשון "אבל". והכי ס"ל להכנה"ג (כללי הפוסקים סי' ע"א) והשד"ח (כללי הפוסקים סי' י"ג אות י"ב) ועוד. וע"ע בילקוט כהונה חאו"ח (עמ' שפ"ה). ומה שדחה בתפל"מ הראיה מסי' ש"ב, דיש לומר דמרן לישנא דמתניתין נקט. יש בו מן הדוחק. ומאידך גם בטור צ"ל כן כמו שמבואר יוצא מתוך מה שפירש דבריו בב"י (עיין בשו"ת מחקרי ארץ ח"ב ר"ס מ"ב, ובשו"ת מגדל חננאל ח"א קונט' זיו התורה סוף סי' ז'). ואחר שיש צדדים לכאן ולכאן, נכון להחמיר בזה. והרוצה להקל יש לו ע"מ לסמוך.

צב. בשו"ת תפלה למשה (שבת סי' י"ב) חלק על היחודה דעת (ח"ג סי' כ"ג) שהתיר לצאת לרשות הרבים בשעון יד שענוד על ידו.

תשובה: המעיין בתפל"מ שם יראה שלא חלק על היחוד, ואף הוא הסכים לצאת לרה"ר בשעון יד שענוד על ידו. ועיין בהסכמת מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו בתפל"מ שם שאף שמן הדין יש מקום להקל בזה, ראוי לבני תורה להחמיר בזה. והניף ידו שנית בהגהות איש מצליח שבסוף משנ"ב ח"ג (סי' ש"א סעיף י"א). ע"ש.

צג. במנוח"א ח"א (עמוד תקפ"ח) ובספרו תפלה למשה ח"ב (עמוד רכ"ה) כתב שאין לשובב את כפתור החשמל בעת שהוא מכובה ע"י שעון שבת, ואין זו דעתו של מרן זיע"א. וראה יביע אומר ח"ז (סי' ל"ו).

תשובה: אדרבה בשו"ת יבי"א שם אחר שהב"ד מרן זקני מוהרח"ך זצ"ל בשו"ת שמחת כהן ותלמידו מרן איש מצליח לאסור מוקצה במחובר. כתב: אולם לפע"ד אין דבריהם מוכרחים, והסברא שאין מוקצה במחובר ראוי להצטרף עם התנאי שמתנה בע"ש, ואז יש להקל בסיבוב הכפתור של החשמל. והלום ראיתי להרה"ג רבי משה הלוי (נר"ו) בשו"ת תפלה למשה וכו' והעלה להתיר מטעם שאין מוקצה במחובר. ע"כ. וא"כ בתפל"מ התיר יותר מהיבי"א אף ללא תנאי. אלא שלמעשה כתב בתפל"מ מהד"ב (עמ' רכ"ז), שאין להורות כן לרבים, דהמון העם לא יבינו טעם ההיתר ויבואו להתיר איסורי שבת הקשורים לחשמל, ועוד שלהחזו"א יש בזה איסור סותר, ולדעת כמה אחרונים יש מוקצה במחובר (אך סיים להתיר במקום

צורך גדול). ע"ש. ודבריו חיים וקיימים. וע"ע בהערות מו"ר הגאון הנאמ"ן בתפל"מ שם שקיים דברי המחמירים בזה.

צד. בדין פתיחת מטרייה בשבת, בשו"ת יחיה דעת ח"ב (סי' מ"ג) הביא לדברי הנוב"י שאין להתיר בזה, ובשו"ת תפל"מ (סי' כ"ו סק"א) העיר שבע"כ משתמש שם באויר, דאל"כ לא הוי אהל כלל, וכדשרינן בס"ז בב' ספרים. ע"כ.

תשובה: אמנם בתפל"מ העיר שאין החילוק שכתב ביחו"ד מוכרח, אך אינו חולק לדינא, וגם הוא מסכים שאין להתיר פתיחת מטריה בשבת, ואפילו אם היא פתוחה מלפני שבת אסור לנושאה (רק התיר פתיחת שמשיה העשויה להגן על התינוק אם היא מחוברת לעגלה מלפני שבת. ובחזון עובדיה – שבת חלק ה' עמ' ש"ב, כתב שלכתחילה נכון לפתוח טפח מלפני שבת).

צה. בדין הדבקת טיטולים. בשו"ת תפל"מ ח"א (סי' נ"ז סק"ז) הקשה על מרן זיע"א במ"ש בשו"ת יחיה דעת ח"ו (סי' כ"ד) לענין הדבקת טיטולים.

תשובה: המעיין בתפל"מ שם יראה שכלל לא חלק לדינא על דברי היחו"ד בזה, רק כתב "יש להעיר קצת בדברי קדשו" כדרכה של תורה. ולבסוף מצא ישוב לדברי היחו"ד כמבואר בדבריו בשולי הסכמת הגר"ש משאש שבתחילת הספר (הערה ז').

צו. במנוח"א ח"א עמוד מ"ח (פ"ג הערה 17) כתב לחלוק על מ"ש מרן זיע"א בקול סיני בשיעור יד סולדת בו, וכתב שאם לא הגיע לשיעור של מאה מעלות חום התבשיל הוי כמו שלא נתבשל כל צורכו.

תשובה: באמת שבכל מחלוקת הפוסקים בשיעור היד סולדת בו לא ראינו מי שהצריך שיעור של מאה מעלות, וגם במנוח"א ח"ב (פרק י' ס"ו) הביא את הדעות בזה ולא הביא דעה כזו. ולא ראינו שחלק על מרן הגר"ע יוסף בענין זה. ומה שכתב במנוח"א חלק א' הנז' להצריך מאה מעלות, הוא דוקא בענין שרוצה להניח מים שרתחו על כיריים של גז ולא כיסה את להבת האש או את הכפתורים, שבזה הצריך שיהיו חמים מאה מעלות לפני שבת, וביאר טעמו, לפי מה שמקפידים בזמנינו ע"פ הרופאים שלא לשתות מים חמים אא"כ רתחו בשיעור מאה מעלות, [והוא מאמר ריו"ח בחולין דף פ"ד ע"ב

כסא דחרשין ולא כסא דפושרין. ואי צייץ לית לן בה. ופירש"י ציץ הרתיח. ובב"מ דף כ"ט סע"ב פירש"י צויץ רותח. וצ"ל רתח. **נאמ"ן ס"ט**. א"כ בפחות משיעור זה הו"ל כתבשיל שלא נתבשל כל צרכו, אפילו שהיס"ב, דהא אין דרך לשתותן עד שירתחו בשיעור מאה מעלות. ואין זה ענין לשיעור יד סולדת בו. וכבר העיר בזה בשו"ת מגדל חננאל ח"א (קונטרס זיו התורה סי' א' אות ה').

צו. בישול אחר בישול ברוב יבש, שביחיה דעת ח"ב (סי' מ"ה) וכן ביביע אומר ח"ו (סי' מ"ח אות ט"ז) ובח"ז (סי' מ"ב אות ו' והלאה) ובחזו"ע שבת ח"ד (עמוד של"ז) כתב שהולכים אחר רוב התבשיל, ובמנוח"א ח"א (עמוד נ', עמוד נ"א בהערה, ובח"ב עמוד שס"ה) ובתפלה למשה ח"א (סי' ג') כתב לחלוק על זה.

תשובה: כבר האריכו במחלוקת זו כמה מחכמי הדור, ומ"מ פשט לשון מרן בש"ע (סי' שי"ח ס"ד וס"ח) שכל שיש בו רוטב אסור. וכן הוא במקור הדברים ברבינו ירוחם. וכמ"ש מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו בירחון אור תורה (תמוז תשע"ה סי' קי"ז אות ב'). ע"ש. ובאמת שגם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספר חזון עובדיה – שבת חלק א' (עמ' פ"ב) סייג קצת את היתרו וכתב: ואמנם כשהמרק הוא הרבה בשיעור הניכר לעין, מודה אני שראוי להחמיר. ולא כתבתי להקל אלא ברוטב בעלמא. ע"כ. והחרה החזיק אחריו מר בריה בספר הלכה ברורה (סי' שי"ח סעיף פ"ח). ע"ש. [ועייין למרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' שי"ח סק"ב) שכתב: מה שהוא בלוע ממה שנתבשל אי שייך ביה בישול עמ"ש הרב כרתי ופלתי וכו' ע"ש. ואם הולכים אחר רוב התבשיל מה שאלה בבלוע. ובברכ"י (ר"ס תרע"ג) כתב דבלוע אין בו משום בישול אחר בישול ע"ש (וציינו במחבר"ר הנ"ל). אבל כשהוא בעין שייך בישול אחר בישול. **נאמ"ן ס"ט**].

צח. לענין עשיית צנימים בשבת, במנוח"א ח"ב (פ"י סעיף מ"ט, בהערה עמוד שס"ז) חלק על היחיה דעת ח"ג (סי' כ"ב).

תשובה: ביחוד ביאר טעמו משום שאין אפיה אחר אפיה, וכמו שמותר לשרות במרק רותח לחם יבש כדי לרככו וכמ"ש הכנה"ג ועוד. ובמנוח"א ביאר טעמו שעכ"פ בצנימים יש לאסור, שאף שכבר נאפה הלחם, מ"מ הרי דרך העולם לעשות צנימים מלחם רגיל שאפוי כל צרכו, וא"כ לענין זה אין

הלחם נחשב כדבר שא"צ אפיה כלל, ודומה לדבר הנאכל כמות שהוא חי, שדרך לאכלו גם מבושל, שיש בו איסור בישול מה"ת, הואיל ועכ"פ דרך לאכלו גם מבושל. ע"ש. ועל הראיה מהאחרונים שהתירו לשרות לחם יבש במרק רותח, השיב בשיעור בעל פה, דשאני התם שהלחם אפוי כל צרכו, ורוצה גם לבשלו ואין בישול אחר אפיה. משא"כ בצנימים שדרך העולם להמשיך לאפותם, חשיב כדבר שעדיין לא נגמר אפייתו שחייב על אפייתו. והובאו דבריו בקונטרס זיו התורה ח"ב (סי' י"א) במאמר הרה"ג רבי אהרן מאזוז נר"ו. ועיין מה שהאריך לבאר דברי שני הצדדים, והסיק שראוי להחמיר בזה. ע"ש.

צט. במנוח"א ח"ב (עמוד שנ"ט) כתב לפרש דברי מרן זיע"א בקול סיני (עמוד 261) וביחו"ד ח"ב (סי' מ"ד עמוד קס"ח) וחשב שאוסר לערות רותחים על עלי התה בשבת אפילו אם נתבשלו מערב שבת. וראה ביביע אומר ח"י (או"ח סי' כ"ד).

תשובה: טעם המתירים כיון שהתבשל לפני שבת אין בזה משום בישול. וטעם האוסרים, שהרי אין העלים ראויים לאכילה על ידי בישולם קודם שבת, ולא אמרינן אין בישול אחר בישול רק כשהגיעו לבישול הראוי לאכילה על ידי כך. ולכן בנ"ד חשיב כלא נגמר בישולו. ואחר שרבים המחמירים בזה, ונימוקם עמם, והוא ספיקא דאורייתא, כן יש להורות.

ק. במנוח"א ח"ב (עמוד שי"ד בהערה 15) חלק על הלוי'ת חן (סי' נ"א) לענין מים ושאר משקים שנתבשלו מע"ש ונותנם ע"ג מיחם כדי שיפשרו ולא יגיעו ליס"ב, וכתב שאין להקל בזה.

תשובה: אדרבה גם במנוח"א כתב להקל בזה מעיקר הדין אחר שיש בזה ספק ספיקא להקל. רק כתב שאין להתיר אלא במקום צורך גדול כגון לחולה או לתינוק, אחר שכן דעת כמה אחרונים, וכן משמע מהב"י (סוף סי' ש"ז) שלא סמך על הס"ס בזה להקל. ע"ש.

קא. במנוח"א ח"ב (עמוד שי"ד) [צ"ל עמוד שמ"ה] כתב שמי שמיקל לחמם מים צוננים שהורתחו מאתמול יש לו על מה לסמוך. אולם ביביע אומר ח"ז [חאו"ח סי' מ"ב] מבואר שאפשר להסתמך על רבינו ירוחם רק לענין רוב תבשיל יבש ולא לענין מים.

תשובה: באמת שאין כל הכרח דפליגי בהא מילתא, וביבי"א איירי בתבשיי שמצטמק ויפה לו ובוזה הצריך רובו יבש, אבל במצטמק ורע לו מתיר אפיל כולו רוטב, וכמו שהיקל שם (אות ז') בשם הכנה"ג ועוד אחרונים לתת קפו מבושל כל צרכו מע"ש שהצטנן כנגד המדורה במקום שהיס"ב. ע"ש. ויתכ' והוא הדין במים שנתבשלו מע"ש. וכן מפורש בספר מנחת כהן (משמרו השבת שער שני פ"ב) שהסתמך על דבריו בכל עוז ביבי"א שם. והחרו החזיק אחריו במנוח"א שם. ובאמת שגם מר בריה דרבינא בספר ילקוט יוסן שבת כרך א' (מהדורת תשע"א, עמ' תקל"ה) ובשו"ת הראשון לציון ח"ג (חאו"ח סי' נ"ט) כתב להקל בזה. ע"ש. ואף שלכאורה אין מובן סיבו ההיתר, שהרי המים כשנצטננו חזרו למה שהיו לפני כן, ואין ניכר הבישוי עליהם, מ"מ הסביר זאת הרב אגלי טל (בהשמטות, מלאכת האופה ס"ח וע"ע בגוף הספר ס"ק י"ט אות ט"ז) שכיון שנתחממו פעם אחת לגמרי, שונ אין מקפידים לחממם בפעם השניה לגמרי, ואילו בפעם הראשונה מקפידים שיתחממו לגמרי על פי הרפואה. ע"ש. [וע"ע לעיל (אות צ"ו) ובהגהת מו"ו נר"ו שם]. ועוד כתבתי להסביר זאת בתשובה כתיבת יד, עפ"ד הר"י בדרשותיו (דרוש שמיני) שמים שהתחממו פעם אחת, בפעם השניה יתחממו יותר מהר אחר שהחום הראשון חלחל בהם, וא"כ עדיין נשאר בהם הבישוי הראשון ולא חזרו לקדמותם לגמרי. ומה גם שרבים מהראשונים ס"ל שאי בישול אחר בישול אף בדבר לח. ובצירוף כל הנ"ל יש מקום להקל מעיקו הדין. וע"ע בספר מתנת משה (עמ' שס"ו) ובשו"ת אשבח בתהלתך ח"א (סי כ"ו) מה שכתבו בזה.

אלא שלמעשה גם במנוח"א לא היקל אלא במקום צורך. וכן נכון להורות להחמיר בזה אחר שיש חשש שיראוהו מחמם מים ולא ידעו שהוחמו מערב שבת, ובתקלה קרובה שפיר גזרינן ומורינן לאסור, ואין להקל אלא במקום צורך גמור כפי ראות עיני המורה.

קב. במנוח"א ח"ב (עמוד רל"א סעיף י"ט) פסק שמותר להוציא בשבת את הענבים הבאושים מהטובים, וזה שלא כדעת מרן זיע"א בחזון עובדיה על שבת הלכות בורר [חלק ד' עמוד קע"ט].

תשובה: הנה תחילה יש להבהיר שגם במנוח"א לא כתב להקל בפשיטות, אלא לצורך אורחים, ורק הענבים הנראים על פני האשכול, וגם בזה סיים

שהמחמיר תבוא עליו ברכה. ובעיקר הדבר, במנוח"א ביאר טעמו שאין בזה משום בורר פסולת מתוך אוכל כיון שדרך אכילה בכך להסיר את הענבים הבאשים העליונים שבאשכול, כמו שכתבו האחרונים לגבי חסה שהעלים העליונים מעופשים שמותר להוציאם שהרי זה כמסיר קליפה מפרי. ועוד שהענבים מחוברים ולא שייך בזה איסור בורר לדעת רבינו חננאל והערוך להבנת רוב האחרונים. ועוד טעמים. ע"ש. וראה עוד במכתבו שנדפס בשו"ת אדני פז ח"ד (חאו"ח סי' מ"ח) ובמנוח"א ח"ד (סי' ל"א) שכתב לחזק ההיתר. ע"ש. וע"ע בספר מנחת יעקב דהאן ח"ב (סי' י"ג) שהוסיף עוד טעמים להתיר בזה. ומ"מ אחר שרוב טעמי ההיתר אינם מוסכמים, ואף במנוח"א סיים שהמחמיר תע"ב, כן נכון להחמיר בזה, אא"כ כל הענבים העליונים באשים, שבוזה אפשר להקל בפשיטות דומיא דחסה היכן שאי אפשר לאכול העלים הטובים מבלי להסיר הרקובים.

קג. בספר מנוח"א ח"ב (עמוד קנ"ה, קס"ב) ובתפלה למשה ח"א (סי' מ"ג) כתב לאסור לסחוט לימון בשבת. וחלק על מ"ש בלוית חן (סי' נ"ז). וראה בשו"ת יביע אומר ח"ח (או"ח סי' ל"ו סק"ג).

תשובה: אין זה מדויק, ובמנוח"א לא אסר לגמרי, אלא כתב שאפשר להקל אם סוחט על גבי סוכר. ומה שהחמיר בלא זה, כיון שבזמנינו רוב הלימונים עומדים לסחיטה להשתמש במשקה שלהם (אע"פ שאין רובן עומד לצורך שתיית המשקה שלהם אלא לטיבול אוכלים). וראיתו משום בוסר ומלילות שאסור לסחוט בשבת אף שהם רק לטיבול. וצ"ל כיון שרובן לסחיטה. אבל הלימונים לא היו רובן לסחיטה בזמן הרא"ש והרדב"ז. ע"ש. ובשו"ת יבי"א שם כתב: והקושיא מבוסר ומלילות, יש ליישבה כמ"ש בלוית חן (ריש עמוד פ"ד [כצ"ל]). ע"ש. ואכמ"ל. ע"כ. ומו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה בהערותיו בספר מנוחת אהבה ח"ד (עמ' קפ"ד) העיר שהתירוצים שם רחוקים ורחוקים, ורובם דחאם במנוח"א. ע"ש. ומ"מ יש ליישב הקושיא מבוסר ומלילות, דשאני התם שהמשקה עומד בכלי בפני עצמו, ומטבילים בו את הפת בשעת האכילה. וא"כ כשנסחטו לתוך הכלי כבר הגיעו לתכליתם, ודמו טפי לתותים ורימונים המיועדים למשקה, ולפיכך גזרו בהם חכמים. משא"כ משקה הלימון תכלית שימושו שנותנים אותו לתוך המאכלים להטעימם. ושם אוכל עליו טפי. ולא דמי למה שאסרו לסחוט תותים

וריונים למימיהם. וכן כתבו לתרץ בשו"ת שערי יושר ח"ב (סי' נ"ג) ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ב (סי' ל"ז אות י"ב). ע"ש.

ואף שיש לקיים פסק מרן להתיר גם בזה"ז, מ"מ אחר שיש חולקים, לכאורה הנכון לעשות כמו שכתב בשו"ת הרדב"ז ח"א (סי' י') שאם יסחט הלימון על גבי סוכר הרי זה מותר לכל הדעות. וכ"כ מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' ש"כ סק"ב) והבא"ח (שנה ב' פר' יתרו סעיף ה') ועוד אחרונים. ואף שגם תיקון זה לא נפיק מפלוגתא כמבואר בלויית חן (עמ' פ"ג), מ"מ מלבד שאין דברי האחרונים המערערים על תיקון זה מוכרחים (עיין בדברי מו"ר בהערותיו למנוח"א שם), עוד בה, שכבר הסביר זאת מו"ר בהערותיו לבא"ח (שם) דמעיקר הדין נקטינן כמרן שמותר לסחוט לימונים בשבת, וכמ"ש החיד"א עצמו בהלכה פסוקה בחק לישראל (בראשית יום שלישי), רק לחומרא בעלמא כתב לסחוט על הסוכר שלא יראה כסוחט להדיא. ע"ש. [וכמדומה שגם הגר"ע יוסף חזר בו להחמיר לכתחילה כדעת הבא"ח אחר שראה שגם הגר"ח פלאג"י דעתו כן (וראיתי כן באחת מהסכמותיו, ושכחתי). נאמ"ן ס"ט. ומ"מ בחזו"ע – שבת חלק ד' (עמ' קל"ד והלאה) דעתו להקל. והיא משנה אחרונה. אלא שיותר נכון לעשות כעצה זו לסחוט על סוכר שאין בדבר כל הפסד ורק יועיל לחולקים. וכן בילקוט יוסף – שבת כרך ג' (עמ' שנ"ב) כתב שנכון לחוש לכתחילה לדעת המחמירים].

קד. בשו"ת תפלה למשה (סי' מ"ג ס"ק ט"ו) כתב להתיר לסחוט לימון בשבת על הסוכר, וחלק על מ"ש מרן זיע"א בירחון קול סיני. וראה בשו"ת יביע אומר ח"ח (סי' ל"ו). ותמוה שבמנוח"א ח"ב (פ"ו הערה ל') כתב להחמיר כהחזו"א דבעינן שיהיה "כל" המשקה נבלע באוכל.

תשובה: לא ידעתי למה מונה המחלוקת החשיב זאת כמחלוקת חדשה, והוא אותו ענין שמבואר באות הקודמת. אך מה שהקשה שיש סתירה בדבריו ממנוח"א לתפל"מ, אחהמ"ר עיניו לאו שפיר חזו, וגם בתפל"מ הצריך שיהיה "כל" המשקה נבלע בסוכר, כמבואר בפירוש במסקנתו (ורק היכן שכל מטרתו לתקן התבשיל לא הצריך שכולו יבלע בתבשיל). אם כי העיר מו"ר בהערותיו שנדפסו במנוח"א ח"ד (עמ' קפ"ג) מדברי האו"ח והריב"ש שנראה מדבריהם שאין צריך שיבלע כל המשקה באוכל. ע"ש. וכל

שכן בנ"ד שמה שמצריכים לסחוט על גבי סוכר הוא רק לחומרא בעלמא כמבואר באות הקודמת.

קה. במנוח"א ח"א (עמוד רנ"ו, סעיף ב') פסק להתיר באופן גורף לטלטל כלי שמלאכתו להיתר כגון מזלגות שלא לצורך כלל. וסותר עצמו במה שכתב בהערה 6 להערה 35. וזו לא דעתו של מרן זיע"א. וראה בחזו"ע ח"ג עמוד ז'.

תשובה: ראשית יש להבהיר שמה שכתבו שבמנוח"א פסק להתיר כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו שלא לצורך כלל. והקשו דדבריו סתראי נינהו. אחהמ"ר לא דקו בדבריו, ולעולם לא התיר אלא בקערות וכוסות ושאר כלי סעודה, כאשר יראה הרואה, וממילא אין כל סתירה בדבריו.

ובעיקר ההיתר, במנוח"א ביאר טעמו, שיש בזה ס"ס להקל, דשמא כדעת המתירים לטלטל כלים אלו אפילו בלא שום צורך, ושמא כדעת הרא"ה שהובא בחידושים המיוחסים להר"ן שמתיר לטלטל כל כלי שמלאכתו להיתר אפילו שלא לצורך כלל. ואף שמרן סתם לשונו, מ"מ אין הכרח שאוסר. ע"ש. אלא שבחזו"ע העיר על דבריו דמרן לא הביא בב"י דברי המתירים בזה כלל, ובודאי שאסר בכל אופן. וכן פשט לשונו בש"ע. ע"ש. וכן העיר בזה מו"ר נר"ו בהערותיו שנדפסו במנוח"א ח"ד (עמ' קנ"ח). ע"ש. והכי נקטינן, וכל שכן שגם במנוח"א סיים שהמחמיר תע"ב.

קו. במנוח"א ח"א (עמוד רס"ג) כתב שתפילין הוו מוקצה. ואין זו דעתו של מרן זיע"א. וראה בחזו"ע ח"ג (עמוד ס"ח).

תשובה: במנוח"א שם לא אסר לגמרי, אלא שדינם ככלי שמלאכתו לאיסור, והתיר לטלטלם לצורך גופן, כגון שרוצה ללמוד בהם צורת הקשר והשי"ן, או לצורך מקומם. ומאידך גם בחזו"ע לא היקל בפשיטות אלא לצורך התפלין שלא יבואו לידי בזיון או לצורך מקומם, אך בשאר טלטול כתב שראוי להחמיר בזה. וכן נכון אחר שנראה שדעת מרן לאסור לטלטלן שלא לצורך כמבואר בחזו"ע ומנוח"א שם.

קז. לענין משחה בשבת, במנוח"א ח"ג (עמוד קט"ז, ועמוד קי"ח שורה אחרונה, פ"כ הערה 21) כתב לחלוק על יבי"א ח"ד (אורח חיים סי' כ"ז אות ב') שהעלה שאין לחוש לאיסור ממרח במשחה בשבת, ואילו במנוח"א חידש שהוא אסור מצד נולד.

תשובה: אין זה מדויק, ולמעשה אין מחלוקת ביניהם. וגם ביבי"א ס"ל שיש איסור ממרח במשחה, ורק במשחת שינים כתב להקל כיון שאין רצונו בקיום המשחה אלא בנקיון השינים, ואחר זה תיכף שוטף פיו ושיניו במים ורוח עברה ותטהרם. ע"ש. ואילו במנוח"א (עמ' קי"ט), אף שחשש במשחה מצד מוליד, מ"מ כתב להקל במשחת שינים אחר שגם אחר מריחתה אין משתנה צורתה וצבעה לגמרי, וגם שהכל נעשה בתוך הפה ולא ניכר. ע"ש. וכל זה מצד ממרח. אך בעיקר צחצוח שינים, סיים ביבי"א (סוף סי' ל') שאם ודאי שיצא לו דם יש לאסור. וגם לולא זה סיים שמי שיכול להמנע מזה ולא יגרום לו צער כלל טוב לו שיחמיר ותבוא עליו ברכת טוב. ע"ש. ובפרט בזה"ז שיש גם מי פה. וכן מורה ובא מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו].

קח. בתפלה למשה ח"א (סי' נ"ח אות ג') ובמנוח"א ח"ג (עמוד רכ"ג, סעיף מ"ב) חלק על מרן זיע"א ביחוד ח"ב (סי' נ"ו ובהערה שם) ופסק שמותר להכניס את המחט לזריקה בשבת רק אם היה שם פעם מחט. אך לא מובן כאשר עיני המעיין יחזו.

תשובה: המעיין בתפל"מ ובמנוח"א יראה שביאר טעמו, שאם לא השתמשו במזרק לפני שבת, אסור לחבר בו מחט, דהו"ל עושה כלי מתחילתו ואסור כמ"ש בש"ע (סי' ש"מ ס"ח). ואע"פ שאחר שמזריקים הזריקה לחולה מסירים את המחט מהמזרק ומשליכים אותה לאשפה, וא"כ הו"ל כלי לשעה, מ"מ אסור מדרבנן דומיא דקנה של סיידין (שבת דף מ"ז ע"א) שאסור מדרבנן להרכיבו בשבת אע"פ שסופו לפרקו. ע"ש.

אלא שבעניות לא זכיתי להבין מעיקרא כל הדיון בזה בין חכמי הדור, אחר שהמזרק הוא כלי גמור גם ללא המחט וראוי לשימוש לדברים שאינם צריכים מחט כגון לקיחת מדידה מדויקת של תרופה, ואין זה דומה למנעל ללא שרוכים "שאינו כלי גמור עד שנותן הרצועות לתוכו וגומר מלאכתו ועושהו כלי" (לשון התפל"מ שם). ואולי בעבר היו גם מזרקים המיוחדים רק להיות עם מחט והיו שונים ממזרקים שעשויים לשימוש ללא מחט.

קט. במנוח"א (ח"ג דף רס"ד, סעיף כ"ט) חלק על מרן זיע"א ביביע אומר ח"ה (סי' ל"ג) וחזו"ע ח"ה (עמוד של"א) ופסק להקל לפתוח סתימת כיור בשבת במשאבת גומי.

תשובה: ביבי"א דימה זאת לצנור שעלו בו עשבים שאסור למעכן כדרכו מפני שמתקן. אך במנוח"א העיר על דבריו דשאני צנור "שעלו" בו עשבים דהיינו שצמחו וגדלו בו, והו"ל חלק מגופו. ע"ש. ולמעשה כמעט ואין בזה נפק"מ, דהא ביבי"א מודה בסוף דבריו שאם לא נסתם הכיור לגמרי, והמים עוברים בתוכו לאט לאט, וע"י לחיצתו במשאבה גורם שהמים יזרמו באופן תקין יותר, יש להתיר בזה. ע"ש. וכמעט תמיד המים זורמים עכ"פ לאט לאט, שהרי בודאי לא יתכן שבכניסת שבת הכל היה תקין ובשבת נסתם לגמרי, אחר שהסתימה לא נעשית בפעם אחת. ועכ"פ גם בנסתם לגמרי, בחזו"ע שם (עמ' שמ"א) מבואר שמסכים להקל אם פותח כלאחר יד דהיינו ביד שמאל. ע"ש. וכן נכון לעשות [או ע"י גוי. נאמ"ן ס"ט. וכ"ה בחזו"ע שם עמ' שמ"ב] ולצאת יד"ח כולם. וע"ע בקובץ ויען שמואל חלק י"ז (סי' נ"ג).

קי. במנוח"א [ח"ב עמ' נ"א] העלה בדעת מרן זיע"א דנקטינן למסקנא דמלאכה שא"צ לגופה חמירא ואיננה כשאר איסורי דרבנן. וזו לא דעתו של מרן זיע"א. וראה בלויית חן (סי' קי"ז).

תשובה: במנוח"א הוכיח דבריו מהש"ע בכמה מקומות, ושכן כתב הר"ן (שבת קמ"ה ע"א) וז"ל: משום שיש לומר דכיבוי שאני [משאר שבות דרבנן] שאם היה צריך לגופו היה אסור מה"ת, ואין הכל בקיאים לחלק בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה לגופה, ומשו"ה אסרי רבנן אפי' במקום פסידא ואפי' ע"י נכרי וכו'. עכ"ל. וכיו"ב כתבו הרמב"ן הרשב"א והמאירי. ולעומתו בלויית חן (וכן בחזו"ע ח"ג עמ' תס"ט וח"ה עמ' קכ"ד) כתב דשאני איסור כיבוי דאיכא טעמא דאדם בהול על ממונו ונחפז להציל, ולא כ"ע בקיאים בין מלאכה הצריכה לגופה ואינה צריכה לגופה. ע"ש. והמנוח"א לא ס"ל הך חילוקא, וכפשט לשון הראשונים שאף דאיירי בכיבוי, מ"מ כתבו בסתמא שאין בקיאים בין מלאכה הצריכה לגופה לשאינה צריכה לגופה (ולא הדגישו בלשונם שהוא דוקא גבי כיבוי). ומ"מ גם המנוח"א מודה שמותר אמירה לנכרי אף במלאכה שאצל"ג כמו שכתב שם בפירוש (ולא החמיר במלאכה שאצל"ג אלא בשאר דברים שהתירו משום שבות).

[המשך יבא אי"ה]

סימן ה

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

(בהכוונת והגהת מרן ראש הישיבה הנאמ"ן שיכל"א)

[המשך מחוברת אב תשפ"א סי' קכא]

קיא. בשו"ת תפלה למשה ח"א (סי' נ') הקשה על היחווה דעת ח"ד (סי' כ"ט) אמאי חשיב בכה"ג מלאכה שאינה צריכה לגופה, והרי הוא מוכרח לקרוא את הכתב כדי לידע את התוצאה.

תשובה: לדינא אין כל מחלוקת ביניהם, וגם במנוח"א ח"ג (פרק כ"ב סעיף י"ט והערה 44) פסק כדברי היחוד בזה, על פי אותם טעמים, רק על טעם אחד העיר שאינו מוכרח.

קיב. במנוח"א ח"ג (עמוד ק"ס סעיף ל"ד) כתב לחלוק על היבי"א ח"ד (חאו"ח סי' ל"ח) וח"ג (יו"ד סי' ג' סק"ג) וכתב להחמיר שלא לאכול בשבת עוגה שכתובים עליה אותיות. וכתב במנוח"א ח"א (פרק כ' הערה 17) שנעלם מהיבי"א דברי האגודה. וזה אינו.

תשובה: באמת שכמעט ואין מחלוקת ביניהם בזה, רק במנוח"א ח"ג הקשה על היבי"א בפרט מסוים, אך איהו נמי אזיל ומודה דנדרון זה נחשב לפסיק רישיה בדרכנן דלא ניח"ל. ובפירוש כתב (ראש עמ' קס"ג ועמ' קס"ד) שהמקילים בזה יש להם על מה שיסמוכו. ומאידך גם ביבי"א לא היקל בפשיטות, אלא רק שמעיקר הדין אפשר להקל והמחמיר תע"ב.

ומה שכתב החולק להעיר על מה שכתב במנוח"א ח"א שנעלם מהיבי"א דברי האגודה, שזה אינו, ונראה כוונתו כיון שביבי"א ח"ד הביאו, ולכן על כרחך להדחק שלא נעלם מעיניו גם בחלק ג' אלא שיש לו איזה חילוק (וכן מבואר בספר ילקוט יוסף, שבת כרך ב' מהדורת תשע"א עמ' שנ"ד). ובאמת שאין הכרח שגם כשכתב את התשובה ביבי"א חלק ג' ראה דברי האגודה. והן עתה זכינו להוצאת שו"ת יבי"א

מהדורא חדשה עם גליונות מכ"ק מרן הגהמ"ח עצמו, ובתשובה בח"ג, הוסיף בהאי לישנא: ושו"ר באגודה פ"ז דשבת (סי' ק"ב) במ"ש דהר"מ אוסר להאכיל התינוק בידים עוגות שכותבין עליהם וכו'. וזה כדברי החק"ל. והדרי בי. עכ"ל. ומבואר שבשעת כתיבת התשובה לא ראה דברי האגודה, וכשראה דבריו חזר בו לרוב צדקתו. ושפיר צדק מוה"ר מנוח"א בהשגתו.

קיג. במנוח"א ח"ג (עמוד קנ"ד פכ"ב הערה 74) כתב להקל ליטול ידיים שיש עליהם לכלוך, וזו אינה דעתו של מרן זיע"א, כמבואר בהליכות עולם ח"ד (פקודי ה"ג). ע"ש.

תשובה: אחר המחילה אין זה נכון, ואין מחלוקת ביניהם בזה, ובמנוח"א שם כתב להקל בהתלכלכו ידיו בצבע, אבל אם היו אותיות כתובות על ידו כתב שנכון להחמיר. ואילו בהליכות עולם שם איירי באותיות כתובות על ידו, ובזה דוקא כתב שיטלם לסעודה באופן שיטול רביעית בבת אחת ולא ינגבם. אך בהתלכלכו ידיו גם הוא מודה שיכול ליטול ידיו ולנגבם כמו שנראה מדבריו בהערה. וכן מבואר חילוק זה בפירוש בחזון עובדיה – שבת חלק ה' (עמ' רכ"ו) בגוף ההלכה.

קיד. במנוח"א ח"ג (עמוד קי"ח ד"ה וראיתי, פ"כ הערה 31) כתב לחלוק על מרן זיע"א בדין צחצוח נעלים במשחה בשבת אם יש חיוב. וראה בשו"ת יבי"א ח"ד (סי' כ"ח ס"ק י"ד).

תשובה: המעיין היטב בדבריהם יראה שאין כל מחלוקת לדינא אם הדבר אסור, רק ביבי"א ס"ל שזה אסור מצד ממרח ובמנוח"א ס"ל שזה אסור מצד מוליד שממיס את המשחה והופכה לנוזל. ולא ידעתי למה מונה המחלוקת מנאה אחר שאין זה מחלוקת לדינא, ועוד שכבר מנאה לעיל בסמוך (אות ק"ז) לגבי צחצוח שינים.

קטו. במנוח"א (עמוד תק"פ) חלק על מרן זיע"א ביביע אומר ח"א לענין פתיחת מקרר חשמלי בשבת בשעה שאין המנוע פועל. לדעת היבי"א הוא מצד חומרא, ולדעת מנוח"א אסור מעיקר הדין.

תשובה: אחר המחילה רבה, גם במנוח"א לא אסר מעיקר הדין, וזו הלשון הכתובה שם: אבל כשאין מנוע המקרר פועל, "נכון מאד" שלא לפתוח את דלת המקרר וכו'. ובהערה כתב בפירוש שמעיקר הדין הדבר מותר וכמ"ש ביבי"א. ואין מחלוקת ביניהם בזה.

קטז. במנוח"א ח"ב (פרק ה' הלכה ד') חלק על מרן זיע"א וכתב לאסור לאסוף פנינים כדין מגבן שאסור משום בונה.

תשובה: אין כל מחלוקת ביניהם בדין זה, ובמנוח"א לא ציין שמרן הגר"ע יוסף חולק בזה, ואדרבה ראיתי בחזון עובדיה – שבת ח"ד (עמוד ק"ה) שכתב בפירוש: אין להשחילן על גבי חוט בשבת משום איסור מתקן מנא. ע"כ. והוא כדברי המנוח"א.

קיז. במנוח"א ח"ב (עמוד רפ"ח) חלק על מרן זיע"א במ"ש בלוי' חן (סי' ס"ה) ובחזו"ע ח"ד (עמוד רפ"ז) דמותר למוהל לרוק על עפר תיחות, דהוי פ"ר דלא ניח"ל בגיבול.

תשובה: בלוי' חן שם הביא דברי הגר"ח בן עטאר בספר ראשון לציון ומרן החיד"א בברכי יוסף שאסרו לעשות כן בשבת. והעיר משום דהוי פסיק רישיה דלא ניח"ל בדרבנן. ע"ש. אלא שהעיר במנוח"א שם, דהרב ראשון לציון נרגש בזה, וכתב דבנ"ד נחשב כמתכוין שהרי רוצה ומתכוין לרקוק ע"ג העפר משום הסוד שבדבר. ומ"מ כתב שעל הטעם השני שכתב בלוי' חן דהו"ל חצי שיעור באיסור דרבנן, בודאי שראוי לסמוך עליו, ועל כן הסיק שהמקילים בזה יש להם ע"מ שיסמוכו. ע"ש. ואם כן אין חולקים לדינא (שהרי גם בלוי' חן נראה שאינו מיקל בפשיטות, וכמו שסיים דבריו, הנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם).

קיח. במנוח"א ח"ג (עמוד קח פרק י"ט הערה 30) בדין כבישת פירות בסוכר, העיר על הטעם שכתב בלוי' חן (אות ס') להקל בדין כבישת פירות בסוכר.

תשובה: לא מצאתי שהעיר במנוח"א שם על טעמו של הרב לוי' חן, ואדרבה כתב על דבריו (הערה 29): ודבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. ע"כ. ואין ביניהם מחלוקת לא בדינא ולא בטעמא. נושמה כוונת מונה המחלוקת למה שנחלק עם הלוי"ח לעיל מיניה לגבי פיזור מלח על חתיכות מלפפון, אלא שאת זה כבר מנה לקמן אות קע"ו.

סימן נח

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

[המשך מחוברת תשרי תשפ"ב סי' ה]

קיט. בענין להאכיל קטן איסור בידים שפסק מרן ביבי"א ח"ג (יו"ד סי' ג' אות ג') ובח"ד (או"ח סי' ל"ח) דשרי, ובמנוח"א ח"א (עמוד תי"ז, תכ"ג בהערה, פ"כ הערה 6 והערה 8) חלק על זה.

תשובה: כבר הביא זה לעיל (אות קי"ב), והבאנו שאכן ביבי"א ח"ג החדש הובא בגליון מכי"ק מרן הגהמ"ח שכתב בפירוש "והדרי בי" מכת דברי האגודה (שמהם הקשה במנוח"א על דבריו).

קכ. בענין עניית אמן אחר ברכה על ההלל בר"ח, שביביע אומר ח"א (סי' כ"ט אות ט') כתב דשוא"ת, ובברכת ה' ח"א (פ"ו הי"ב עמוד רנ"ד) חלק על זה.

תשובה: אם הכוונה לענין ספרדי שמברך על ההלל וספרדיה שמברכת על מ"ע שהז"ג, גם בברכת ה' שם (עמ' רנ"ה) כתב שאין לענות אחריהם אמן. ואם הכוונה על אשכנזי המברך על פי דעת רבותיו ומנהג מקומו, בזה ביאר בברכת ה' טעמו, שכיון שאנו מורים לו לכתחילה לברך ולנהוג כדעת רבותיו, והוא נחשב מחוייב בדבר. ממילא גם האחרים שאינם מחוייבים בדבר עונים אחריו אמן.

ואמנם מה שדימה זאת בברכת ה' לאשה ששמעה מאיש ברכה על מ"ע שהז"ג שאע"פ שהיא אסורה לברך לדעת הרמב"ם ומרן מ"מ כיון שהיא שומעת הברכה מאיש שמחוייב לברך והוא מברך ברכה שצריכה חייבת לענות אמן. לכאורה יש לדחות דשאני התם שהאיש נצטוו לברך, משא"כ בהלל בר"ח, לדעת הרמב"ם גם יוצאי אשכנז אין להם לברך. וכמו שהעיר מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו בהערותיו שבספר ברכת ה' ח"ה (עמ' 199)

61). ע"ש. (ויש עוד מחכמי הדור שמכת קושיא זאת דחו דבריו בתוקף רב. ובאמת שיש ליישב שהרואה יראה שאין זה עיקר טעמו, אלא אחר שהביא שאנו מורים לאשכנזי לברך, אל תדחה ותאמר שמ"מ אנחנו לא נברך כיון שאיננה שייכת לנו, ולזה הביא ראייה מאשה שעונה אמן על האיש ומוכח שכשהמברך שייך בברכה גם מי שלא שייך בברכה יכול לענות. וכן ביאר הה"כ בירחון אור תורה שבט התש"פ ר"ס נ"ח ובקונט' ישיב משה עמ' ט' והלאה. וקרוב לזה כתב הה"כ באו"ת תמוז התשע"ט סי' קי"ט). מ"מ עיקר טעמו נכון מאד, וכמו שהמנהג פשוט לענות אמן על ברכת נטילת לולב של המתפללים אף שרוב האתרוגים בימינו מורכבים, וכן על ברכת התפלין של האשכנזים אף שעשויות הפרשיות כדעת הט"ז ופסולים לדעת מרן, ובכל כיוצא בזה, וכמו שהאריך הרחיב בזה בטוב טעם ודעת בספרא טבא דמו"ר, שו"ת בית נאמן ח"א (חאו"ח סי' א'). וע"ע בקונטרס בגדי ישע (סי' ב'-ד').

קכא. בברכת ה' ח"א (עמוד שמ"ב) חלק על היבי"א במ"ש בח"ו (סי' ט"ו) שהטעם שרווקות מברכות בלי כיסוי ראש הוא שכיון שרגילות בכך אין בזה זלזול בכבוד ה', ואילו הרמ"ה [הרב משה הלוי] חלק על ההסבר הנז' במושג קלות ראש.

תשובה: הנה גם ביבי"א לא כתב בפשיטות שמותרות לברך בלי כיסוי ראש, אלא רק הסיק שאין למחות בידן שיש להן ע"מ שיסמוכו, וטעמו אחר שיש הסוברים שמותר לברך בראש מגולה, וגם כיון שמותרות ללכת בגילוי ראש אין בזה זלזול ח"ו בכבוד השי"ת כשמברכות ומתפללות בגילוי הראש. ובברכת ה' הביא דבריו, ולעומתו הביא מה שכתב בשו"ת איש מצליח ח"א (חאו"ח סי' כ"ה), שאין לחלק בין גברים לנשים, עפ"ד הגמרא בשבת (קנ"ו ע"ב) שהכיסוי עצמו גורם להיות באימה ויראה. וכשמזכיר שם שמים בלי הכנה לאימה ויראה זהו עצמו קלות ראש. ולדינא הסיק בברכת ה' שאין למחות בחוזקה בנשים פנויות שמקילות בזה, אבל ראוי להנהיג בכל מקום שגם הפנויות יכסו ראשן בשעה שמברכות. ע"ש. ובאמת שגם מרן הגר"ע יוסף הגיף ידו שנית בשו"ת יחיה דעת ח"ה (סי' ו'), והזכיר גם מדברי האי"מ (וביבי"א לא הזכירו אלא במילואים בסוף הספר), ואחר שהביא טעמו הראשון הנ"ל, כתב: ואמנם טעם זה יכון כדי שלא למחות בתוקף בידי המקילות בזה וכו'. ע"כ. הרי שהרגיש שטעם זה נרפה הוא, ורק אין

למחות במקילות בתוקף וכדברי הברכ"ה. ואם כן לדברי שני צנתרות הזהב רק אין למחות בחוזקה במקילות, והעיקר לדינא שגם הבנות צריכות לכסות ראשן בשעה שמברכות ומתפללות. וע"ע בדברי מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו בהערות שיח אלעזר בשו"ת איש מצליח הנד"מ ח"א (סי' כ"ג-כ"ד), ובשו"ת מענה לשון ח"א (חאו"ח סי' א'-ג'), ובשו"ת אלישיב הכהן ח"ב (סי' ח'), ובספר דמות הכסא ח"ב (עמ' נ').

וכבר היה מעשה באחד שלא הסכימו לבתו בסמינר לכסות את ראשה בשעה שמתפללת ומברכת. ובצר לו פנה למוה"ר הגר"מ הלוי זצ"ל, ומיד קם ונסע ירושלימה אל מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, אשר מסר בידו מכתב בכי"ק בו כתב: אני מאשר בזה כפסק הלכה לכל הבנות של הספרדים ועדות המזרח, בפרט, שצריך לכסות את ראשן בשעה שמתפללות ובשעה שמזכירות את השם. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב (והובא צילום המכתב בספר האיש משה ח"א עמ' 158).

קכב. בברכת ה' ח"א (עמוד של"ט) בענין ברכה בגילוי ראש, חלק על הבנת הרב ביבי"א (ו', ט"ו) בהבנת המטה יהודה. **תשובה:** הנה בראש דברינו יש להבהיר דלדינא אין מחלוקת ביניהם בזה, וגם לדעת היבי"א דעת מרן ז"ל לאסור להתפלל בראש מגולה (ורק צידד למצוא סמך לבנות הרווקות שלא מכסות ראשן בתפלה שאין למחות בידן בתוקף, וגם בברכת ה' מסכים לזה וכמבואר באות הקודמת). ולא נחלקו רק בהבנת דברי מהר"י עייאש במטה יהודה. וזה לשון המט"י (סי' ב' סק"י): ולא ילך ד"א בגילוי הראש. נראה דדעת הש"ע דגם בזה איכא איסורא וכו'. ומ"ש בסימן צ"א [ס"ג] די"א דיש למחות שלא ליכנס לביהכ"נ בגילוי הראש דוקא בביהכ"נ משום שהוא קבוע לתפלה, התם לענין שמוחין בידו וגוערין בו וכו'. וכן מ"ש עוד שם בס"ו [צ"ל ס"ה] דלא יעמוד בתפלה בראש מגולה, ללמדנו דאע"פ שאינו מהלך אלא עומד דהוי כיושב אסור מפני שהוא עומד לדבר עם המלך בתפלתו. אי נמי בא לאשמועינן אפילו אם דרך בני המקום לעמוד העבד לפני רבו בראש מגולה אינו יכול לעמוד בתפלה כך וכו'. עכ"ל. והמעייין היטב עיניו יחזו שכוונתו להקשות שאחר שהבין בדעת מרן בסי' ב' שאסור מדינא לילך בגילוי הראש, הוקשה לו מסי' צ"א שמרן אסר בס"ג גילוי ראש רק בבביהכ"נ ובס"ה רק בזמן

התפלה, ולא כבסימן ב' שאסור בכל אופן (להבנת המט"י), ולזה תירץ דאסור בכל אופן והתם איירי שיש לגעור בו או אף בשאינו מהלך. ואילו ביבי"א הבין שהוקשה להמט"י סתירה בסי' צ"א בין ס"ג לס"ה. ועל זה העיר בברכ"ה שאחזהמ"ר אין זה מדויק. וכנראה כיון שמהר"י עייאש בלחם יהודה על הרמב"ם הוקשה לו סתירה בסי' צ"א עצמו, חשב ביבי"א שזו כוונתו גם במט"י. ולהאמור אין זה מדויק. ומשו"ת יחו"ד ח"ז (סי' ז' אות א') נראה שהבין דברי המט"י לנכון וכהבנת הברכ"ה. והיא משנה אחרונה.

קכג. לענין ברכת הלבנה אי אמרינן ביה אע"פ שיצא מוציא, בספר ברכת ה' ח"ד (עמוד ס"ו, ובח"א עמוד קע"ד) דחק בדברי המאירי דאיירי דוקא בברכות ק"ש. ואין זו דעתו של מרן זיע"א, עיין חזו"ע (ט"ו בשבט) ויביע אומר ח"ט (סי' ג' אות ב').

תשובה: זה לשון המאירי (ר"ה דף כ"ט ע"א): ברכות תפלה וברכות שבח והודאה כולן הודאה וריצוי הן, ומתוך כן אע"פ שהן חובה אין אדם מוציא את חבירו מהן. פירשו בתלמוד המערב בדין הוא שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו. ומ"מ ש"צ מוציא את שאינו בקי כמו שיתבאר. עכ"ל. ופירש בברכת ה' ח"א שם דבריו, דנראה דכוונתו לברכות ק"ש וכיו"ב שהן דרך שבח ובקשה ולא לשאר ברכות. ע"ש. ואף שבהשקפה ראשונה לכאורה זו אוקימתא, וקשה לסמוך על כך בקום ועשה לדרך ללא הכרח, מ"מ כד מעיינינן פורתא נראה דשפיר קאמר, דמלבד שכן דעת הריטב"א (ר"ה שם) והאו"ז (סי' רס"ב) והג"א (פ"ג דר"ה סי' י"ג) וכן נראה מלשון הרמב"ם (פ"א מהל' ברכות ה"י), וטפי עדיף לן להשוות דעת המאירי לשאר הראשונים. עוד בה, שהרי המאירי הסביר טעמו "בדין הוא שיהא כל אחד מבקש רחמים על עצמו", ואם איתא דאיירי בכל ברכות השבח וההודאה, וכי כל ברכות השבח בקשות רחמים הם. ולכן מסתבר דאיירי גבי ברכות ק"ש דעסיק בהו התם שהם בקשות ריצוי ורחמים. ועוד דהמאירי (ברכות דף נ"ג ע"ב) ס"ל שברכת מאורי האש היא ברכת השבח, ואעפ"כ כתב בר"ה שאע"פ שיצא מוציא. ומוכח כנ"ל. וכבר האריך בזה בשו"ת מגדל חננאל ח"א (סי' ד', ובסוף הספר סי' ה'). עש"ב. ומ"מ כל זה דוקא כשאין חבירו יודע לברך כמ"ש בברכת ה' שם.

קכד. בברכת ה' ח"ד (עמוד רפ"ח טור ב') כתב שמיד שרואה הלבנה צריך לברך, דאין מעבירין על המצוות, וחלק על מ"ש בשו"ת יביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' י"ח).

תשובה: כבר נכפל לעיל (אות ס"ח) לגבי ברכת החמה. וראה מה שכתבנו שם.

קכה. בספר חזון עובדיה על בין המיצרים (עמוד תי"ג) כתב בזה"ל: והראוני בספר ברכת ה' להרה"ג משה לוי, חלק ד', שכתב, שאע"פ שק"ש ותפלה של ערבית קודמים לברכת הלבנה וכו', ולפי מ"ש הגר"י ענגיל ליתנהו להני מילי. תשובה: כבר נכפל באות הקודמת.

קכו. לענין ברכת האילנות, בספר ברכת ה' ח"ד (עמוד ש"ז) כתב לחלוק על החזון עובדיה פסח בענין נפילת הפרחים מהעץ. וראה בספר טבעת המלך (פ"י מברכות הי"ג) ובספרו חזון עובדיה (שבת א' עמוד קצ"ב) וחזון עובדיה פסח (עמוד כ"ז).

תשובה: בברכת ה' שם כתב שאע"פ שבספר האשכול כתב שאין לברך אחר שנפל הפרח והנץ הפרי, מ"מ יחיד הוא בזה, וכיון דס"ת גבן הוא מרן הש"ע שלא שלל את הברכה אלא אחר שגדלו הפירות, וכן מוכח מהרמב"ם ושאר הראשונים, בודאי דהכי נקטינן. ובחזון עובדיה שם כתב לפרש מ"ש מרן ואם איחר לברך "עד אחר שגדלו הפירות" לא יברך עוד, שהכוונה עד אחר שעברה הפריחה והתחילה גדילת הפרי כדברי בעל האשכול. ע"ש. והוא דוחק, שהרי מרן כותב "גדלו הפירות", ודי לנו לפרש שגם בהיותם קטנים ביותר מיקרי שגדלו הפירות, אבל אם אין פרי כלל איך יתכן לקרוא לזה "גדלו הפירות". וטפי עדיף לן לפרושי דברי מרן כפשטן, וכדברי שאר הראשונים, מאשר לדחוק לשונו שיתאים לדברי האשכול. וסברת האשכול יחידאה היא (ובאשכול מהדורת אלבק אין קטע זה כלל). ולכן נראה שאף שלכתחילה יש לברך על הפרחים קודם שיפלו, וכמו שכן המנהג פשוט, מ"מ אם איחר מלברך ולא מצא אלא אילן שנפלו פרחיו ועוד לא ניכרים הפירות יכול לברך בשו"מ. וע"ע בדברי מו"ר נר"ו בספר ה' נסי ח"ב (פרק

ב' הערה 25), ובמה שכתבנו בסוף ספר ברכת ה' ח"ה (סי' י"א), ובקובץ וכתבתם (ניסן תשפ"א עמ' 51 והלאה).

קכו. בברכת ה' ח"ד (עמוד ש"ט) כתב לחלוק על מ"ש בחזון עובדיה והעלה שאינו רשאי לברך על אילן אחד ברכת האילנות. אמנם עיין חזו"ע ט"ו בשבט שכתב בשעת הדחק להקל.

תשובה: אדרבה, בחזון עובדיה – פסח כתב להחמיר שצריך ב' אילנות עפ"ד הרב פתח הדביר שכתוב בגמרא (ברכות דף מ"ג ע"ב) "אילני דמלבלבי" בלשון רבים. ובברכת ה', אף שכתב שאינו מוכרח אחר שיתכן והגמרא נקטה בלשון רבים, משום שבדרך כלל נטועים כמה אילנות, ולא משום שעל אילן אחד אי אפשר לברך. וגם כתוב בגמ' הרואה חכמי ישראל וכו' מלכי ישראל וכו', אף שמברכים על מלך אחד וחכם אחד כמבואר בהמשך הגמרא. מכל מקום למעשה ביטל דעתו מפני דעת מרן החזון עובדיה, כיון שאפשר בקלות להחמיר בזה. ע"ש. וכו' בפרק (עוד לפני שיצא ס' ברכת ה') הייתי באמצע כתיבת ספר פרח מטה אהרן על ברכת האילנות, והיה קשה לי מדנפשאי להחמיר באילן אחד אף בדיעבד, אחר שכל ברכות הראיה נכתבו בלשון רבים חכמי ישראל וימים ונהרות וכו', אף שבכולם מברך אף ביחיד. וכן ראיתי ברא"ה ועוד ראשונים שגרסו "אילנא" בלשון יחיד, ועוד טעמים. אלא שפחדתי להכריע לברך נגד גאון הדור ואנכי צעיר שבכהונה, ולכן שטחתי דברינו קמיה דמו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו (בסיון התש"ס), והסכים עמי שאפשר לברך. וכמובא בפרח מטה אהרן (הערה 70). וע"ע לו בספר ה' נסי ח"ב (פ"ב הערה 12). וגם כשהבאתי ס' פמ"א להסכמה לפני מרן הגר"ע יוסף, לא העלמתי דבר זה ממנו, וציינתי זאת במיוחד. ובהסכמתו לספר לא התייחס לפרט זה. אך אחר זמן הופיע ספרו חזון עובדיה על ברכות, ושם (עמ' תנ"ח) הדר תבריה לגויזיה, ובשפלנו זכר לנו. ע"ש.

ואם כן תמוה מה שכתב מונה המחלוקות שבחזו"ע כתב לברך על אילן אחד ובברכת ה' חלק על דבריו. ואדרבה נהפוך הוא שבחזו"ע כתב לא לברך על אילן אחד, ובברכ"ה נטה להקל לברך אף על אילן אחד ולמעשה ביטל דעתו

מפני דעת החזו"ע. ולבסוף אף החזו"ע חזר בו והסכים שאפשר לברך על אילן אחד כל שלא מוצא ב' אילנות. וכן עיקר.

קכח. בשו"ת תפלה למשה ח"ב (סי' ט"ו) פסק שיש להקדים ספירת העומר לעלינו לשבת, ודלא כמו שכתב בקול סיני דמנהג ירושלים לספור ספירת העומר אחרי עלינו לשבת.

תשובה: המעיין בקול סיני (עמ' 87) יראה שכתב שהמנהג לספור אחר קדיש תתקבל "מסתייע יפה" מדברי רה"ג שבארחות חיים (אות ד'). ורק סיים שאין אחר המנהג שנהגו בירושלים כלום (וכן הוא בחזון עובדיה – יום טוב עמ' רל"ה). ומוכח שסובר שהמנהג לספור אחר תתקבל הוא יותר נכון, וכדברי התפל"מ. ורק סבר שבמקום שנהגו אחרת א"צ לשנות מנהגם. וע"ע למו"ר נר"ו בספר ה' נסי ח"ב (פרק כ"ד הערה 12) שהמנהג לספור אחר תתקבל מפורש גם בש"ע (סי' תפ"ט ס"ט), והיינו טעמא דכל דאפשר לאקדומי מקדמינן כדי שיתקיים יותר מה שכתוב תמימות תהייה כמ"ש המשנ"ב (סק"ב), וגם שלא יברחו המוני העם באמצע עלינו לשבת כמנהג כל השנה ויפסידו הספירה. ע"ש. וע"ע בשו"ת אלישיב הכהן ח"ב (סי' מ"ב מ"ג) באורך.

קכט. בברכת ה' ח"א (עמוד צ"ב) חלק על מ"ש ביביע אומר ח"ג (סי' כ"ז) לענין קטן שהגדיל בספירת העומר.

תשובה: הנה טעמיהם ונימוקיהם מבוארים באריכות בספריהם, והרואה יראה שיש כמה ספיקות לברך, ואין הכרח שבה"ג יורה לא לברך בנ"ד, ושפיר מורינן לברך בס"ס בספירת העומר שיש אומרים שהיא דאורייתא בזה"ז. וגם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו חזון עובדיה – יו"ט (עמ' רכ"ב ורכ"ז) הדר תבריה לגזיזה במקצת, וכתב שאין למחות בקטן שהגדיל בימי הספירה אם ממשיך לספור גם אח"כ בברכה. ע"ש. אם כי לכתחילה לצאת עצמו מידי המחלוקת מהיות טוב נכון שיאמר לחזן שיוציאנו יד"ח, אף שבודאי המברך יש לו ע"מ לסמוך. וכ"כ מו"ר בספר מקור נאמן ח"א (סי' ת"פ). וע"ע בשו"ת אלישיב הכהן ח"ב (סי' מ"ז) באורך.

[המשך יבא אי"ה ובל"נ]

סימן ע

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ב"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

[המשך מחוברת שכט תשפ"ב סי' נה]

קל. בתפלה למשה ח"ד (סי' מ"ח) כתב לחלוק על היבי"א ח"א (סי' ל"ו) וח"ג (סי' ל"ב-ל"ד) ויחו"ד ח"א (סי' נ"ה) והליכו"ע ח"ב (עמוד רל"ט) בענין וידוי בין התקיעות.

תשובה: ביבי"א שם חשש להפסק לדעת הרמב"ם שיש ספק מהי התרועה האמורה בתורה, שברים תרועה או שברים או תרועה. וכן נראה דעת מרן (סי' תקצ"ב ס"ב). ובתפל"מ שם השיב על כך, דאיכא ס"ס, שמא כדעת רב האי שכל הסימנים אמת ושמה כר"ת שהתקיעה הראשונה של תשר"ת עולה לכל סדר וסדר והו"ל התחיל במצוה. וגם להרמב"ם הוי התחיל בהכשר מצוה. ע"ש. וע"ע למו"ר נר"ו בשו"ת בית נאמן ח"א (חאו"ח סי' ל"ו) שכלל לא ברור שמרן תפס כהרמב"ם, ואדרבה מהש"ע (סי' תקצ"ב ס"א) נראה שתפס כרב האי, ואפשר שגם להרמב"ם אין חשש הפסק דא"כ איך אנו מברכים ותוקעים תשר"ת ולא חוששים להפסק בין ברכה לתקיעה. וביבי"א כתב שאין התקיעות הפסק רק בדיבור. אבל מה נענה למקריא התקיעות שמפסיק בדיבור. ועוד דמהזוהר נראה כרב האי, ואיכ"ל דאי חזי ליה הזוהר הוה הדר ביה. ע"ש. וע"ע בקובץ ויען שמואל חלק כ"ד (סי' כ"ב) ובשו"ת אלישיב הכהן ח"ג (סי' י"ט) באורך. ועוד שהוידוי להאר"י הוא בלחש שלא ישמיע לאזניו (כמבואר בשעה"כ והובא בכה"ח סי' תקפ"ד סק"ו), וקיל טפי מדיבור דעלמא.

קלא. בתפלה למשה ח"ד (סי' מ"ג-מ"ה) בענין שליח צבור שטעה וחתם בעשי"ת האל הקדוש חוזר לראש. וחלק על היביע אומר ח"א (או"ח סי' ח') שפסק שחוזר רק לאתה קדוש.

תשובה: ביבי"א פסק שחזור לאתה קדוש, עפ"ד הירושלמי (פרק אין עומדין) ש"צ שטעה בברכת יוצר אור, אם טעה באופנים או מאופנים עד סוף הברכה, א"צ לחזור לראש הברכה אלא מלאל ברוך נעימות, דכיון שאמרו קדושה משם ואילך כתחילת ברכה. וכל שכן בשלוש ברכות ראשונות של העמידה שהם ברכות נפרדות רק שדינם כברכה אחת שאחר קדושה לא יחזור אלא לאתה קדוש. ובתפל"מ שם השיב על דבריו, שדוקא לענין ברכת יוצר חידש הירושלמי שהקדושה נחשבת כחתימה לענין שלא יחזור לראש הברכה, אבל בשלוש ברכות ראשונות של העמידה, אף שיש חתימה ממש והם ברכות נפרדות חוזר לראש, וא"כ גם אם הקדושה תיחשב כחתימה חוזר לראש. וכן מתבאר מדברי כמה מגדולי הראשונים. ואף אם נאמר שיש מחלוקת בדבר, מ"מ אם לא יחזור מראש העמידה אלא מאתה קדוש נמצא אומר שבע עשרה ברכות לבטלה ומוטב להכנס בספק שתי ברכות לבטלה ולא שבע עשרה. וכן דעת מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה נר"ו (ומה שכתב בהליכות עולם ח"ב (עמ' רמ"ט) בשמו שסבר כדבריו, הוא קודם שראה דברי מהר"ם הלוי, וכפי ששמענו מפי קדשו).

קלב. בברכת ה' כתב לחלוק על היביע אומר בענין מי שטעה בעשרת ימי תשובה וחתם האל הקדוש, דאמאי לא חיישינן לדעת חכמי צרפת שאינו חוזר.

תשובה: לא מצאתי בברכת ה' שכתב כן. ולא נראה שיחלוק בזה על היבי"א. ואדרבה מדבריו בתפל"מ (שהובאו באות הקודמת) מוכח דאיהו נמי ס"ל שהטועה בזה צריך לחזור.

קלג. לענין נר חנוכה שכפה עליו כלי, העיר עליו בספר חזון עובדיה על הלכות חנוכה [עמ' קכ"ב] הערה ח'.

תשובה: הכוונה לדברי מוה"ר הגר"מ הלוי בהגהות איש מצליח שבסוף משנ"ב ח"ו (סי' תרע"א), על הנפסק שם שאם מילא קערה שמן והקיפה פתילות ולא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה ואפילו לאחד אינה עולה. וכתבו הרב גן המלך (סי' קנ"א) והפר"ח (סק"ד) שצריך לכבות ולהדליק מחדש עם ברכה. והכה"ח (ס"ק כ"ו) כתב דסב"ל כיון שי"א שא"צ שיעור להדלקה. ונמשך אחריו בשו"ת יבי"א ח"ד (סי' נ"ב אות ה'). והעירו על כך בהגהות אי"מ שמלשון הגמרא נראה דלא יצא כלל. וכן הראשונים שסוברים

שאין שיעור להדלקת נ"ח העתיקו הך מימרא כלשונה, עיין בראבי"ה (סי' תתמ"ג) ובאו"ז (סי' שכ"ב ושכ"ו) ועוד. והוסיפו בשם מהר"מ הלוי להסביר טעמם משום שהרואה אותו מדליק מסתמא מתעכב מעט זמן ולא עובר מעל פניו מיד, וא"כ כשרואה אותו ממשיך להדליק את שאר הפתילות, אומר איגלאי מילתא למפרע שלא התכוין בהדלקת הנר הראשון לצורך מצות חנוכה אלא לצרכו לעשות מדורה. ע"ש. ובחזו"ע כתב לדחות סברתו. ע"ש. ואף אי יהיבנא ליה כל דיליה, הרי עיקר כוונת מהר"מ הלוי רק לחפש טעם והסבר לדברי הראשונים, אך טעמו המרכזי ממה שראינו להראשונים דס"ל דלא בעינן שיעורא, שהעתיקו הך מימרא דאפילו לאחד אינו עולה. ומוכח שלא יצא כלל. ופירושו של הרא"ם הורוויץ בשבת שם דחוק הוא, ומסתימות הראשונים לא נראה כדבריו. ובתשובה כת"י הוספתי בזה, שגם את"ל שאין זה ברור כדבעי, מ"מ איכא ס"ס לברך, שמא כדעת מרן ורוב הראשונים דבעינן שיעורא, ואת"ל כהחולקים, שמא בנ"ד אינהו נמי ס"ל שלא יצא. ואף שיש מחלוקת אם מברכים בס"ס, מ"מ הכא בלא"ה כן נראה עיקר לברך.

קלד. בספר ברכת ה' ח"ד (עמוד ע"ו) כתב להעיר על היבי"א "שלא ירד לחילוק שכתב" בענין הסתירה בדברי המאירי בשבת כג. ומגילה ד. (ד"ה חייב) אם מברכים שהחיינו על עיצומו של יום בחנוכה ובפורים, וחילק שם בין חנוכה לפורים. אך לא שם לב שהמאירי כותב להדיא "והרי אין זה דומה אלא לחנוכה שיש זמן על ההדלקה ולא על היום".

תשובה: באמת שאין חולקים כלל לדינא, רק בברכת ה' יישב את הסתירה בדברי המאירי שלגבי פורים כתב שאין לברך שהחיינו על עצם היום כיון שאין שם כוס לקידוש, ואילו לגבי חנוכה כתב שמברך שהחיינו בלילה הראשון אף שאין לו נרות, דשאני חנוכה שכיון שתיקנו חכמים ברכה על ראיית נר חנוכה, ס"ל להמאירי שתיקנו לברך בזמן הדלקת נר חנוכה אפי' אם אינו רואה שסוף סוף בשעה זו מתפרסם הנס לאחרים. ומה שהעיר מונה המחלוקות על תירוצו שהרי המאירי במגילה כתב להדיא "והרי אין זה דומה אלא לחנוכה שיש זמן על ההדלקה ולא על היום". באמת שבברכת ה' נרגש מזה והעתיק לשון זו, ואעפ"כ תירץ תירוצו. ונראה כוונתו שהמאירי

בשבת כתב לברך בלילה הראשון והיינו בזמן שכולם מדליקים אפילו אינו רואה, אך לא שמכרך על עצם היום, ולכן בחנוכה ביום אינו יכול לברך כיון שלא תיקנו שהחיינו על עצמותו של יום רק בלילה בזמן ההדלקה. וכן ביאר בשו"ת מגדל חננאל ח"א (סי' י' אות ב').

קלה. לענין מי שבירך על חלב תוך ו' שעות לאכילת בשר, שביביע אומר ח"ב (חיו"ד סי' ה'), (וכיו"ב בח"י או"ח סי' ו' וסי' מ"א), וביחווה דעת ח"ד (סי' מ"א עמוד ריב) כתב שיטעם מעט, ובספר ברכת ה' ח"ב (עמוד פד) חלק על דבריו. תשובה: כבר נכפל לעיל (אות נ"ג). ועיין מה שכתבנו שם.

קלו. בברכת ה' ח"ג (עמוד כ' והלאה) פסק שיש לנהוג ערלה בפרי פאפיה, ויש לברך על הפאפיה בורא פרי העץ. וחלק על מ"ש ביחווה דעת ח"ד (סי' נ"ב) שאין דין ערלה בפאפיה.

תשובה: ראשית כל יש להבהיר דלא דק ואין המחלוקת מן הקצה אל הקצה, וגם בברכת ה' פסק לברך על הפאפיה בורא פרי האדמה מספק לחוש לדעת היחוד ודעמיה (עיין שם בהערה 22). ולא נחלקו אלא לענין ערלה, שבשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' ל') וביחוד סמכו בכל כחם על מה שכתב הרב קול אליהו בשם מהר"ש גרמיזאן דאיתא בתוספתא דכל דבר שמוציא פירות תוך שנתו וזריעתו אינו נקרא אילן לענין ערלה אלא ירק. ואילו בשו"ת איש מצליח ח"ב (חיו"ד סי' מ"ה אות י"ב והלאה) ובברכת ה' כתבו שאין לסמוך על סימן זה, אחר שלא נמצא בתוספתא לפנינו, ולא הובאה בגמרא ובשום אחד מן הראשונים, וא"כ גם אם מצאה בכת"י דילמא משבשתא היא, וגם הלשון שהביא ניכר שהיא לשון אחרונים ולא לשון תוספתא, ויתכן ונפלה ט"ס בתיבת "תוספתא" או שהיא לשון מליצה על אותה תוספת שהוסיף הרדב"ז בסוף תשובתו. ואף אם נאמר שכוונתו לתוספתא שמצא באיזה מקום כמוס, מ"מ אחר שלא הביאווה גדולי הפוסקים הרמב"ם והטור ומרן וכו' אין לסמוך עליה, כמ"ש בכסף משנה (פ"ג מהל' עכו"ם ה"ט) שתוספתא שלא הוזכרה בגמרא משמע דלא סמכא היא. ע"ש. ולמעשה בפאפיה המצויה כיום שמיובאת מחו"ל, אפשר להקל לאוכלה לכל הדעות, אחר שיש חלק הניכר שאינם ערלה, וספק ערלה בחו"ל מותר. וכבר

האריך בזה בשו"ת יוסף לקח ח"א (סי' מ"ז) והסכים עמו מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה. ע"ש.

קלז. בברכת ה' ח"ד (עמוד שס"ט) חלק על היביע אומר ופסק לברך שבע ברכות גם כשהחתן והכלה לא אכלו פת. וראה ביבי"א ח"ו (אה"ע ט').

תשובה: הנה ביבי"א החמיר בזה עפ"ד הגר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סי' צ"ג) שכתב שאם החתן לא אוכל עמם אין זה נחשב סעודת נישואין. ע"ש. אלא שבברכת ה' שם הביא שלדעת רוב הראשונים אין צריך שתהיה סעודה עם פת לברך שבע ברכות, וגם להרמב"ם ומרן שסוברים שתקנו שבע ברכות על סעודת פת דוקא, אין כל הכרח שצריך שהחתן והכלה יאכלו פת, אף שבלעדיהם אין שבע ברכות, וכמו שהפנים חדשות אף שבלעדיהם לא מברכים שבע ברכות אין צריך שיאכלו פת. וכן פסקו בפירוש המנהיג הרדב"ז ומהר"י מולכו באהל יוסף. ע"ש. ואחר שכן מתבאר מדברי הראשונים וכמה מגדולי האחרונים, לא חיישינן לסב"ל מפני סברת הגר"ש קלוגר מדנפשיה. ומ"מ מהיות טוב ונכון אם אפשר שיאכלו החתן והכלה כזית פת לכ"ע הכי עדיף, בפרט שסעודת מצוה היא. וכ"כ גיסי הגרא"ב מאדאר בקונטרס ענבי הגפן ח"ב (סי' ח'). ע"ש.

קלח. בברכת ה' ח"ד (עמוד שע"ג) חלק על היבי"א (ג', י"א) במה שציין לכאורה סתירה בשו"ע לענין סעודה שלישית אם חשובה פנים חדשות.

תשובה: אין כל מחלוקת ביניהם לדינא, רק הסבירו הסברים שונים בדעת מרן שפסק בש"ע אה"ע (סי' ס"ב ס"ח) שסעודה שלישית אין נחשבת כפנים חדשות, אף שפסק בש"ע או"ח (סי' רצ"א ס"ה) שצריך לעשות סעודה שלישית בפת. שביבי"א כתב שלענין ברכה חשש למ"ד דא"צ פת. ובברכת ה' כתב דמלשון הב"י באה"ע שכתב "מפני שאינה עיקר כל כך דהא איכא למ"ד דיוצא בה במיני תרגימא", משמע יותר דלכ"ע אינה עיקר כ"כ שגם לסוברים שצריכה פת א"צ להרבות בה.

[המשך יבא אי"ה ובל"נ]

סימן פ

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ג"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרגן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

[המשך מחוברת אדר א' תשפ"ב סי' ע]

קלט. בברכת ה' ח"ד (עמוד שס"ד) חלק על מרן ביביע אומר בדין שבע ברכות שלא בבית חתנים.

תשובה: בתחילה נעמיד דברים על דיוקם שלא ראינו שכתב בזה מרן הגר"ע יוסף ביביע אומר, אלא שכן הובא בשמו בכמה ספרים (וכלשון הרב שמש ומגן ח"ג חאה"ע סי' כ"ד עמ' ר"נ: וחיפשתי בכל ספרי הראש"ל שליט"א ולא מצאתי שדיבר על זה בשום אחד מספריו), ורק לאחרונה זכינו למכתב שכתב בזה בעצמו בקצרה ונרפס בשו"ת יחזקאל דעת חלק ז' (סי' קצ"ד). ובעיקר הנדון, כבר האריכו בזה כמה מחכמי הדור להסביר טעמי שני הצדדים, עיין בשו"ת שמש ומגן שם, ובשו"ת עמק יהושע ח"ה (חאה"ע סי' ז') וח"ו (חאה"ע סי' א'), ובשו"ת בית נאמן ח"א (חאה"ע הערה 16), ובספר ילקוט יוסף – שובע שמחות כרך א' (פרק י"ז הערה ו'), ובשו"ת תרחם ציון (עמ' רכ"ה והלאה), ובשו"ת שיח כהן ח"ג (חאה"ע סי' ג'), ובקובץ ויען שמואל חלק י"ב (סי' ט"ו), ובירחון אור תורה (אייר תשמ"ח סי' קמ"ו), ובשו"ת יוסף לקח ח"ב (סי' ע"ה), ובשו"ת כסף צורי ח"א (סי' כ"ד), ובספר למען ידעו דורותיכם חלק ג' (הערות 58, 59) ועוד. והמעין היטב בדבריהם יראה שאין המחלוקת מן הקצה אל הקצה, ובפירוש כתב מוה"ר הגר"מ הלוי בברכת ה' ח"ד (פ"ה סוף הערה 21), שגם בזמננו אם החתן והכלה מעדיפים שיערכו סעודה בביתם ושיבואו לביתם לשמחם, אין לברך שבע ברכות אלא בביתם. ולא כתב לברך שבע ברכות שלא בבית החתן, אלא אם החתן והכלה שמחים שם יותר מאשר בביתם (וכמו שכן הוא על פי רוב אשר ביתם צר מהכיל). ומאידך גיסא גם מרן הגר"ע יוסף לא שלל דעת הסוברים לברך בכל מכל כל, והמעין היטב בדבריו ביחוד יראה דאזיל ומודה שבמקומות שנהגו לברך יכולים להמשיך במנהגם. ואף במקומות שלא נהגו לברך מודה לברך היכן שהשמחה גדולה, וכבר היה מעשה ובירך בביתו שבע

ברכות לנכדו, וביאר טעמו כיון שהשמחה רבה שהיו שם גדולי תורה ואישי צבור מכובדים, וכמו שכתב בשמו בנו הג"ר יצחק הובא בקובץ בתורתו חלק א' (עמ' רכ"ח). והיה כן כמה פעמים (ע' ביוסף לקח שם). וע"ע בשו"ת ברכת יהודה ח"ה (חאה"ע סי' ט') שכתב שגם אדם מהנוהגים שלא לברך ברכת חתנים שלא בבית חתנים, אם הזדמן למקום שמברכים וכבדוהו לברך יכול לברך. ע"ש. ומו"ר באו"ת (אב תשמ"ח סי' ק"צ) ס"ל שלא יברך. אם כי לקושטא דמילתא מו"ר גופיה ס"ל לברך שלא בבית החתן ושכן המנהג במקומות רבים כמבואר בבית נאמן הנ"ל.

קמ. בברכת ה' ח"ד (עמוד של"ט) חלק על היחוד (א', פ"ט) במ"ש בענין לחלק שבע ברכות לת"ח, וכתב שאין ראיה מדברי הרמב"ם וכו'.

תשובה: עירוב פרשיות שנו כאן, וביחוד איירי לענין שאין חיוב אכילת פת בסעודת פורים, ובזה מודה לו בברכת ה' (עמ' שנ"א) לדינא (עיין להלן אות ק"ע). ושוב נשלח אלי קובץ בית יוסף לשנת התש"פ, וראיתי שם (עמ' צ"ג אות רפ"ב) שתוקן הדבר. ולגבי שבע ברכות לת"ח, הביא בברכת ה' (עמ' ש"מ) דברי הגר"ע יוסף בשו"ת יבי"א ח"ד (חאה"ע סי' ז') וח"ה (חאה"ע סי' י"ב) שיישב המנהג שנהגו עתה לחלק הברכות בין כמה אנשים, דהו"ל כדיעבד כדי לכבד את כל החכמים הנמצאים שם ועשה דכבוד התורה עדיף. והעיר דאדרבה כבודה של תורה שמקיימים הכתובה בה ומה שתיקנו חכמים. ושכן דעת מו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו (ועיין בספרו שו"ת בית נאמן ח"א חאה"ע סי' ג' הערה 14 אמרו כי נעמו). ובאמת שהמעין ביבי"א היטב יראה שאף הוא דעתו כן מעיקר הדין, ורק כתב ליישב המנהג שנהגו דהו"ל כדיעבד מפני כבוד התורה. אך יותר נכון שלא לחלק. וכן שמעתי שבשנתו האחרונה התקיימה חתונת נכדו (בת בנו הג"ר משה), והיו שם הרבה רבנים גדולים, שלא יספיקו השבע ברכות אפילו למקצתם, ואמר שכיון שיש כאן הרבה רבנים ואי אפשר לכבד את כולם, הוא יברך את כל הברכות (כך שמעתי בזמנו ממו"ח הגאון הרא"ם). וע"ע בקונטרס בגדי ישע (מאמר כ"א).

קמא. בתפלה למשה ח"ה (סי' נ"ח-נ"ט) כתב לחלוק על מרן ביבי"א ח"ו (חו"מ סי' ו') לענין מפעל הפיס.

תשובה: הנה בתפל"מ כתב לחלוק על תשובת מרן הגר"ע יוסף בזה שפורסמה בעתון ערב שבת שהעלה לאסור לדעת מרן בחו"מ (סי' ש"ע סעיפים א' ב') שהמשחק בקוביא הוא גזלן מדבריהם, והוא יצא ללמד זכות על מנהג ישראל

המקילים בזה, עפ"ד מן (סי' ר"ז סעיף י"א), דנדון דידן שאני שהכסף של המשתתפים בהגדלה כבר נמצא ביד המפעל ואינם יכולים לחזור בהם, ובכה"ג לא חשיב אסמכתא. ושלח דבריו לפני הגרע"י (וכן פירסם דבריו לאחר מכן באו"ת אלול תשד"מ סי' קל"ד), והשיב על דבריו ביבי"א שם (אות ו') כדרכה של תורה וכתב לחלק בין הנדונים. ע"ש. ויש שכתבו להשיב על דברי היבי"א בזה, עיין בשו"ת ויזרע יצחק פינחס חלק א' (חחו"מ סוף סי' י"ג), ובשו"ת משפט שלמה זעפראני ח"ג (סי' ט'), ובשו"ת פתוחי משפט ח"א (סי' י"ג), ובשו"ת אמרי דעת זכאי (חו"מ סי' ה'), ובשו"ת נור כהן ח"א (חחו"מ סי' ג'), ובשו"ת שערי יושר ח"ד (סי' קל"ו), ועוד. וע"ע למר בריה דרבינא בספר שלחן המערכת ח"א (מע' א' סוף אות רמ"ח), שהביא משם בנו (אשר שמו כשם רבו זקנו מן היבי"א), שאם המוכרים בדוכנים קונים את הכרטיסים מיד מפעל הפיס יתכן ואפשר להקל לכ"ע. ע"ש. וע"ע בספר יוסף לקח - מועדים חלק ב' (סי' מ"א אות ד') ששמע קלא דלא פסיק שכיום גם מן היבי"א ס"ל להחיר לקנות כרטיס פיס. והביא ג' עדויות על כך. ע"ש. וכן בספר החוט המשולש חלק ג' (שערי עזרא סוף סי' כ"ה) כתב ששאל את מן היבי"א באמצעות מזכירו ואמר לו להקל. אך מדבריהם משמע שלא חזר בו מעצם נימוקיו ביבי"א, אלא כיון שעושים בכסף זה הרבה מצוות כגון החזקת ת"ת ובניית מקואות ועוד, ובכה"ג אדם גמר ומקני בלב שלם. ע"ש. וע"ע באו"ת (שבט התשע"ד סי' ס"ד עמ' תמ"ט). ובלא"ה הגרע"י יוסף לא שלל דעת המקילים לגמרי, ובתשובה בעל פה התיר לספרדי לעבוד במכירת כרטיסים (עיין בשו"ת מעין אומר חלק י' פרק ב' סי' י"א). וכל שכן בצירוף מה שהשתנה הענין היום לטובה שסובר שאף מותר לקנות ובטלה מחלוקת. רק יש להביא בזה לשון מו"ר בספר מקור נאמן ח"א (סי' תתל"א): הגרע"י יוסף (נר"ו) אוסר, וכמה שמדויקים בזה מפסידים כפליים אח"כ, כמו שהורה הנסיון. ע"כ.

קמב. בדין ספק ספיקא שקול פסק דבעינן שיהיו שני הספיקות שקולים, וחלק על היביע אומר בזה. וראה ביביע אומר ח"י (סי' מ"א).

תשובה: נראה הכוונה לדברי מהר"ם הלוי זצ"ל בספר יוסף דעת (סי' ח'). ובאמת שענין זה סובל אריכות גדולה, ויש ראיות מהראשונים וגדולי האחרונים לכאן ולכאן, ובמסגרת זו קצר המצע מהשתרע, ובספר הוראה ברורה על תערוכות (כללי הספיקות, ביאור הלכה הארוך סעיף ל"ג) נשארו בזה בצ"ע לדינא. ולאחרונה נכתבו כמה מאמרים ארוכים בזה, ראה לרב שלום מזרחי באור תורה (תשרי תש"פ סי' ח') שהאריך להוכיח מראשונים רבים וגדולי האחרונים שצריך שיהיו הספיקות שקולים.

ואחריו קמו כמה חכמים לפרוך דבריו, ראה בספר יוסף לקח – מועדים חלק ג' (סי' פ"ג) ובקובץ שואל ומשיב חלק י"א (סי' צ"ב-צ"ז, וביחוד בסי' צ"ג במאמר הרב נאמן מאדאר), שיש חילוק בין המקרים, ורק אם הוא מיעוט רחוק וכיוצא אינו מצטרף לס"ס. ועכ"פ יש מקרים דלכ"ע מצרפים מיעוט כגון שהספק הראשון מחצה ודאי שייסדו מלכו של עולם. ועוד האריכו בזה טובא (וע"ע באו"ת אדר תשפ"א סי' ק"ה). וראה למו"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו במכתב שבראש ספר יוסף דעת למהר"מ הלוי, ששיבח דבריו בענין זה שדבריו ישרים וברורים, ואעפ"כ בספרו אסף המזכיר (מערכת ספק ספיקא) כתב שפשטה ההוראה לצרף לס"ס ספק שאינו שקול וכדברי הגר"ע יוסף. וראה עוד במאמרו באו"ת (שבט תשפ"א סי' נ"ז ובהערה בסוף המאמר שם).

קמג. שעון שבת – שבמנוח"א ח"א (עמוד תקפ"ח) כתב שאין להתיר לסובב את הכפתור בשעה שהזרם מנותק, ולא מהגי תנאי שיוכל לסבב הכפתור בשבת, אך דעת מרן זיע"א ביביע אומר ח"ז דמהגי תנאי.

תשובה: כבר נכפל לעיל (אות צ"ג), וראה בדברינו שם דלא דק בזה מונה המחלוקת.

קמד. ענידת שעון אלקטרוני בשבת, שבשו"ת יחווה דעת ח"ב (סי' מ"ט) היקל לסלטלו בשבת, ואילו בשו"ת תפלה למשה [חלק א' סי' כ"ג] חשש בזה משום סלטול מוקצה, דהשעון חשיב כבסיס לבטרייה.

תשובה: אדרבא בתפל"מ שם כתב שאין השעון נחשב בסיס לבטרייה, רק במהדורא שניה הוסיף בין סוגריים שהציע דבריו לפני מו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, ולא היתה דעתו נוחה מההיתר, שמלבד שיש לדון בזה מצד מוקצה, יש בזה גם זילותא דשבת ופירצה בחומות השבת וכו'. ולכן ביטל דעתו מפני דעת מו"ר. וע"ע למו"ר במבוא למשנ"ב ח"ג עם הגהות איש מצליח באורך.

קמה. בספריו בכמה דוכתי תפס בפשיטות שהעיקר לדינא דספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא וכדעת ערך השלחן, וחלק על טהרת הבית ח"ב בזה.

תשובה: לא צויין היכן הם אותם "כמה דוכתי" שתפס כן בספריו, ואדרבה בספרו יוסף דעת (סי' ג' אות ט' וסי' ט' אות ד') העלה בדעת מרן דסד"א לחומרא מדרבנן, וכדעת מרן הגר"ע יוסף. ע"ש.

סימן צה

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ג"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

[המשך מחוברת אדר ב' תשפ"ב סי' פ]

קמו. לענין ברכה אחרונה אחר אכילת שלוח, שבברכת ה' ח"ב (עמוד קכ"ח) כתב שיש ספק בזה ולא יברך. וזה שלא כדעת מרן זיע"א. וראה בהליכות עולם ח"א (עמוד מ"ב) ובחזון עובדיה ברכות (עמוד קפ"ג).

תשובה: הנה בברכת ה' ביאר טעמו, שאף שרוב הראשונים ומרן ס"ל לברך בורא נפשות, מ"מ כיון שרש"י בספר הפרדס ורב עמרם וראב"ן ס"ל לברך מעין שלוש, ומרן לא ראה דבריהם רק ראה דברי התוס' והרא"ש שהסתפקו בזה, יש לומר שאילו היה רואה דברי הסוברים לברך מעין שלוש היה חושש לדעתם. ע"ש. ובחזון עובדיה שם מסתמך ואזיל בכל עוז על סברת רוב הראשונים ומרן, וכתב שאע"פ שבספר אור לציון כתב שלא יברך כלל מפני ספקם של התוס', אין דבריו מוכרחים ולא ראה להקת הראשונים שכולם עומדים בשיטת הרמב"ם. ע"ש. אך גם מעיני קדשו נעלמו דברי הראשונים שהביא בזה בברכת ה' שכתבו שיברך מעין שלוש. ומר בריה דרבינא בספר הלכה ברורה חלק י' (סי' ר"ח, בירור הלכה ס"ק י"ד) גם העיר בזה על רבי אבהו מראשונים אלו ועוד אחרים שכתבו בפירוש לברך מעין שלוש. ומ"מ כתב לקיים פסק מרן לברך נפשות, שיש בזה ספק ספיקא, שמא כרוב הראשונים שסוברים לברך נפשות, ואת"ל שאינו מברך נפשות אלא מעין שלוש, שמא ברכת נפשות פוטרת במקום מעין שלוש, ואחר שכן נראה דעת מרן אפשר לסמוך על זה אפילו לכתחילה. ע"ש. ואף שדברי פי חכם חן, לפענ"ד עדיין אין זה ברור כל כך, אחר שמרן לא ראה ראשונים אלו, ואם היה רואה יתכן והיה חושש לדעתם. ועכ"פ גם לולא זה מרן כתב בבית יוסף על דברי התוס' הרא"ש והרשב"א "והכי נקטינן", שכן יש להחמיר עכ"פ לכתחילה לחוש לדעתם (והיינו רק דרך חומרא כדמוכח מלשונו בש"ע. וכ"כ בברכת ה' שם. וע"ע בשו"ת ויען הכהן ח"ב סוף סי' כ"ח. ודו"ק). וכל שכן בהגלות נגלות דברי הראשונים הנ"ל. ולכן למעשה יש להשתדל בכל עוז

לאוכלם בתוך הסעודה ולפוטרים בברהמ"ז או לאכול או לשנות יותר מכשיעור מדבר אחר שברכתו האחרונה בורא נפשות כמ"ש בברכ"ה שם.

קמז. בברכת ה' ח"ד (עמוד קיג) השיג על הספר חזון עובדיה [על ההגדה עמ' קל"ג, ובמהדורא החדשה דיני קדש סעיף ל"ד] לענין שכח לברך ברכת שהחיינו בליל פסח.

תשובה: בחזון עובדיה שם כתב משם הרב ערוגות הבושם, שאם נזכר שלא בירך שהחיינו אחר שבירך אשר גאלנו, לא יברך שהחיינו, כיון שנפטר בברכת אשר גאלנו. וסיים: ומה דמוכת בגמ' עירובין (מ' ע"ב) דאומר זמן כל שבעה אפי' בפסח, היינו כששכח לומר ברכת אשר גאלנו. ועל זה העיר בברכת ה' שדוחק גדול להעמיד דברי הגמ' עירובין במי ששכח לומר אשר גאלנו, דכולי האי לא הו"ל למיסתם, וכל שכן שדוחק להעמיס כן בדברי המאירי שכתב כן דרך פסק ובודאי שהיה לו לפרש דבריו ולא לסתום כל כך, ועל כרחק דמיירי אפי' כשאמר ברכת אשר גאלנו. עכ"ד. וכן העיר בזה מו"ר נר"ו בספר ה' נסי חלק ב' (פרק כ"ג הערה 53) שהוא דוחק גדול, ולא שבקינן גמרא ערוכה שבידינו ומהדרינן אפירכי ושינויי. ונראה יותר דהרב ערוגת הבושם אישתמיט מיניה גמרא דעירובין הנ"ל, ולא הזכירה בדבריו. ע"ש. ובאמת גם בחזו"ע נרגש בדוחק דבריו ואחר שתירץ כן כתב "וצ"ע", ובחזו"ע מהדורא חדשה הוסיף בפירוש שתירוצו זה דחוק. וא"כ אחר שמפשט הגמרא כן נראה, וכפי הנראה הרב ערוגת הבושם לא ראה סוגיא זו (והוא סיים שם ולדינא צ"ע וכו', ואם היה רואה הגמרא לא היה מסתפק), הכי נקטינן.

קמח. במנוח"א (עמוד תקע"ח) כתב שיש להחמיר שלא לעלות או לרדת במעלית אוטומטית בשבת וכו'. וזה שלא כדעת מרן זיע"א שמעיקר הדין היקל בזה, ורק בדרך חומרא כתב לענין ירידה שטוב להחמיר.

תשובה: הנה בתחילה יש להבהיר שמה שכתב במנוח"א, הוא לפני שכתב בזה מרן הגר"ע יוסף בספריו. ועכ"פ כמעט ואין הבדל ביניהם לדינא, רק איזה דבר דק. שבמנוח"א כתב להקל במקום צורך גדול לעלות, אבל לא לרדת, וגם בזה מודה שיש פנים לדברי המתירים רק שאין דבריהם מוכרחים כל כך ולכן יש להחמיר (וכלשונו בהערה). וכן מרן הגר"ע יוסף לא התיר בפשיטות לעלות, ובספר הליכות עולם ח"ד (עמ' קנ"ח) הביא דברי האוסרים אף לעלות, ולא התיר אלא לחולה או יולדת שהגיעו לבית חולים דאיירי בהו, ולשאר אינשי לא התיר להדיא עכ"פ, וידוע שגם

הוא לא היה עולה (וכמ"ש מו"ר במבוא למשנ"ב ח"ג עם הגהות איש מצליח). וא"כ אין מדויק לומר שהיקל בפשיטות ורק בדרך ירידה כתב שטוב להחמיר. אלא בעליה היקל לחולה או ליולדת, ואעפ"כ סיים גם להם "אבל לרדת נכון להחמיר". וא"כ אף במקום צורך סובר שנכון להחמיר בירידה. וע"ע לו בשו"ת יביע אומר חלק י"א (תאו"ח סי' כ"ד) שכתב כמה צדדים להקל, אך מיד בסיום נוסח השאלה כתב: תשובה זו צ"ע למעשה לאחר שנתגלו לי כמה ספיקות בנדון, מחמת המציאות הטכנית בנדון. ע"כ. ונראה שהתשובה בהליכות עולם היא משנתו האחרונה, ודבריו שם קרובים מאד למה שכתב במנוח"א.

קמט. במנוח"א ח"א [צ"ל ח"ב] (עמוד קס"ב) העיר על הלויית חן שלא זכר הקושיא מבוסר ומלילות וכו'.

תשובה: כבר נכפל לעיל (אות ק"ג – נד' באור תורה אב תשפ"א סי' קכא, עמ' תחקעז). ועיין שם בדברינו.

קנ. בברכת ה' ח"ג (עמוד של"ג) העיר על היביע אומר (ה', י"ז) בענין שתיית מים באמצע אכילת הכוסכוס.

תשובה: אף שהעיר שם בטעמו של היבי"א, לא חלק עליו לדינא, אלא כתב לברך על המים, וסיים: וכן פסק מרן הגאון יביע אומר. ע"ש. וע"ע למו"ר בספר מקור נאמן חלק א' (סי' רצ"ב ובמילואים שם) שלמעשה יש לחוש לחולקים, וישתה מים קודם שיתחיל לאכול את הכוסכוס ויצא יד"ח כולם. ע"ש.

קנא. בברכת ה' ח"ב (פ"א הלכה כ"ז) פסק דמי ששכח ובירך על מאכל או משקה קודם תפלת שחרית ונזכר שעדיין לא התפלל, אסור לו לטעום כלום מהם. וראה ביביע אומר ח"י (סי' ו' עמוד ז ובסימן מ"א).

תשובה: כבר נכפל לעיל (אות נ"א – נד' באור תורה סיון תשפ"א סי' צז, עמ' תשפא). ועיין שם בדברינו.

קנב. בברכת ה' ח"ג (עמוד צ"ח) פסק לברך על לידר בורא פרי העץ, ובחזו"ע [עמ' קל"ו] פסק לברך שהכל.

תשובה: בברכת ה' פסק כן עפ"ד מרן (סי' ר"ד סעיף י"א) ודעמיה שגם על פירות מרוסקים מברכים את ברכתם הראויה להם. וגם מרן הגר"ע יוסף הכי סבירא ליה בשו"ת יביע אומר ח"ז (תאו"ח סי' כ"ט), ורק לענין לידר הביא את דברי הרב ברכת

יוסף שאף שנעשה ממשמש, כיון שיש לו טעם שונה ושם חדש ופנים חדשות, גם לדעת מרן מברכים שהכל. אלא שבברכת ה' העיר שלדעת מרן אין חילוק בזה וכדמוכח מהב"י. ובאמת שאף הגר"ע יוסף סיים שהמברך כברכתם הראויה להם יש לו ע"מ שיסמוך. ומר בריה דרבינא בספר הלכה ברורה חלק י' (סי' ר"ב, בירור הלכה אות כ"ט) העיר דהחזו"ע גופיה (עמ' קס"ג) גבי ריבת חבושים פסק שמברכים עליה העץ כדעת מרן. והציע הדברים לפני מר אביו, ואמר לו שאף הוא לא נתכוין אלא במיני לידר המצויים שמוסיפים להם הרבה סוכר ותבלינים עד שנשתנה טעמם לגמרי, והם כשאר מיני מתיקה שמברכים עליהם שהכל. אבל אם ניכר טעמו של הפרי גם הוא מודה שמברכים עץ. ע"ש. וא"כ לא פליגי בהא מילתא.

קנג. בברכת ה' ח"ג (עמוד ק') בענין מה שפסק לברך על טחינה "האדמה". ובחזו"ע [שם] פסק לברך שהכל.

תשובה: בחזו"ע ביאר טעמו ע"פ האחרונים שכל שנימוח ונעשה כעין משקה, אין שם אוכל עליו, ומברך שהכל. ע"ש. ואילו בברכת ה' שם כתב: טחינה שעשויה משומשומין שהתרסקו היטב, אבל לא נימוחו כ"כ עד שראויים לשתיה, עדיין שם פרי עליה וצריך לברך עליה בפה"א כברכת השומשומים. ע"כ. הרי דאיירי באופן שעדיין לא נעשתה משקה. וכן בספר הלכה ברורה ח"י (סי' ר"ב, בירור הלכה סוף אות ל') הביא מה שכתב בברכ"ה, וכתב, נראה שאף הוא לא נתכוין לטחינה שמוסיפים בה הרבה מים ולימון. ע"ש. וא"כ לא פליגי בהא מילתא.

קנד. בברכת ה' ח"ג (עמוד קט"ז) כתב דהמוצץ פרי יברך העץ. ובשו"ת יביע אומר (ח', כ"ה) פסק לברך שהכל.

תשובה: אדרבה המעיין ברכת ה' חלק ב' (פרק א' סעיף י"ז) יראה שפסק לברך שהכל. וכתב (הערה 65): וכן הסכים מרן הראש"ל (נר"ו) בשו"ת יביע אומר חלק ח'. ע"כ. ומה שכתב בברכ"ה ח"ג לברך העץ, הוא לענין ענבים בלבד, כיון שהספק הוא אם לברך העץ או הגפן, ולכן עדיף לברך העץ שהיא ברכה יותר כללית. ושכ"פ בספר אור לציון ח"ב (פרק י"ד ס"ז). ע"ש. וגם היבי"א מודה לזה, שהביא ביבי"א שם (סוף אות ד') דברי הרב אור לציון בזה גבי ענבים. וסיים "ונכון". וא"כ אין כל מחלוקת ביניהם בזה.

סימן קה

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ג"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

[המשך מחוברת ניסן תשפ"ב סי' צה]

קנה. בענין ברכה על פירות הגדלים בעציץ שאינו נקוב, כתב ביחוד דעת שמברכים עליהם כברכתם, בשונה מגידולי מים (יחוד ו', י"ב). אך בברכת ה' ח"ג (עמוד קמ"ז) כתב לא הבנתי מה החילוק בין גידולי עציץ שאינו נקוב לגידולי מים.

תשובה: המעיין בברכת ה' שם יראה שאף שכתב כן בתחילה, מ"מ כדרכו בקודש לעיין היטב בדברי מרן הגר"ע יוסף, בא לכלל ישוב על פי לשונו ביחוד, שנראה שמחלק בין דבר שגדל עכ"פ מעפר הארץ, לבין דבר שגדל בשמים או בים שאין לו שום שייכות לארץ. רק העיר שעדיין אין זה מספיק, שסוף סוף עפר שבעציץ שאינו נקוב אינו נקרא "ארץ" ולא "אדמה" אלא "עפר הארץ" ולמטוניה דהיחוד היה צריך לברך על פת שלו המוציא לחם "מן עפר הארץ", ועל ירקות שלו "בורא פרי עפר הארץ", וממה שמברכים עליו המוציא לחם מן הארץ ובורא פרי האדמה, על כרחך שכל שנוצר מכח דבר שגדל ויצא מן הארץ הוא שפיר בכלל פרי הארץ והאדמה, ולפי"ז גם על ירקות שגדלו במים יש לברך בפה"א. עכת"ד. וכנראה דס"ל להיחוד דכיון דסוף סוף מונח שם עפר הבא מן הארץ שפיר קרינן ביה המוציא לחם מן הארץ, היינו מהעפר שבא מהארץ. משא"כ גידולי מים שאין לו שום שייכות לארץ. וע"ע למור"ר נר"ו בשו"ת בית נאמן חלק א' (חאו"ח סי' י"ט עמ' צ"ז וצ"ט) שדעתו נוטה לדעת מרן הגר"ע יוסף, אף שהראה פנים (עמ' צ"ז) גם לסברת מוה"ר ברכת ה'. ע"ש. ובאמת שאין המחלוקת מן הקצה אל הקצה, וגם ביחוד מודה שאם בירך על גידולי מים ברכתם שהיא בפה"ע ובפה"א יצא. ומאידך בודאי שאם בירך שהכל יצא יד"ח לכ"ע. ועל כן אף שכן נכון לעשות לכתחילה, המברך בפה"ע ובפה"א יש לו ע"מ לסמוך.

קנו. בברכת ה' ח"ג (עמוד קמ"ז) חלק על מין ויע"א וכתב שלדעתו אם בירך על פירות מים ברכת אדמה לא יצא.

תשובה: לא דק כלל מונה המחלוקות בזה, שלא הסיק כן בברכת ה', רק כתב להשיג על מה שכתב ביחוד"ד שבדיעבד אם בירך על גידולי מים בפה"א יצא דלא גריעי מכמהין ופטירות שבדיעבד אם בירך עליהם בפה"א יצא. ועל זה השיג שמלבד שאם בירך על כמהין ופטירות לא יצא, מ"מ גם אם נאמר ששם יצא מ"מ הם יונקים מלחות הארץ ואין זה דומה לגידולי מים שאין להם קשר עם הארץ. אך איהו גופיה בודאי דס"ל שאם בירך על פירות מים אדמה יצא כדעת היחוד"ד, ואף סובר שכן יש לברך לכתחילה. וע"ע בחזון עובדיה – ברכות (עמ' קי"ט) מה שביאר דבריו בזה.

קנו. בברכת ה' ח"ג (עמוד קס"ז) הביא דברי הרב (ביחוד"ד ו' עמוד ע"ט, וביבי"א ח', כ"ג) שאם בירך על כמהין ופטירות אדמה יצא, וחלק על דבריו. [ובאמת דבזה בחזון עובדיה ברכות עמוד קנ"ה חזר בו מדין זה וכתב שלא יצא].

תשובה: כבר כתב לנכון מונה המחלוקות שבחזון עובדיה הדר הוא לכל חסידי והעלה כמו שכתב בספר ברכת ה'. ובטלה מחלוקת. [ושוב נשלח אלי קובץ בית יוסף התש"ף, ושם (בסופו עמ' פ"ח אות רע"ב) התרעמו עכ"פ איך חלק בברכ"ה לפני שחזר בו בחזון"ע. ולא הבנתי קושיתם, ואדרבה בזכות שפירסם השגתו על היחוד"ד, שב הגר"ע יוסף לעיין בהאי מילתא וראה שצדקו דברי מזה"ר ברכת ה' וכתב כדבריו. ואדרבה רואים מכאן שאין להמנע מלהשיג אחר העיון היטב וכדרכה של תורה].

קנה. בברכת ה' ח"ג (עמוד קס"ח) בענין מי שבירך על בננה או תות "העץ" שמין כתב (יבי"א ז' [צ"ל ח'], עמוד קכ"ג) שיש לחוש לדעת הרא"ש שסובר שברכת הבננה "העץ" ולא יחזור לברך, וכתב עליו בברכת ה' "לא שייך לחוש לדעת הרא"ש". ובשו"ת עטרת יוסף (עמוד שד"מ) העיר על דברי הברכ"ה.

תשובה: הנני לבאר מחלוקתם, שביבי"א כתב להשיג על דברי הרב אור לציון שכתב שאנו מחשיבים את הבננה פרי האדמה ודאי, שהרי איננו אוסרים את הבננה

מצד ספק עולה בא"י. והשיג על דבריו, שמבואר בפוסקים שמברכים אדמה מכח ספק, ומה שלא נהגו להחמיר מצד עולה, משום שדברי הגאונים דברי קבלה הם, וסברתם מכרעת להחשב עכ"פ כדעת רוב הפוסקים, ולא החמירו בספק עולה בא"י אלא בספק שקול, אבל בדיני ברכות אמרינן סב"ל אפילו נגד רוב הפוסקים. הלכך אם בירך בדיעבד על הבננה בפה"ע יצא יד"ח. עכת"ד. ובברכת ה' השיג על דבריו, שכל זה דוקא לענין מי שבירך בפה"ע על פרי העץ וכיון לפטור גם את הבננה בחושבו שברכתה בפה"ע, וכיון שלכל הדעות אין ברכתו לבטלה, א"כ יש לחוש לדעת הרא"ש ודעמיה ולא לברך על הבננה בפה"א, וגם לחוש לדעת הגאונים שנחשבת בפה"א ולא לאכול ממנה על סמך ברכת בפה"ע שבירך. אבל בג"ד שבירך בפה"ע על הבננה ולדעת הגאונים ברכתו היתה לבטלה, ואם יטעם ממנה על סמך ברכה זו הוא מוסיף על חטאו ועובר גם על איסור הנאה מהעוה"ז בלא ברכה, א"כ לא שייך כבר לחוש לדעת הרא"ש ולאכול ממנה בלי ברכה שא"כ הוא עובר על איסור הנאה מהעוה"ז בלי ברכה שהלכה כמותם, אלא יאמר בשכמל"ו ויברך בפה"א. עכת"ד. והנה בכללי ספק ברכות להקל חזי הוית שבברכת ה' חלק א' (פרק ב' סעיף ד') כתב, כשיש ספק בברכה מחמת מחלוקת פוסקים, שייך הכלל ספק ברכות להקל, ואסור לברך. ואפי' אם דעת רוב הפוסקים לברך, צריך לחוש לדעת המיעוט ולא לברך. ומ"מ בברכה שלפני הנאה מאכילה ושתיה וריח אם דעת רוב הפוסקים לברך, אע"פ שצריך לחוש לדעת מיעוט הפוסקים ולא לברך, מ"מ צריך גם להחמיר כדעת רוב הפוסקים ולא ליהנות מהדבר המסופק בלי ברכה, לפיכך לא יברך ולא יהנה. ע"ש. ונראה דבג"ד סבר שלא יהנה כיון שלדעת הגאונים דאזלינן בתרייהו ברכתו לבטלה. אלא דמאידך גיסא יש לומר כיון שאיסור הנאה מהעוה"ז בלא ברכה הוא רק מדרבנן (כמבואר בברכת ה' חלק א' שם הערה 5), ואילו ברכה לבטלה י"א דהויא מה"ת (וכן נראה דעת מרן, עיין בשו"ת בית נאמן ח"א חאו"ח סי' כ"א), ובג"ד יש כמה ראשונים שסוברים שיצא יד"ח הברכה כשבירך על הבננה בפה"ע ואם לא יברך יהיה ברכה לבטלה, לכאורה נראה להורות שיטעם משהו שלא תהיה הברכה לבטלה אליבא דהרא"ש ודעמיה (ובפרט שכן מתבאר מדברי בב"י סי' קס"ז כמ"ש בספר עטרת יוסף הנז'). ומאידך גיסא לא ימשיך לאכול עוד כדי לחוש לדעת הגאונים דאזלינן בתרייהו בהא מילתא.

קנט. במנוח"א (ח"א עמוד קל"א ובספר ברכת ה' ח"ב פרק ד' הלכה ט"ז) כתב שאם לא ידוע אם הביא שתי שערות אינו יכול לקדש. וזה שלא כדעת מרן זיע"א שפוסק דחזקה דרבא אלימתא אף לכתחילה.

תשובה: אחר המחילה ממונה המחלוקות, בשעה שכתב זאת מוה"ר הגר"מ הלוי גם מרן הגר"ע יוסף סבר הכי, ובמנוח"א ציין לספר לוית חן (סי' י"ג) שכך כתב (וכן מבואר בהליכות עולם ח"ג עמ' ח' ועוד ^{מספריו}). אלא שאחר שנים רבות הגר"ע יוסף חזר בו ובספר חזון עובדיה – שבת חלק ב' (עמ' מ"ז) כתב להקל בזה. וכיון שכן "וכי זו תיקרא מחלוקת? ! ואי תימא הכי, א"כ תאמר דהרב סותר דברי עצמו. אלא ודאי כיון דבתחילה סבר כך, וכעת חזר בו, אין זו מחלוקת" (לשון גיסי הגרא"ב מאדאר באו"ת אדר תשע"ח סי' נ"ח עמ' תנב אות ג). ולדינא אף שבחזו"ע כתב בגוף ההלכה שיכולים להוציא אפילו במצוה דאורייתא, אין זה כחזר לי שהוא "אף לכתחילה" כדברי מונה המחלוקות, שהרי בהערה הביא גם דברי החולקים, ובסוף ההערה סיים שעכ"פ כשהאיש או האשה התפללו, בודאי שהנער הבר מצוה שהגיע לכלל שנים, יכול להוציאם יד"ח. ומשמע שלולי זה יש ענין להחמיר עכ"פ לכתחילה כל שיכול לצאת על ידי גדול שכחור שהביא ב' שערות.

קס. אם שכחו לנתק את הנורה שבמקדח חשמלי לפני השבת, ראה במנוח"א ח"א (עמוד תקפ"ב). וראה בשו"ת יביע אומר ח"ד (ר"ס ל"ד). (וכ"כ ביבי"א ח"ט סי' ק"ח ס"ק קפ"ז).

תשובה: בהיות והדברים חתומים, ראיתי לנכון לבאר שורש מחלוקתם ומזה תראה כי כמעט ולא פליגי בהא מילתא, דבמנוח"א כתב להקל בזה, שכן שמע ממו"ר ועט"ר הגאון הנאמ"ן נר"ו, דלדעת הערוך מותר גם לגדול לפתוח את דלת המקדח, כיון שאינו מתכוין להדלקת המנורה, ולא איכפת ליה בהדלקתה, ולשאר הראשונים אף דלא איכפת ליה מ"מ אסור מדברי סופרים. וא"כ בקטן אפשר לסמוך על הערוך אחר שיש מתירין כן גם בגדול כמ"ש בב"י (סי' רס"ט). ובהסכמת מו"ר הבהיר שלא היקל אלא בקטן שלא הגיע לחינוך. ע"ש. ולעומתם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר ח"ט (סי' ק"ח אות קפ"ז) הביא מה שכתב במנוח"א להקל, והעיר דאיסור פסיק רישיה של הדלקת המנורה הוא מה"ת, דחשיב כפסיק רישיה דניח"ל, כמו שהוכיח ביבי"א ח"ד (ר"ס ל"ד). ושוב ראה בהסכמת מו"ר בראש הספר שאין להתיר אלא ע"י קטן שלא הגיע לחינוך. עכת"ד. ונראה קצת שהסכים לדברי מו"ר

(וכן הבין מו"ר באו"ת אלול תש"ע עמ' תתשנ"ד בהערה). אלא שאין נראה כן ממ"ש בשו"ת יבי"א חלק י' (חאו"ח סוף סי' כ"ח) שביבי"א ח"ט אסר ע"י קטן, ולא חילק בין הגיע לחינוך ללא הגיע לחינוך (וע"ע לו בחזו"ע – שבת ח"ו עמ' קי"ג-קט"ז). ויותר נראה כוונתו ביבי"א שגם מו"ר שהתיר לא התיר כ"כ אלא בקטן שלא הגיע לחינוך. אך איהו גופיה ס"ל להחמיר בכל גוונא, ובלא"ה לא מסתבר שהיבי"א יסכים אף בשלא הגיע לחינוך אחר דאחשביה פסיק רישיה דניח"ל והוי איסור דאורייתא. וכן ראיתי שכתב בשמי בקונטרס בגדי ישע (סי' ח' אות ח'). אלא שמו"ר תמה על כך במבוא למשנה ברורה עם הערות איש מצליח חלק ג', דלא ידע אמאי מיקרי ניחא ליה, והרי לא אכפת לו במנורה. והוסיף בהגהתו שנדפסה בקונטרס בגדי ישע שם (אות ב') דאפילו את"ל שאין אור במטבח ונמצא באישון לילה ואפילה, הרי בכל השבתות שעברו המנורה לא היתה דולקת וידע להוציא את האוכל מהמקרר כל מה שצריך, והוא מפני שיש לו אור במסדרון וזורח על המטבח וכדומה, וא"כ גם עכשיו לא איכפת ליה במנורה זו. ע"ש. ואין הכי נמי אם נמצא המקרר במקום חשוך ולא יכול לראות מה שבתוכו אלא על ידי האור שנדלק שם, לכ"ע אסור אף ע"י קטן. ומאידך גיסא היכן שיודע בעצמו שאין צריך את האור (שיש לו אור במטבח או במסדרון הסמוך, ואין זה דבר עמוק וקטן שצריך התבוננות יתירה) לכ"ע שרי ע"י קטן עכ"פ כשלא הגיע לחינוך. וכמעט בטלה המחלוקת, שהרי גם להיבי"א היכא דלא איכפת ליה יהיה מותר ע"י קטן. ועכ"פ בלא"ה היום כל המנורות במקררים הם מ"לד", שבוה יש להקל בפשיטות אף אליבא דהיבי"א כמ"ש בשו"ת ברכת יהודה ח"ז (חאו"ח סי' מ"ה). ע"ש.

גליון זה של אור תורה לחודש אייר התשפ"ב, מוקדש לעילוי
נשמתו הטהורה של המנוח הצדיק היקר באדם

רבי יאיר חזן בן אסתר ז"ל

שנפטר לבית עולמו ביום י"ג באדר ב' התשפ"ב

רוח ה' תניחנו בגן עדן, וילוה אליו השלום, ועל משכבו יהא
שלום, כדכתיב יבא שלום ינחו על משכבותם, הוא וכל נפטרי
ישראל השוכבים עמו, בכלל הרחמים והסליחות. יהא זכרו ברוך
ונשמתו צרורה בצרור החיים אמן.

נדבת משפחתו היקרה משפחת חזן – אשקלון

סימן קכו

הרב אדיר כהן

מחבר שו"ת ויען הכהן ג"ח, ועו"ס

בני ברק

מחלוקות מרנן הגר"ע יוסף והגר"מ לוי זצ"ל

עם הכרעות

[המשך מחוברת סיון תשפ"ב סי' קיח]

קע. בברכת ה' ח"ד (עמוד שנ"א) חלק על מרן בענין חיוב לאכול פת בפורים.

תשובה: אין זה נכון, ובברכת ה' שם גם העלה שאין חיוב לאכול פת בפורים. וכתב: וכן העלה מרן הראש"ל (שליט"א) בשו"ת יחווה דעת ח"א (סימן פ"ט). רק כתב הערה קטנה לחלוק על מה שהוכיח ביחוד כדבריו גם מהרמב"ם (פ"ב מהלכות ברכות הי"ג) שכתב שאם שכח ולא אמר על הנסים בברהמ"ז בחנוכה ופורים אינו חוזר. ומוכח שא"צ פת. והעיר שאין מזה הוכחה, שהרי בחנוכה ופורים אינו חוזר אפי' בתפלה אע"פ שבודאי חייב להתפלל ולכן לגבי יעלה ויבא בר"ח חוזר. ועל כרחק דשאני חנוכה ופורים שהם מדרבנן ולכן אינו חוזר אפי' בתפלה. וא"כ אין הוכחה שאין חיוב לאכול פת בסעודת פורים ממה שאינו חוזר אם לא אמר על הנסים. והיחוד עצמו הסביר כן בהערה (עמ' רנ"ח) בדעת הערוה"ש. ונשאר בצ"ע. וע"ע בשו"ת ויען הכהן ח"א (סי' י"ד הערה ג') שכתבתי ליישב דעת מרן היחוד, ובפרט שראינו שידע מסברא זו כדמוכח מדבריו בהערה, שיש לומר דס"ל דאם איתא שהיה חיוב לאכול פת בפורים, א"כ למה אם שכח לומר על הנסים אינו חוזר, ואע"ג דבתפלה נמי לא חוזר אע"פ שחייב להתפלל, מ"מ התם שאני שהחיוב להתפלל הוא לא בגלל פורים אלא בגלל חובת תפלה, אלא שתקנו לומר שם על הנסים, ולא חוזר כיון שאין חיוב תפלה מצד פורים אלא שתקנו לומר בה על הנסים, וכן תקנו שאם אוכל אומר בברהמ"ז על הנסים. שאם היו מתקנים שחובה לאכול פת, היו גם מתקנים שחובה להזכיר על הנסים בברהמ"ז, וכמו שמצינו לראשונים ואחרונים (הובאו ביחוד שם) שסוברים שחובה לאכול פת בפורים, וסוברים ג"כ שאם שכח לומר על הנסים בברהמ"ז מחזירים אותו. ע"ש. ומ"מ כבר נתבאר דלדינא לא פליגי בהא מילתא.

קעא. בברכת ה' ח"א (כללי ברכה שאינה צריכה סעיף ו') כתב לחלוק על היחודה דעת [חלק ו' סי' כ"ז] בענין ברכה שאינה צריכה בשבת וי"ט, שאין לגרום לברכה שא"צ גם בשבת.

תשובה: המעיין היטב בדבריהם יראה שאינם חולקים, וכבר נתבאר לעיל (אות י"ט – נדפס באו"ת אדר תשפ"א עמ' תקי"ז).

קעב. בברכת ה' ח"א (כללי ספק ברכות להקל סעיף י"ד) כתב לחלוק על היביע אומר, וכתב שאם דעת האר"י לברך יש לנהוג כן ולא לחוש לרוה"פ שאמרו שאין לברך. ואין זו דעת מרן זיע"א דאכתי איכא סב"ל.

תשובה: נכפל לעיל (אות נ"ה – נד' באו"ת סיון תשפ"א עמ' תשפ"ג), וראה שם בדברינו.

קעג. בברכת ה' ח"ב [פרק א'] (כללי ברכות הנהנין הלכה ט"ז) כתב שהאוכל שלשים סמ"ק דייסא ולועסה, ג'לי, פודינג, מרק קרוש, לבן או שמנת, שאי אפשר לשתותם אלא ללועסם, מברך אחר אכילתו ברכה אחרונה. ע"ש. והוא נגד המבואר ביביע אומר ח"ה [חאו"ח סי' י"ח].

תשובה: נכפל לעיל (אות ל"ח – נד' באו"ת אייר תשפ"א עמ' תרצ"ה) וראה שם בדברינו שגם הגר"ע יוסף סבר כך עכ"פ במשנה אחרונה.

קעד. בברכת ה' ח"ב (פרק ב' הלכה ל') כתב שמילוי תפוח אדמה בבורקס מצטרף לשיעור כזית לברכה אחרונה. ובחזון עובדיה [עמ' נ"ח] מבואר שרק מה שנילוש עם הקמח מצטרף, ולא מילוי תפוח אדמה.

תשובה: הנה בחזו"ע שם הביא דברי מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קס"ח סק"ו) שאין הבשר ושאר המאכלים שאוכל עם הפת הבאה בכסנין מצטרפים לשיעור קביעות סעודה. ושכן דעת עוד אחרונים. ע"ש (וכ"כ בשו"ת יבי"א ח"ח חאו"ח סי' כ"ב אות כ"א, וח"ט חאו"ח סי' צ"ח אות כ"א, וח"י חאו"ח סוף סי' י"ח). ובאמת דהכי סבירא ליה נמי למוה"ר ברכת ה' שם, על פי דברי אחרונים אלו, רק כתב לחדש שהיכן שהמילוי נאפה יחד עם הפת הבאה בכסנין ובא להכשירה ולהטעימה, לכל הדעות מצטרף לשיעור ברכה אחרונה. ע"ש. ובזה לא ראינו למרן הגר"ע יוסף שחלק עליו בזה. ואפוא פלוגתא לא מפשינן. אם כי דעת מו"ר ועט"ר מרן ראש

הישיבה דאף בכה"ג אין המילוי מצטרף (הוב"ד בקיצור ש"ע איש מצליח). ויתכן וכן דעת מרן הגר"ע יוסף. אלא שכמדומה ולא ראינו שכתב בזה.

קעה. בחזון עובדיה על הלכות ברכות (עמוד ס"ה) כתב בזה"ל: ולאפוקי ממה שטעה בזה הרה"ג משה לוי בספרו תפלה למשה ח"ב (סי' י"ד עמוד קמ"ה) שכתב שהאוכל מצה בפסח לטעימה בעלמא עד שיעור כביצה יברך מזונות וכו'. ע"ש.

תשובה: הנה בתפל"מ עיקר טעמו, על פי מנהג הספרדים שמברכים על המצה בשאר השנה בורא מיני מזונות ומעין שלוש, א"כ המצה נחשבת לפת הבאה בכיסנין, וגם בפסח שמברכים עליה המוציא וברהמ"ז זהו משום שקובעים עליה סעודה, לפיכך גם בפסח צריך לאכול כביצה ועוד שזה שיעור קביעות סעודה במצה. ע"ש. ואילו החזו"ע טעמו, כיון שהמצה בפסח דינה כדין פת בכל ימות השנה, שהברכה היא המוציא לחם מן הארץ. ע"ש. ובאמת שגם בשאר השנה אין ברור שהמצה נחשבת כפת הבאה בכיסנין, וכלשון החזו"ע (עמ' ס"א) גבי מנהג הספרדים בזה: ויש להם על מה שיסמוכו, אלא שהחרדים לדבר ה' נוהגים לאכול המצה בתוך הסעודה של פת וכו'. ע"ש. ואיהו גופיה היה מברך כל השנה על המצה ברכת המוציא. וע"ע למו"ח בשו"ת כסא אליהו ח"א (חאו"ח סי' נ"ג) שאחר שהביא מה שכתב בתפל"מ לברך מזונות, ושכן דעת אחיז מו"ר הגאון הנאמ"ן, כתב: אני בעניי לא נ"ל, ולפחות נהיה כאשכנזים בפסח, ובדבר כזה לא שייך לדקדק מלשונות הפוסקים, אבל מי יכניס ראשו בין ההרים הגדולים. ע"כ. ומ"מ למי שתופס מן הדין לברך על המצה כל השנה מזונות, יש מקום לברך עליה אף בפסח במ"מ כל שאוכל פחות מכביצה ועוד. ויש צדדים לכאן ולכאן. ועיין למו"ר בספר ה' נסי ח"ב (סי' ל"ב-ל"ד) מה שהאריך בזה, ואף שדעתו נוטה לברך במ"מ, מ"מ למעשה כתב (סוף סי' ל"ב), לכתחילה יש לאכול בפסח יותר מכביצה מצה לצאת ידי ספק, ואם אכל פחות מכביצה יברך על המחיה דסב"ל. ע"ש. ועוד יש להבהיר מה שכתב שם מו"ר שאם אכל יותר ממחצית מצת מכונה כבר אכל יותר מכביצה ומברכים המוציא וברהמ"ז לכ"ע.

קעו. במנוח"א ח"ג (עמוד ק"ח בהערה) כתב לחלוק על מ"ש מרן בלוית חן (סי' ס' ד"ה ונראה) שהתיר לתת מלח על כמה חתיכות מלפפון חתוכות, והוא הצריך ליתן שמן על כל חתיכה אחר שנותן עליה מלח.

תשובה: ראשית יש לציין דלא דק בדעת המנוח"א, שבמנוח"א כתב בזה"ל: נכון להחמיר שלא לפזר מלח על יותר מחתיכת מלפפון אחת אא"כ נותן עליהם שמן מיד. ע"כ. וא"כ א"צ ליתן שמן על כל חתיכה אחר שנותן עליה מלח, אלא יכול למלוח כמה חתיכות יחדיו, ולאחר מכן יתן על כולם מלח. ובעיקר הדין, אין המחלוקת מן הקצה אל הקצה, דהא גם בלויית חן סובר שהמחמיר ליתן שמן מיד לאחר מליחתם תבוא עליו ברכה (וכן כתב גם בחזו"ע – שבת ח"ד עמ' תנ"ז). ומאידך גם במנוח"א נקט בלשונו רק "נכון להחמיר", ובפירוש סיים בהערה שהמיקל אין מזניחין אותו. ואחר דלכ"ע יש מקום להקל, ולכ"ע עכ"פ טוב להחמיר, אם כן בודאי שנכון להחמיר בזה. אף שהמיקל יש לו ע"מ שיסמוך.

קעז. בענין מעמר בביצים שבמנוח"א ח"ב (עמוד קכ"ז) העלה לאסור, אך עיין בחזו"ע ח"ד [עמ' ק"ז] שכתב ודלא כמנוח"א שחלק על השבט הלוי.

תשובה: הנה במנוח"א כתב לאסור בזה משום דהו"ל מעמר מדרבנן וכמ"ש בקצות השלחן (סי' קמ"ו בבדי השלחן עמ' צ"ה הערה 22). וסיים: ודלא כמ"ש בשו"ת שבט הלוי ח"ד (סי' ט"ל) להקל. ע"כ. ובחזו"ע שם (עמ' ק"ו) הביא דברי הקצה"ש, וכתב: ויש לחלק, שדוקא שבולים ופירות שמקום גידולם הוא בדרך טבעי, אבל הביצים שנולדו בתוך הלולים בא ע"י אדם שאלמלא שסגר על מסגר את התרנגולות בתוך הלולים, היו מטילות במקום אחר, הילכך לא חשיב ממקום גידולם. וכ"כ בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כ"ו הערה כ"ז) שיש לחלק. וצ"ע. עכ"ל. והנה בעיקר החילוק, לכאורה צ"ע דהא גם מלח מהמשרפות אין זה מקום גידולם הטבעי, אלא היו בים, ויתכן וכיון שכן הדרך להכין מלח נחשב זה מקום הגידול הטבעי, משא"כ ביצים בטבע ^{המטילים} מטילים אותם בקיניהם וכיוצא (וכן העירו בזה בהגהות איש מצליח שבסוף משנ"ב ח"ג, הוצאה שלישית בסוף הספר סי' ש"מ). ויתכן ומשום כך אף שכתב בחזו"ע לחלק בזה, לא הוה פשיטא ליה דהכי הוא וכמו שסיים וצ"ע (אף שאפשר לומר שהצ"ע לקוח מדברי השש"כ, ומ"מ נראה דאיהו נמי לא פשיט"ל הכי). ושוב הביא בחזו"ע דברי הרב שבט הלוי דפשיטא ליה דאין בביצים דין עימור. וסיים השבה"ל ואף לדברי הרב מנחת פתים שחולק הוא רק מדרבנן, ונפק"מ לומר לנכרי לאוספם דהו"ל שבות דשבות דקי"ל שמותר. וסיים החזו"ע: וכן עיקר ודלא כמנוח"א שחלק על השבה"ל. ע"כ. והנה נראה שהחזו"ע לא היקל בזה לגמרי, וכמו שבתחילה נשאר בזה בצ"ע, ומה שסיים וכן עיקר יתכן והוא על סיום דברי הרב שבט הלוי, דמ"מ מותר לנכרי לאוספם דהו"ל שבות דשבות שמותר. ואם כן יתכן ובהכי גם המנוח"א מודה דשרי, ואין הכרח דפליגי בהא מילתא.

קעט. במנוח"א ח"ג (עמוד קי"ח ד"ה וראיתי, פ"כ הערה 31) כתב לחלוק על מרן זיע"א בדין צחצוח געליים במשחה בשבת כשנעשה נוזל ורוצה שישאר מעט רושם אם יש חיוב, דבשו"ת יבי"א ח"ד (סי' כ"ח ס"ק י"ד) כתב לאסור מדין ממרח ובמנוח"א כתב שאין בזה משום ממרח.

תשובה: אין הם חולקים לדינא, וכבר נתבאר לעיל (אות קי"ד - נד' באו"ת תשרי תשפ"ב עמ' מ"א).

קעט. בברכת ה' ח"ג (עמוד רע"ז) בענין מי שמטבל במשקה ואינו נוגע, כתב שאין לצרף הספק כיון שאמרו בגמ' דילמא נגע. אך בבן איש חי ובחזו"ע מבואר דתרי חומרי לא עבדינן.

תשובה: לא ראיתי שדיבר בזה בחזו"ע, אלא בספרו הליכות עולם ח"א (עמ' של"ו) ובשו"ת יבי"א ח"ט (חאו"ח סי' ק"ח אות פ"ג). ובעיקר הדבר, הרב בן איש חי סמך על הרב נוה שלום שאם נזהר לא ליגע במקום הרטוב א"צ נטילה, דהו"ל כאוכל בכף דשרי כמ"ש השכנה"ג, והחיד"א איירי היכן שנוגע בידיו במשקה. ובברכת ה' כתב לדחות דברי הרב נוה שלום, הן מחמת שדוחק לפרש כן בדברי החיד"א, והן מחמת שמשקה הקפה נחשב משקה אע"פ שמבושלים בו פירורי קפה, והאחרונים שכתבו להקל במבושל כוונתם למשקה המבושל באוכל שהוא טפל ומכשיר לאוכל. והכריח הדברים. עש"ב. וכן העלה מר בריה דרבינא בספר הלכה ברורה ח"ח (אוצרות יוסף סי' ב') אא"כ אינו אוכל כזית. ע"ש. וגם הגר"ע יוסף שכתב להקל, כתב בפירוש ביבי"א שהמחמיר תע"ב אא"כ העוגה פחות מכזית. ע"ש. ולכן בודאי שכן ראוי ונכון לנהוג. וע"ע בשו"ת בית נאמן ח"ב (חאו"ח סוף סי' י"ז).

קפ. בברכת ה' [חלק ג' פרק ג' סעיף ה'] פסק שאם היה יושב ואוכל והביאו לפניו עוד מאותו מין ולא חשב ע"ז להדיא, אם עבר שיעור עיכול יברך. אולם הרבה אחרונים פסקו שלא לברך, והעידו שכך המנהג. וראה ביביע אומר ח"ה [צ"ל ח"ו חאו"ח סי' כ"ז].

תשובה: נכפל לעיל (אות ל"ד - נד' באו"ת אייר תשפ"א עמ' תרצ"ג), וראה שם בדברינו.

קפא. בתפלה למשה (שבת עמוד רמ"ח, סי' כ"ג) החמיר בטלטול שעון עם מחשב וכתב "רחמנא ליצלן מרבנים כאלה". וזה שלא כדעת מרן זיע"א.

תשובה: אלה דברים שלי בראותי חכמי דורנו עושים מאיסורי שבת פלסטלינה, והקילו לטלטל שעון עם מצית ולערוך גרמפון מע"ש ולטלטל פנס כיס בשבת כשהוא דלוק רח"ל. **נאמ"ן ס"ט.** נועכ"פ גם לדברי מונה המחלוקות שחשב שהם דברי מהר"ם הלוי, הרי כבר מנה מחלוקת זו לעיל (אות קמ"ד) וכדרכו כפל רבים מהמחלוקות].

קפב. בספר מועדי ה' (עמוד שי"ט) הביא בשם אחיו הרה"ג רבי משה לוי שהעלה להתיר ודלא כהמג"א, אך הוא כתב להחמיר כדעת המג"א. ע"ש. וכתב בספר חזון עובדיה על הלכות יום טוב עמוד קע"ט בזה"ל: ומה יסכן גבר להרהיב עוז לחלוק על גדולי ישראל האחרונים שהסכימו לנכון להקל משום שמחת יום טוב.

י. ב. ד.

רחוב ... ירושלים

תשובה: לא הבין הכותב דברי מרן הגר"ע יוסף הפשוטים, שאדרכה בתיבות אלו יצא להגן על דברי מוה"ר הגר"מ הלוי וסבר כוותיה, וכתב תיבות אלו על החולק עליו בזה.

ברוך רחמנא דסייען מריש ועד כען לעבור על מכתב ארוך זה, בו לדברי מונה המחלוקות יש קפ"ב מקומות בהם חלק מוה"ר הגאון המופלא רבינו משה הלוי זצ"ל על דברי מרן מלכא הגאון רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, ותהי ראשית המלאכה בזמנו על ידי מו"ר ועט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הנאמ"ן יחשל"א, אשר העלה רעיון זה לחבר חיבור המכריע בין מחלוקות שני ארזי הלבנון, והתחיל בזה, ובחודש חשון התשפ"א (חודש פטירת המאורח הגדולים הנ"ל) הטיל עלי להמשיך לעיין במכתב זה, פסקי פסקי, לפי סדר המכתב, לראות אם נחלקו, וכשנחלקו התבוננתי לראות מה יעשה ישראל, פעמים כדברי זה ופעמים כדברי זה, ופעמים יש דרכים אליבא דכ"ע. ואף שידעתי גם ידעתי שאפשר להאריך ולסלסל ולפלפל ברבים מסוגיות אלו, בהוראת מו"ר אחזתי בדרך קצרה, ותפסת מועט תפסת. והייתי כל שבוע מביא לפניו כמה אותיות לעבור עליהם, ועבר על מרביתם (עד אות קכ"ה), זכרה לו אלקים לטובה, ולא יעדי מינן זיויה ויקריה, עד ביאת גואל צדק בב"א.

ואחר שגמרתי בס"ד לעבור על כל המחלוקות בשעות הפנאי, במשך תקופה ארוכה (חשון תשפ"א-ניסן תשפ"ב), התבוננתי וראיתי שבחלק גדול לא נחלקו כלל, רק היתה אי הבנה מצד מונה המחלוקות, בהיותו מחפש מחלוקות בכח הזרוע, ולעתים

אף שנראה קצת שיש מחלוקת ביניהם, אין הכרח לומר כן, ו"אפושי פלוגתא לא מפשינן". ולעתים אף שנחלקו, לא נחלקו לדינא רק באיזה ראייה צדדית וכיוצא, ו"משמעות דורשין איכא בינייהו" להגדיל תורה ולהאדירה. וגם כשנחלקו לדינא פעמים אין זה ממש מחלוקת רק באיזה פרט קטן. ופעמים שלא חלק עליו, אלא שאחר כך דיבר בזה גם הגר"ע יוסף בספריו והסיק להיפך. ופעמים אמנם חלק לדינא, אך הגר"ע יוסף לבסוף חזר בו על פי דבריו וקיים בעצמו "הדר הוא לכל חסידיו". וזאת בנוסף למחלוקות רבות שחזר עליהם מונה המחלוקות כמה פעמים, ואיכפל תנא להרבות מנין המחלוקות. ועכ"פ המעיין בספרי מהר"ם הלוי זצ"ל, יראה שרחוק הדבר מלומר שהיה "תנא ופליג" בכל דבר על הגר"ע יוסף, ואדרבה הביא אותו בתור "תנא דמסייע ליה" בהרבה יותר מהמקומות שחלק עליו. ואמנם חלק עליו בכמה מקומות, אחר שהביאו בכבוד גדול כיאה למעמד גדול הדור, אלא שכך דרכה של תורה, זה בונה וזה סותר, ובזכות זה פעמים שחזר הגר"ע יוסף על משנתו, לפעמים כלביא יקום לבאר דבריו להשיב מלחמה השערה, ולפעמים אדרבא חזר בו בפה מלא בברכת ההודאה.

וכבר מרגלא בפומיה דמרן הגר"ע יוסף "אין לי מונופול על התורה", ופעמים רבות שנשאו ונתנו בדבריו בחרדת קודש, ושב לעיין בדבר. ופוק חזי מה גבהו דרכיו של מרן החזו"ע מדרכיו של מונה מחלוקות זה, שעל מה שכתב בברכת ה' ח"ד (עמ' ט"ל) שאין לנשים לברך על מצות עשה שהזמן גרמא ורק אין למחות ביד המברכות, מונה המחלוקות מנה זאת (אות ט') כמחלוקת, והתרעם על כך שבברכת ה' חלק על הלכה זו שהיבי"א מסר נפשו לבטל ברכה זו. כאילו בברכ"ה בא לקעקע את ההלכות שמסר הגר"ע יוסף נפשו עליהם. ואילו החזו"ע גופיה (סוכות עמ' קנ"א) הביאו בזה בחיבה והערכה, וכתב: ואף ידידנו הרה"ג ר' משה לוי ז"ל אחר שהביא מה שהעליתי בשו"ת יבי"א וכו' אפריון נמטייה, שקיבל האמת ממי שאמרו, ישמע חכם ויוסף לקח. עכ"ל. וזאת אחר שהם שוים לטובה בעיקר הדין, ורק נחלקו אם יש למחות במברכות. ומאידך גיסא מוה"ר הגר"מ הלוי בספר ברכת ה' ח"ד (עמ' ש"ט) אף שצייד שאפשר לברך ברכת האילנות אף על אילן אחד, מ"מ כיון שיש כמה אחרונים (וביניהם החזו"ע) שהצריכו ב' אילנות, ואפשר בקלות להחמיר בזה, לכן כתב להחמיר. ואחר זמן החזו"ע (ברכות עמ' תנ"ח) חזר בו והסכים שמספיק לברך על אילן אחד. וגם את זה מנה מונה המחלוקות שבברכת ה' כתב ב' אילנות היפך החזו"ע שמספיק אילן אחד. ולא שת לבו שההיפך הנכון, שבברכ"ה רק חשש להחזו"ע במשנתו הראשונה, ולבסוף הגר"ע יוסף חזר בו, והסכים לעיקר הדין

שסבר בברכת ה' מעיקרא. ויש עוד דוגמאות כהנה וכהנה שמנסים לצייר את מהר"ם הלוי כחותר לקעקע פסקי היבי"א. וההיפך הוא הנכון.

והנה מה שציין מונה המחלוקות לקפ"ב מקומות, ראיתי דלא דק כלל במנין המחלוקות, שיש י"ז אותיות שכפל מחלוקות שכבר מנאם (אותיות: מ"ד, ע"ה, פ"ח, ק"ד, קי"ד, קכ"ד, קכ"ה, קל"ה, קמ"ג, קמ"ט, קנ"א, קס"ט, קע"א, קע"ב, קע"ג, ק"פ, וקפ"א), וגם בשאר המחלוקות שמנה, בכמחצית (ע"ח אותיות) לא חולקים כלל, ורק היתה אי הבנה מצד מונה המחלוקות, או שלא חולקים עכ"פ לדינא, או שאין הכרח שחולקים (ואפושי פלוגתא לא מפשינן), או שכמעט ולא חולקים והולכים באותה דרך מלבד איזה הפרש קטן (אותיות: ה', י', י"א, י"ב, י"ג, ט"ו, י"ז, י"ט, כ', כ"ב, כ"ו, כ"ח, ל', ל"א, ל"ב, ט"ל, מ"ו, מ"ז, מ"ח, מ"ט, נ', נ"ט, ס', ס"א, ס"ב, ס"ג, ס"ו, ע', ע"א, ע"ב, ע"ט, פ', פ"א, פ"ה, צ', צ"ב, צ"ג, צ"ד, צ"ה, צ"ו, ק', ק"א, ק"ו, ק"ז, קי"א, קי"ב, קי"ג, קט"ו, קט"ז, קי"ז, קי"ח, קכ"א, קכ"ב, קכ"ז, קכ"ח, קל"ב, קל"ד, קל"ח, ק"מ, קמ"א, קמ"ד, קמ"ה, קמ"ח, ק"נ, קנ"ב, קנ"ג, קנ"ד, קנ"ו, קס"א, קס"ב, קס"ד, קס"ו, קס"ח, ק"ע, קע"ד, קע"ז, קע"ח, קפ"ב). וגם בשאר האותיות יש מקומות (ה' אותיות) שהגר"ע יוסף חזר בו לאחר מכן וסבר במשנתו האחרונה כמהר"ם הלוי (אותיות: כ"ט, ל"ג, ל"ח, קי"ט, קנ"ז). ויש עוד ב' מקומות (אותיות: ס"ז וקנ"ט) שמהר"ם הלוי כתב בדברי הגר"ע יוסף, אלא שהגר"ע יוסף חזר בו מהם באחרית ימיו. וכמו שלא נקשה כיצד סבר כן הגר"ע יוסף בתחילה, כך לא נקשה על מי שנמשך אז אחריו. ואם כן לא נשארו אלא שמונים מחלוקות. וגם בהם בכמחציתם בזמן שכתב מהר"ם הלוי עוד לא כתב הגר"ע יוסף דבריו באותו נושא (וכל סדרת חזון עובדיה, מלבד פסח, ויבי"א ח"ט והלאה ועוד, יצאו לאור אחר פטירת מהר"ם הלוי), ובודאי דבכה"ג אין אמור להיות נביא לדעת מה יכתוב הגר"ע יוסף בעתיד, ואין הוא נחשב בזה כתנא ופליג. אלא רק יש לבאים אחריהם לעיין בדברי שניהם. וגם במקומות שנחלק עמו, בחלק גדול אין המחלוקת מן הקצה אל הקצה, רק באיזה פרט, או כיצד לנהוג לכתחילה וכיוצא. ואם נמנה את המקומות שהזכיר בספריו את הגר"ע יוסף, הרואה יראה שרגיל להזכירו בכבוד ובהערצה, ויותר כתנא דמסייע ליה מאשר פליג עליה. ואם בכמה מקומות נטו אשוריו, הלא כך דרכה של תורה.

ואחר זמן בהיותי לקראת סוף המלאכה, נשלח אלי [באמצעות ידידנו החו"ש הרב הלל פלוטקין הי"ו] קובץ "בית יוסף" לשנת התש"פ, ובסופו מנה שכ"ח מקומות שחלק מהר"ם הלוי על הגר"ע יוסף. ולא נפניתי לחזור על המקרא. אך בהבטה

בעלמא ראיתי שבהרבה מהמקומות שם חלות ההערות שהערתי לעיל. ואף אם מצא עוד כמה מקומות שחלק, בודאי שאי אפשר לומר שכאילו כל מטרתי לחלוק, ולקרוא תגר על ספריו [כלשון שם (עמ' ג')] "מן הראוי לדעת שכל ההולך אחר פסקי מרן זיע"א אין לו לילך אחר ההלכות שנתבארו במנוח"א", כאילו זה ספר שכולו היפך פסקי מרן הגר"ע יוסף], אלא להיפך, הביא דבריו בהערצה רבה, ובאי אלו מקומות נטו אשוריו כדרכה של תורה. [ושם הגדילו למנות גם מקומות בהם חלק מרן ראש הישיבה על מרן הגר"ע יוסף, חלקם מעוררות גיחוך, כגון מה שאמר מו"ר לגרוס בעל הנסים בפורים ועשית "עמנו", שהוא נגד דברי מרן החזו"ע (עמ' ק' וקפ"ב) שצ"ל "עמהם". והמעין בחזו"ע לא ימצא שכתב שכצ"ל, אלא שכך גרס כגירסת הספרים המצויים בידינו. וכן יש להעיר על עוד הערות שכתבו שם לגבי גירסאות. וכן מה שכתבו על מה שאמר מו"ר שאפשר להכין בשבת בגדים לשבוע שחל בו ט"ב ע"י שילבש כמה בגדים אחד על גבי השני. שהוא נגד החזו"ע (עמ' רכ"ט) שמיאן בעצה זו ולא הביאה. ותמוה לומר שכל עצה שלא הביאה מוכח דלא ס"ל כוותה. וד"ב למבין]. וחלילה למחרת ריב לחפש ולהמציא מחלוקות בכח הזרוע. ות"ח מרבים שלום בעולם לבנות ולנטוע. ולא להוסיף על המחלוקות שאינם אלא מחצה שליש ורביע. ובזכות כך נזכה לשמוע בקרוב שופרו של משיח יריע ריע. אמן.

יה"ר שיהיו ד"ת אלו לע"נ סבא קדישא, מר קשישא, מר זקני ועט"ר החכם השלם והחסיד שבכהונה רבי ששון (כדורה) הכהן בן מזלה וצ"ל שנלב"ע ביום ד' יו"ד באייר תשפ"ב, אשר כל הזמן עודד ודירבן אותנו להפיץ מעיינותינו חוצה בתורה שבכתב. תנצבה"א.